Fagsenter for seniorer

Onsdag 4

- Innspill til faglig inspirasjon og ettertanke

Harald Koht (red.)

OsloMet Skriftserien 2026 nr. 15

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Onsdag 4

Innspill til faglig inspirasjon og ettertanke

Utgitt av Fagsenter for seniorer

OsloMet – storbyuniversitetet

Redaktør: Harald Koht

Artikler av:

Lars B. Kristofersen

Sigmund Onstad

Dag Flater Hwang

Rune Ottosen

OsloMet Skriftserien 2026 nr. 15

Copyright: © Forfatterne /The authors

Kopiering av tidsskriftet og de enkelte artiklene er kun tillatt på institusjoner som har inngått avtale med Kopinor, og kun innenfor rammen som avtalen omfatter.

OsloMet Skriftserie 2026 nr. 15

ISSN (trykt): 2535-6984

ISSN (online): 2535-6992

ISBN (trykt): 978-82-8364-854-6

ISBN (online): 978-82-8364-855-3 (pdf)

OsloMet – storbyuniversitetet

Universitetsbiblioteket

Skriftserien

Postadresse:

Postboks 4, St. Olavs plass

0130 Oslo

Trykket hos Byråservice

Trykket på Scandia 2000 white, 80 gram på materiesider/200 gram på coveret

Innhold

Fra redaksjonen 3

Barnevern og helse: Erfaring fra forskning på NIBR og NOVA gjennom en 20-års periode 4
Lars B. Kristofersen

Fremveksten av norsk- og fagdidaktisk lærerutdanningsforskning: 21
Sigmund Ongstad

Frankrike – et stort land som vokste seg mindre 40
Dag Flater Hwang

Medienes underrapportering av norsk medansvar for regimeskiftet i Syria 63
Rune Ottosen

Fra redaksjonen

Tidsskriftet *Onsdag* er et populærvitenskapelig fagtidsskrift. Bidragene er friere i form og innhold enn vanlige forskningsartikler. Artiklene er basert på foredrag som holdes onsdager på Fagsenter for seniorer ved OsloMet. Artikkelforfatterne har erfaring fra ulike fagfelt, og tidsskriftet vil derfor ha et flerfaglig innhold. Tidsskriftet er åpent for bokmeldinger.

Artiklene skal være språklig tilgjengelige for lesere med en annen faglig bakgrunn enn forfatterens. Språket vil hovedsakelig være norsk, men bidrag på svensk og dansk aksepteres også.

Tidsskriftet utgis i OsloMets skriftserie og er tilgjengelig både trykt og digitalt. Redaksjonen består av medlemmer av Fagsenteret med ulik faglig bakgrunn.

Vi ønsker oss å henvende oss til et bredt spekter av lesere som er nysgjerrige på emner og problemstillinger både innenfor og utenfor eget fagfelt. Vi håper tidsskriftet kan by på overraskende innsikter og åpne leserens interesse for nye tema.

Dette nummeret tar for seg emner innenfor barnevern, lærerutdanning og internasjonal politikk.. ***Lars B. Kristofersen*** tar for seg helseutviklingen hos barn etter opphør av barnevernstiltak. I sin artikkel diskuterer ***Sigmund Ongstad*** forholdet mellom akademisering og profesjonalisering i lys av utviklingen av fagdidaktisk forskning. ***Dag Flater Hwang*** skriver om utviklingen i fransk samfunnsliv i nyere tid med særlig vekt på problemene Frankrike har møtt i de siste årene under presidentskapet til Emmanuel Macron. I artikkelen sin om Syria undersøker ***Rune Ottosen*** hvordan mediene har tatt for seg Norges rolle i forbindelse med Assad-regimets fall 2024

Denne utgaven blir den siste med Harald Koht som redaktør. Fra neste nummer overtar Knut Lehre Seip stafettpinnen.
God lesning!

Redaksjonsutvalget

Harald Koht, redaktør
Trine Deichman-Sørensen
Lars Egeland
Robert Salomon
Knut Lehre Seip
Jofrid Smidt

Barnevern og helse
Erfaring fra forskning på NIBR og NOVA gjennom en 20-års periode

Lars B. Kristofersen

Artikkelen åpner med blikk på Signy Arctanders studie av vergerådsbarn på 1920-tallet. Deretter drøftes hva vi vet om omfang, levekår og helsesituasjonen for barn og unge i barnevernet de seinere år? Kontakt med helsetjenesten, uførepensjon som unge voksne og selvmordsproblematikk gjennomgås i artikkelen. Både store studier og eksempler fra samfunnsdebatten viser at feltet er komplekst og krever tverr- og flerfaglige tilnærminger.

Signy Arctander – hvem var hun?

Vi i Fagsenteret for seniorer sitter som dere vet i Signy Arctanders hus. Men alle på Fagsenteret vet kanskje ikke at hvilken betydning hun har hatt for utviklingen av bla. velferdsstatistikken her i landet?

Signy Arctander -

- var direktør i SSB, men hadde og en betydelig faglig produksjon både innen yrkes-, inntekts- og velferdsområdene.
- Hun var også en viktig person i faglig og samfunnspolitisk debatt innen likestillingsspørsmål.

En av hennes viktigste publikasjoner sett fra mitt ståsted som forsker har vært *Hvordan går det våre vergerådsbarn?* Signy Arctander utførte og rapporterte denne undersøkelsen sammen med Sigurd Dahlstrøm (Arctander & Dahlstrøm,1932).

Norge var tidlig ute med vår Vergerådslov (1896), som var forløper for Lov om barnevern (1954) og seinere dagens Lov om barneverntjenester (innført 1993, deretter revidert flere ganger, seinest i 2025).

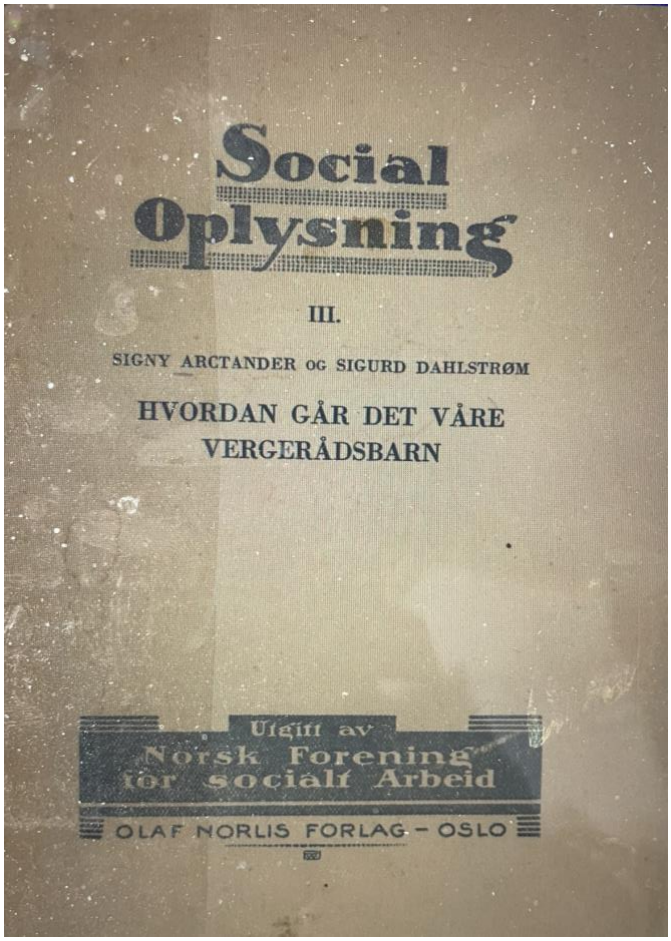
På mange måter kan Arctander sies å være en foregangskvinne for våre seinere longitudinelle barnevernstudier her i landet. Kriminalitet var en viktig del av

Arctander og Dahlstrøms undersøkelse. De fant at særlig unge gutter som hadde vært i skolehjem, hadde dårlige resultater med hensyn på kriminalitet seinere i livet. Det gikk noe bedre for de jentene som hadde vært med i undersøkelsen. Det gikk bedre med både gutter og jenter som hadde blitt flyttet tidlig fra hjemmet enn med dem som ble plassert utenfor hjemmet seint i oppveksten. Arctander og Dahlstrøm studerte også hvordan det gikk med vergerådsbarna og de som var på skolehjem når det gjaldt blant annet sysselsetting. En relativt stor andel ble seinere sysselsatt i det som var vanlige yrker på denne tida. Men noen hadde midlertidige og kortvarige jobber, og de var i større grad registrert med kriminalitet i ung voksen alder. De to forskerne anbefalte «eftertilsyn» eller det vi i dag kaller ettervern, da det viste seg at jo lengre tid som gikk uten kriminalitet etter vergerådsbehandling, jo større var sjansen for at de unge voksne unngikk kriminalitet fullstendig.

Arctander og Dahlstrøm tok også opp dødsfall og utvandring. De har også en viktig gjennomgang av liknende studier i samtiden iblant annet Sverige, Danmark, England og USA. Studien av vergerådsbarn tar for seg plasseringenes varighet, kriminalitet/ konflikter for den unge og hvordan det går med de unge seinere i livet.

Plakaten med foto og omtale av Signy Arctander i inngangen i 1.etasje i Pilestredet 40. Foto: Lars B. Kristofersen

Forsiden på studien av Hvordan går det våre vergerådsbarn. Skjermdump fra Nasjonalbibliotekets arkiv.

Innhold i artikkelen

Denne artikkelen tar utgangspunkt i noen av Arctander og Dahlstrøms gamle funn, og går videre med funn som kolleger og jeg har gjort i seinere longitudinelle statistiske analyser. Jeg redegjør også for noen nyere norske samt også svenske resultater på feltet longitudinelle barnevernstudier. Sentralt her er omfanget av barn som får hjelp av barnevernet i løpet av deres oppvekst. Sentrale funn om barns og unges levekår blir også drøftet. Særlig blir bruken av helsetjenester og noen viktige helseindikatorer omtalt.

Men jeg skal ta dere med ut av statistikken og forskningen og inn i samfunnsdebatten om barnevern og helse - eksemplifisert ved funn vi har gjort om selvmord blant unge voksne med tidligere barnevernserfaring samt både foreldres og mediers interesse for disse funnene. Ja også stemmene til noen av barna vil dere finne i samfunnsdebatten de seinere åra - hvor blant andre «Ida» - eller «Glassjenta» - som journalist Thomas Ergo fikk følge gjennom et års tid før han og kolleger publiserte historien hennes i et spesialnummer av Stavanger Aftenblad.

Jeg drøfter mot slutten av artikkelen av noe av forskningen på feltet samt debatten hvor stortingspolitikere og statsråder måtte svare for seg når det gjelder problemene som rammet Ida – Glassjenta.

Helt til slutt i artikkelen kommer jeg inn på deler av de såkalte gjenstridige problemene (wicked problems) vi har innen velferdsfeltet for barn og unge. Dette gjelder både innen barnevern og helse, barnevern og kriminalitet og innen barnefattigdom. Dette er samfunnsområder som Signy Arctander var opptatt av allerede for nesten 100 år siden.

Sentrale funn om omfang av barn i barnevernet generelt

Clausen og Kristofersen (2008) fant at i perioden 1990-2005 hadde om lag 10 prosent av barne- og ungdomsbefolkningen i Norge fått barneverntiltak kortere eller lengre perioder innen de fyller 18 år. Drange og kolleger fant (2022) at om lag 14 prosent av barne- og ungdomsbefolkningen hadde hatt kontakt med barnevernet (ett eller flere år) innen de fyller 18 år (data fra perioden 1994 - ca. 2018). Barneverntjenesten er nå en betydelig større tjeneste enn den var for 100 år siden.

Dette er på en måte et paradoks, siden vi kan anta at levekårene for vanskelig stilte barn nå er vesentlig bedre enn for 100 år siden. Men som moderne velferdssamfunn har både Norge og de andre nordiske landene valgt å utvikle en relativt sterk barneverntjeneste. Barneverntjenesten har betydelige oppgaver og har til tider problemer med å få avklart meldinger og foretatt nødvendige undersøkelser innen de lovpålagte fristene. Det er også i områder av landet problemer med å framskaffe både nok fosterhjem og institusjonsplasser.

Nordisk longitudinell forskning innen barnevern de seinere åra

Få land utenom de nordiske klarer å estimere hvor mange barn og unge som får tiltak av barneverntjenesten i løpet av sin oppvekst. Dette er fordi de nordiske landene har en rimelig god nasjonal barnevernsstatistikk.

Både i Danmark, Finland, Norge og Sverige er statistikken i utgangspunktet basert på at barnevern- og sosialtjenesten oppgir barnets fødselsnummer til de statistiske sentralbyråene. Byråene kan så blant annet kjøre dublettsjekk før de publiserer statistikken slik at ikke et barn som har fått hjelp i flere kommuner – eller fått hjelp flere ganger i løpet av et kalenderår, telles som flere barn. Dette får man til i

få andre land (på grunn av at man i liten grad har et så godt system med fødselsnumre som i Norden).

Levekår for barn og unge med erfaring fra barneverntjenesten når vi følger dem inn i voksen alder

Flere studier både i Norge og andre nordiske land viser at barn og unge med barnevernserfaring har lavere utdanningsnivåer enn andre unge. Dette fortsetter ut i ung voksen alder, selv om enkelte klarer å ta igjen noe av utdanningen i 20-årsalderen. Som unge voksne har dessuten de med barnevernserfaring lavere inntektsnivåer, mer bruk av sosialhjelp og hyppigere trygdebruk enn andre grupper av unge voksne. Noe av dette har med sosioøkonomisk statusproblematikk å gjøre. Men også når studier sammenlikner med andre utsatte grupper finner vi at barn og unge voksne med barnevernserfaring ofte har mer problematiske levekår. Disse funnene blir utdypet med referanser litt lenger ut i denne artikkelen.

Barn med barnevernerfaring mottar mer helsebehandling enn andre

Barn som det er meldt bekymring for til barnevernet og barn med barneverntiltak mottar mer helsebehandling som 16-åringer enn unge som ikke har hatt kontakt med barnevernet**.** 16-åringer som det ble sendt bekymringsmelding om og som mottok tiltak i årene 2013-2018, har vesentlig (26 prosentpoeng) høyere sannsynlighet for å ha besøkt barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker (BUP) i løpet av året enn 16-åringer uten kontakt med barnevernet. For barn med fosterhjem eller institusjonstiltak er sannsynligheten enda høyere. Her kan barnevernstiltaket i seg selv også ha spilt en rolle i å formidle tilgang til tjenesten (Drange et al, 2022).

Barn med tiltak utenfor hjemmet som første intervensjon, har en høyere sannsynlighet for å benytte helsetjenester, både psykiatriske og somatiske, i årene etter tiltaksstart. (Drange et al 2022). Dette resultatet finner forskerne både for barn med første tiltak tidlig, midt i og sent i barneårene, og både med og uten såkalt «justering for» ulike bakgrunnskjennetegn (bl.a. sosioøkonomisk status hos foreldre).

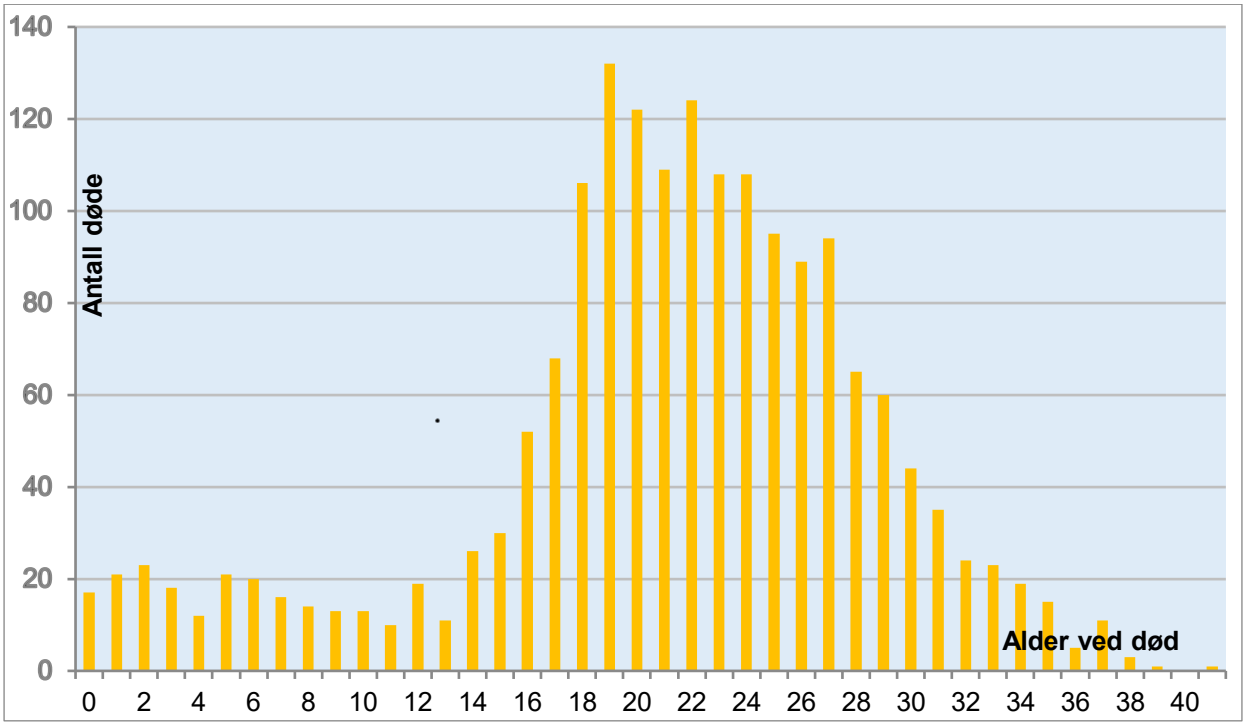
For andre utfall (hvor første tiltak starter i hjemmet) er det etter justering for kjennetegn ved barn og foreldre, så vel som for vedtaksgrunnen som hører til det første tiltaket, små forskjeller mellom grupper som får tiltak i og utenfor hjemmet. Men i alle gruppene har ca. 20-25 % av personene arbeidsavklaringspenger eller uføretrygd som unge voksne (Drange et al 2022).

Sammenligning av helsehjelp gitt til unge over 13 år i fosterhjem og institusjon

Det er markert økning i helsebehandling rundt plasseringstidspunktet for begge grupper. 60 prosent av ungdommene hadde minst én konsultasjon knyttet til psykiske helseproblemer året de flyttet hjemmefra. Ungdommene på institusjon har oftere helsehjelp i forkant av plasseringen, og det er ingen klare mønster som peker i retning av at denne forskjellen endres særlig over tid. (Drange et al 2022.)

Barnevernstudien fra 2014 – viktige funn om helse

NOVA-studien fra 2014 viste lavere utdanningsnivåer for unge voksne med barnevernerfaring sammenliknet med andre unge voksne (samme aldersprofil). Studien viste også lavere inntektsnivåer blant unge voksne med barnevernserfaring sammenliknet med andre unge voksne (Backe-Hansen et al, 2014).

Figur 1. Antall døde barn, unge og unge voksne i perioden 1990-2009 som tidligere har vært i barneverntiltak, etter alder ved død. (N=1 797, absolutte tall) (Kilde: Figur 8.1 i NOVA-rapp 2014:9.)

Vi fant om lag 10 ganger så høy andel unge uføre blant dem med barnevernsbakgrunn sammenliknet med andre unge voksne. Undersøkelsen fikk

også tilgang til data om dødsfall blant barn og unge voksne som en viktig helseindikator.

Som vi ser av figur 1, var det særlig høye tall for døde personer i aldersgruppene fra 16 år og oppover. Særlig i aldersgruppen 18-22 år (som var ettervernsalderen da studien ble foretatt) var tallene høye. Relativt høye tall for døde fortsetter oppover i 20-årsalderen og inn i tidlig 30-års alder. Tallene omfatter alle som var i barneverntiltak i den aktuelle perioden enten de kun hadde hatt tiltak mens de bodde hjemme hos foreldre, eller var i fosterhjem eller institusjon. Det kan bemerkes at ettervernalderen i barnevernet seinere har økt til 25 år (frivillige tiltak er nå mulig i alderen 18-24 år).

Vi skal nå se litt på hvilke dødsårsaker som er de viktigste. Både barneverngruppen og en utvalgt sammenlikningsgruppe er av Statistisk sentralbyrå fulgt opp i ung voksen alder som grunnlag for analysene i rapporten vår[1].

Som vi ser av tabell 1 (neste side) var såkalte voldsomme dødsårsaker de mest utbredte. Selvmord, dødsfall i transport-/trafikkulykker og forgiftning var betydelig mer utbredt i gruppen med barnevernserfaring enn i den andre gruppen. Også dødsfall på grunn av rusmisbruk/psykisk sykdom var langt mer utbredt i gruppen med barnevernbakgrunn.

Men det som kanskje overrasket mange innenfor blant annet helsetjenesten var at også somatiske dødsårsaker som sykdommer i nervesystemet, svulster og sykdommer i sirkulasjonsorganene (blant annet hjerteinfarkt og hjerneslag) var mer utbredt i gruppen med barnevernserfaring enn blant andre unge voksne.

Det er den såkalte underliggende dødsårsaken (den legen melder om som den viktigste som førte til døden) som er gjengitt i tabellen. Eventuelt medvirkende dødsårsaker inngår ikke i den analysen vi gjorde, selv om medvirkende årsaker også var registrert i Dødsårsaksregisteret. Det er i hovedsak legen som melder om dødsfallet, som avgjør hva som er underliggende dødsårsak. Statistikken baserer seg på meldinger fra leger samt obduksjonsrapporter. SSB hadde ansvaret for statistikken om dødsårsaker fram til Folkehelseinstituttet overtok denne statistikken seinere (Folkehelseinstituttet 2021).

Men det som kanskje overrasket mange innenfor blant annet helsetjenesten var at også somatiske dødsårsaker som sykdommer i nervesystemet, svulster og sykdommer i sirkulasjonsorganene (blant annet hjerteinfarkt og hjerneslag) var mer utbredt i gruppen med barnevernserfaring enn blant andre unge voksne.

[1] De eldste ble i denne studien fulgt til de var om lag 41 år.

Tabell 1. Dødsfall etter hovedgrupper av noen dødsårsaker. Personer født 1991 eller tidligere.

Dødsårsak	Unge voksne med barnevernerfaring (n=83 750)	Sammenlikningsutvalg (n=95 051)
Antall døde personer 1990–2009 i de to utvalgene	1 662	669
Dødsfall per 1 000 personer i utvalget	19,84	7,04
Dødsårsak (viktigste grupper)		
Selvmord	2,81	0,58
Rusmisbruk/psykisk sykdom	2,34	0,11
Transportulykker	2,33	1,09
Forgiftning	1,39	0,19
Sykdom i nervesystem	0,96	0,27
Svulster (oftest kreft)	0,81	0,42
Sykdommer i sirkulasjonsorganene (hjerteinfarkt, hjerneslag etc.)	0,59	0,11

Kilde: Tabell 8.7 (utdrag), Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen & Hvinden (red.), NOVA-rapport 9, 2014.

Det er den såkalte underliggende dødsårsaken (den legen melder om som den viktigste som førte til døden) som er gjengitt i tabellen. Eventuelt medvirkende dødsårsaker inngår ikke i den analysen vi gjorde, selv om medvirkende årsaker også var registrert i Dødsårsaksregisteret. Det er i hovedsak legen som melder om dødsfallet, som avgjør hva som er underliggende dødsårsak. Statistikken baserer seg på meldinger fra leger samt obduksjonsrapporter. SSB hadde ansvaret for

statistikken om dødsårsaker fram til Folkehelseinstituttet overtok denne statistikken seinere (Folkehelseinstituttet 2021).

Selvmord – et undervurdert problem i norsk barnevern?

Som vist i vår NOVA-rapport fra 2014, var selvmordstallene høye i barneverngruppen. Også en tidligere studie jeg publiserte fra NIBR i 2005, viste høye selvmordstall i barneverngruppen (Kristofersen 2005).

Dette hadde blitt lagt merke til både i pressen, men også i barnevernkritiske grupper i samfunnet. Jeg ble ved to anledninger kontaktet av Faktisk.no og intervjuet om disse resultatene. Første gang jeg ble kontaktet av Faktisk.no gjaldt det foreldrene til barn i barnevern og selvmord (Skiphamn, 2019). Andre gang jeg ble kontaktet av Faktisk.no om barnevern og selvmord, gjaldt det selvmord blant unge voksne med barnevernerfaring (Akerbæk et al., 2022).

Tidligere norske longitudinelle barnevernstudier hvor selvmord er analysert er referert til her (Kristofersen 2005, Clausen og Kristofersen 2008, Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen og Hvinden, 2014).

Journalister i Faktisk.no gjorde meg under intervjuet i 2022 oppmerksom på en nordisk reviewartikkel om dette temaet (Milde et al, 2021). Den siste longitudinelle studien om barnevern viser nye tall for generell dødelighet, men den har ikke tall for verken selvmord eller andre dødsårsaker (Drange et al, 2022). Som konklusjon på reportasjen og intervjuer med Milde og meg skriver Fakta.no i 2022 blant annet:

> Barn, unge og unge voksne med barnevernstiltak i perioden 1990–2010 hadde nesten fem ganger så høy andel selvmord som personer uten tiltak. Den generelle dødeligheten var også vesentlig høyere i den første gruppa. Det er viktig å påpeke at rapporten ikke fastslår en årsakssammenheng mellom barnevernstiltak og selvmord. Påstanden om åtte ganger flere selvmord ser ut til å stamme fra en eldre utgave av undersøkelsen.
>
> Selvmord knyttet til barnevernet er mye omtalt i barnevernkritiske grupper på sosiale medier. Også i de tradisjonelle mediene kan vi lese tragiske historier om barn og unge som tar livet sitt mens de er under barnevernets omsorg.
>
> (Akerbæk et al., 2022)

Høye tall for selvmord i grupper med barnevernerfaring er altså ikke noe spesielt norsk fenomen. Det er publisert gode både svenske og finske studier om dette temaet som gjengis i artikkelen til Milde og kolleger.

Tidlig død i barnevernet også funnet i perioden fram til og med 2019

Drange og kolleger fant også i sin studie at en høyere andel unge med barnevernstiltak døde sammenlignet med unge uten barnevernstiltak. Relativt få dør mens de er barn, mens antallet begynner å stige i tenårene. Den store majoriteten av dem som har hatt barnevernstiltak og som dør tidlig, dør etter at de er ute av barnevernet, stort sett i 20-åra. (Drange et al 2022).

Drange og kolleger analyserte dødsfall til og med 2019 per fødselskohort fra og med 1981. For 1981 fødselskohorten var det under 1 % av de uten barnevernstiltak som hadde dødd. For personer med barnevernsbakgrunn var andelen over 5 prosent innen 2019, altså innen det året de skulle ha fylt 38 år.

Når en ser på vedtaksgrunnlag er det «barnets rusmisbruk» som utgjør det hyppigste vedtaksgrunnlaget for de som er døde etterfulgt av «barnet funksjonshemmet» og «barnets atferd» (Drange et al 2022).

Historien om «Glassjenta»

Vi skal nå gå fra longitudinelle studier «ut i virkeligheten». Dyktige gravejournalister i Stavanger Aftenblad beskrev «Ida» sin situasjon i mer i om lag to år mens hun var i ulike barneverntiltak.

Min erfaring er at forskere kan forske på viktige samfunnsproblemer i årevis uten at det alltid skjer så mye etterpå. Og det gjelder selv om vi holder dusinvis av foredrag for både andre fagfolk innen barneverntjeneste, helsevesen, skole, politi, andre forskere og politikere.

Men Thomas Ergo og andre journalisters sterke reportasje om Glassjenta i et stort vedlegg til Stavanger Aftenblad i 30. januar 2016 ga en helt annen virkning inn i det politiske landskapet enn tidligere rapporter fra oss forskere (Ergo et al 2016). Kunnskapen om hennes situasjon etter at hun kontaktet journalisten Thomas Ergo, ble snart en av de mest kjente barnevernssakene i Norge dette året.

Magasinartikkelen var på 64 sider og var det mest omfattende journalistiske arbeidet om norsk barnevern inntil da. Thomas Ergo og hans kolleger fikk i 2017 Den store journalistprisen[2] for dette arbeidet.

[2] **Den store journalistprisen (2017):** Tildelt Thomas Ergo sammen med Hans Petter Aass og Rune Vandvik for dokumentarprosjektet «Glassjenta».

Flere statsråder, politikere og forskere[3] ble intervjuet I oppfølgende artikler. Det ble arrangert et stort seminar i Oslo hvor to statsråder måtte svare for seg. “Ida” var med Thomas Ergo og de holdt flere foredrag for fagfolk i tiden etterpå.

Faksimile fra Stavanger Aftenblads forside som Magasin januar 2016

Glassjenta hadde blant annet vært utsatt for minst 87 tvangsinngrep. Politiet hadde minst 49 oppdrag knyttet til «Ida». Minst 24 ganger ble hun lagt i håndjern av politiet. På drøyt et år i Troms var hun 42 ganger på sykehus eller legevakt. På under halvannet år var hun rundt 60 døgn på sykehus. Minst 40 ganger begikk hun selvmordsforsøk. Hun bodde på barneverninstitusjoner i tre fylker og deltok i sju nemndsaker og tre rettsaker (Ergo et al 2016,). «Hvor mye kan egentlig et menneske

[3] Hydle og undertegnede publiserte et bokkapittel om Glassjenta i 2018. Vi tok opp både detaljer fra Ergos reportasje, synspunkter fra intervjuer vi ga, vår egen kronikk i Aftenbladet 2017 samt en videre drøfting av saken i forhold til forskning vi kjente (Hydle og Kristofersen 2017 og 2018).

tåle?» spør Thomas Ergo i sin reportasje etter kollegaens systematiske registrering av innholdet i 20 permer av «Ida» sine sakspapirer som hun hadde gitt dem tilgang til (Ergo et al 2016, s.54, også omtalt i Hydle og Kristofersen, 2018).

Glassjenta 10 år etter

Thomas Ergo laget en ny reportasje nøyaktig 10 år etter den første – 30. januar 2026. Han intervjuet blant annet “Ida”, som nå var 27 år på ny. Hun gikk på skole, hadde egen leilighet og synes hun har det bra. Hun var veldig glad for at hun hadde kontaktet Thomas Ergo og sagt ja til den store reportasjen 10 år tidligere. Hun følte seg helt alene og at hun ikke ble hørt da saken startet – men har fått støtte etterpå.

Ergo intervjuet også Solveig Horne som var barne- og likestillingsminister 10 år tidligere. Hun sa hun fortsatt husket saken godt. Hun mente at det var satt i verk tiltak som nok hadde reddet mange barn etterpå. Men samtidig sier hun at det fortsatt er mange glassjenter og - gutter der ute (Ergo, 2026)

Ergo intervjuet i reportasjen 30. januar i år også daværende fylkeslege Helga Arianson, som ledet den offentlige granskingen etter Aftenbladets reportasje. Hun sa at hun ikke er fornøyd med det som har skjedd siden. I dag bruker vi om lag 7 milliarder kroner på institusjonsbarnevernet, men vi får det ikke til. Det finnes flere glassjente-saker i dagens barnevern, sier hun.

Granskingsrapporten «De forsto meg ikke» lanserte 33 forslag til hvordan landets etater og institusjoner burde jobbe med de mest utsatte barna. Helga Arianson sa i intervjuet med Ergo at ingen sak i hennes 30 år med tilsyn har gjort større inntrykk på henne.

Idas historie medførte endring i hvordan statsforvalterne passer på barn og unge i institusjoner. Det ble også etablert et landsomfattende tilsyn med disse institusjonene. Også Sivilombudet begynte å inspisere institusjonene. Arianson mener likevel at det i svært liten grad har skjedd forbedringer.

Ergo intervjuet også Bent Høie som var helse- og omsorgsminister fra 2013 til 2021. Saken førte til et mer omfattende samarbeid mellom de ulike tjenestene til barn og unge og mer samarbeid mellom departementene og direktoratene. Det skjedde lovendringer som forbedret situasjonen. Men Høie påpeker i reportasjen at problemene ikke er løst. Som statsforvalter ser han fortsatt dessverre saker som får ham til å tenke på glassjenta (Ergo 2026).

Ida sa til slutt i intervjuet at hun synes det er ufattelig trist at noen av løftene fra politikerne ikke er blitt holdt. Men i januar 2026 fokuserte hun likevel mest på de gode tiltakene saken faktisk utløste. Debatten historien skapte, samt innsikten og holdningsendringene. Hun håper de positive endringene for barn i systemet vil vare

videre. Hun bidro selv med å reise rundt med Aftenbladet etter den første publiseringen og holde foredrag for blant annet ansatte i barnevernet, barne- og ungdomspsykiatrien, tilsynsmyndigheten, forskere, stortingspolitikere og statsråder (Ergo 2026).

Dødsfall blant unge jenter mens de var i barneverninstitusjon

I en rapport fra 2023 analyserte Helsetilsynet åtte dødsfall hvor unge jenter (13-18 år) hadde mistet livet mens de var i barneverninstitusjon.

Dødsfallene skjedde i perioden januar 2018 - januar 2023. To av disse dødsfallene, to tvillinger som døde av overdoser etter at de rømte fra en barneverninstitusjon, var trolig en del av grunnlaget for at Helsetilsynet startet denne granskingen etter ønske fra Barne- og familiedepartementet. Saken deres ble mye omtalt i pressen og ble på ny en vekker i både det politiske og dels også det faglige miljøet.

Rapporten foreslår at samarbeidet mellom tjenester for barn og unge må forbedres – det gjelder særlig barneverntjenesten og barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Rapporten fastslår at Norge på dette tidspunkt fortsatt mangler psykiske helsetjenester for personer med multiple problemer (Helsetilsynet, 2023).

Drøfting

Mye bra er gjort i norsk barnevern de siste 20 åra. Men det gjenstår en god del når det gjelder blant annet samarbeid mellom barnevernet og andre tjenester/institusjoner for barn og unge. En del av dette er godt drøftet av Ida Hydle i *Barnevern på tvers (2024)*, som hun også har presentert her i Fagsenteret vårt.

Amelia Pacuka (2024) tar i boka *Sosiologiske perspektiver på barnevern* opp flere interessante forhold. Hun tar opp blant annet maktperspektivet samt sosioøkonomiske ulikheter og barnevern. I den sammenheng tar hun opp mange viktige sosiologiske teorier som bidrar til at studentene lettere kan forstå den komplekse situasjonen barnevernet befinner seg i. Men det er etter mitt syn fortsatt alt for lite søkelys på barnevern og helse – særlig somatisk eller fysisk helse. Psykisk helse er det relativt mye søkelys på, selv om man fortsatt strever med samarbeidet BUP-barnevern.

Selvmordsproblematikk er forsket for lite på i barnevernsammenheng, og vi vet at gutter søker psykisk helsehjelp sjeldnere enn jenter i ungdomsalderen. Guttene er mer selvmordsutsatt enn jentene, dette gjelder ikke minst blant dem med barnevernserfaring.

Skjermdump av forsiden til rapporten fra Helsetilsynet 2023.

Et annet felt som det er en del fokus på, men hvor man fortsatt ser betydelige problemer, er feltet barnevern og rusproblematikk. En nylig publisert rapport i OsloMets skriftserie av Fugletveit, Johannessen og Valset (2026) har tittelen

> «Vi gjør mye, men kanskje ikke systematisk». Om håndtering av rusutfordringer blant unge i barnevernsinstitusjoner i Barne- og familieetaten, Oslo Kommune.

Denne rapporten gir mye kunnskap om situasjonen i forhold til rushåndtering i barneverninstitusjoner i Oslo.

Oppsummering

Signy Arctander og Rolf Dahlstrøm analyserte våre vergerådsbarn så tidlig som på slutten av 1920-tallet – ikke lenge etter at Norge hadde fått vår første barnevernslov (1896).

Longitudinelle studier på 1990- og 2000-tallet (rapportert om og drøftet bla. i Kristofersen et al 1996, Clausen 2004, Kristofersen 2005, Clausen & Kristofersen 2008, Helgeland 2010, Kristofersen og Sverdrup 2013, Backe-Hansen et al 2014, Drange et al 2022 og Kristofersen 2024) tyder på at det fortsatt er et betydelig forbedringspotensial når det gjelder levekårssituasjonen og livsutsiktene til ungdom og unge voksne med erfaring fra barnevernet. Dette synes å gjelde i alle de nordiske landene (se bla Vinnerljung & Riebe 2003, Vinnerljung & Hjern 2006 og Branäs et al 2015 når det gjelder Sverige).

Ved siden av helseproblemene til unge med erfaring fra barnevernet er det også påpekt hvordan de gjennomgående oppnår lavere utdanningsnivåer enn andre unge og unge voksne, samt at de har oftere blir siktet for kriminalitet (se bla Clausen 2004 og Clausen og Kristofersen 2008).

Det er mye som tyder på at samarbeidet mellom barnevernet og andre tjenester for barn og unge som barnehage, skole, helsetjenesten (primær- og spesialisthelsetjeneste), NAV og politiet må forbedres fortløpende.

En del «gjenstridige problemer» innen dette samarbeidet synes ikke å kunne løses kun ved mer økonomiske ressurser og personell – selv om disse ressursene selvfølgelig er svært viktige! Man må trolig i tillegg få til både en systemendring og enda bedre samordning av lovverkene som styrer de enkelte tjenester.

OsloMet har et viktig om enn kortvarig element i studietilbudet for alle bachelor-studentene innen helsefagene, sosialfag, lærer og barnevernutdanningen. INTERACT er etablert for å gjøre studentene mer erfarne i å samarbeide om barn og familier på tvers av faggrenser allerede tidlig i studieløpet. Om lag 5 500 studenter ved OsloMet har en snau uke med slikt samarbeid i januar hvert år både i første, andre og tredje studieår (OsloMet 2026).

Men INTERACT er kun en liten brikke i den betydelige satsingen som er nødvendig fra stat, kommuner, ulike instanser og profesjoner for å sikre barn og unge med erfaring fra barnevernet klart bedre helse og levekår - og mer lik levekårene som andre barn og unge i Norge har.

Referanser

Akerbæ*k,* E., Kingsrød, MG og Skiphamn, SS (2022). Fakta om barnevernet. Hva vet vi om selvmord? Faktisk.no Publisert: 26.10.2022.

Arctander, S. & S. Dahlstrøm (1932): Hvordan går det våre vergerådsbarn? Olaf Norlis Forlag, Oslo. Finnes digitalisert på www.nb.no

Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, LB & Hvinden, B. (2014): *Barnevern i Norge 1990-2010. En longitudinell studie*. NOVA-report no. 9/2014. Norwegian Social Research, NOVA, Storbyuniversitetet OsloMet.

Clausen, S.E (2004): Har barn som mishandles større risiko for å bli kriminelle? Tidsskrift for Norsk psykologforening 41, 971-978.

Clausen, S-E & Kristofersen, LB (2008): *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005. En longitudinell studie.* NOVA-rapport 03/2008. Oslo.

Drange, I., Hernæs, Markussen, Oterholm, Raaum & T. Slettebø (2022) B*arn, unge og familier i barnevernet – En longitudinell registerstudie. Delprosjekt 2: Hvordan går det med barna?* Frisch-rapport 2/2022. Oslo.

Ergo et al (2016): *Glassjenta.* Stavanger Aftenblad. Magasinet. 30. januar.

Ergo, T (2026) *Glassjenta 10 år etter: Jeg var helt alene mot hele verden*. Reportasje 30.januar 2026. Stavanger Aftenblad og Aftenposten.

Fugletveit, R; DA Johannessen & KK Valset (2026): *«Vi gjør mye, men kanskje ikke systematisk». Om håndtering av rusutfordringer blant unge i barnevernsinstitusjoner i Barne- og familieetaten, Oslo Kommune*. OsloMet skriftserie, 2026 nr.1.

Folkehelseinstituttet (2021): Slik kodes og kvalitetssikres dødsårsaker I Dødsårsaksregisteret. www.fhi.no. Lesedato 13.oktober 2026.

Helgeland, IM (2010): *What works? A 15-year follow-up study of 85 young people with serious behavioral problems*. Children and Youth Services Review, Vol.32, 3, 423-429. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.10.015

Helsetilsynet (2023): *Gjennomgang av saker der barn med tilknytning til barneverninstitusjon har mistet livet*. Report 3/2023. Oslo.

Hydle, IM (2024): *Barnevern på tvers. Samarbeid over fag- og profesjonsgrense i samarbeid med utsatte barn.* Universitetsforlaget. Oslo

Hydle, IM & LB Kristofersen (2017): *Glassjenta viser vei til nødvendige forvaltningsreformer i Norge*. Kronikk, Stavanger Aftenblad 10.mars 2017.

Hydle, IM & LB Kristofersen (2018): *Kan «Glassjenta» vise vei til nødvendige forvaltningsreformer i Norge? K*apittel 10 i Schönfelder, W, ST Andersen & AA Kane (red.) Handlingsrom i barnevernet. Fagbokforlaget. Bergen.

Kristofersen, LB (2005): *Barnevernbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990-2002.* Norsk institutt for by- og regionforskning – NIBR. NIBR-report 2005:12. Oslo

Kristofersen, LB, SE Clausen & W Jonassen (1996): *Barnevernbarn i perioden 1990-1993. Analyse av statistikk og barnevernkarrierer*. NIBR-rapport 1996:22.

Kristofersen, LB og S Sverdrup (2013): *Følger av oppvekst med rus og psykiske helseproblemer i familien.* I T. Hammer & C Hyggen (red): Ung voksen og utenfor. Mestring av marginalitet på vei til voksenlivet. S.110-118. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Kristofersen, LB (2024): *Health and care challenges in child welfare. Still on the political and scientific agenda in Norway 2024*. Childlife 2024. Presentation at the symposium Care - a fundamental concept with blurred edges: Examples from various settings in children's lives. Childlife and OsloMet

Milde, AM, HB Gramm, I Paaske, PG Kleiven, Ø Christiansen & KJS Havnen (2021): *Suicidality among children and youth in Nordic child welfare services. A systematic review.* Child & Family Social Work. DOI: 10.1111/cfs.12832

OsloMet (2026): INTERACT – tverrprofesjonelt samarbeid med barn, unge og familiene deres. https://www.oslomet.no/om/lui/interact

Pacuka, Amela (2024): *Sosiologiske perspektiver på barnevern*. Cappelen Damm Akademisk. Oslo

Skiphamn, SM (29019): Dette vet vi om selvmord blant foreldrene til barnevernsbarn. Faktsk.no 03.06.2019, oppdatert 01.09.2021

Vinnerljung, B, L. Brannström & A. Hjern (2015): *Disability pension among adult former child welfare clients: A Swedish national cohort study*. Children and Youth Services Review, Vol 56, September 2015, Pages 169-176.
Vinnerljung, B. & A. Hjern (2006): *Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients: A national cohort study.* Journal of child psychology and psychiatry 47 (7) 723-733, 2006.
Vinnerljung, B. & M. Riebe (2003): *Mortality after care among young adult foster children in Sweden. International Journal of Social Welfare,* 10,164–173. https://doi.org/10.1111/1468-2397.00169

Om forfatteren

Lars B. Kristofersen er sosiolog og tidligere forsker ved NOVA, OsloMet (2006-2021). Han er i dag tilknyttet Fagsenteret for seniorer og Childlife. Lars var forsker ved NIBR 1986-2006 og analyserte helsestatistikk i SSB 1976-1986. Lars har arbeidet med analyser av bl.a. helseforhold, levekår for unge med erfaring fra barnevernet og med barnefattigdom.

Forfatteren vil takke Harald Koht, Lars Egeland og Robert Salomon for gode kommentarer til et tidligere artikkelutkast. Artikkelen er skrevet på bakgrunn av en presentasjon på Fagsenteret for seniorer 10. juni 2026.

Fremveksten av norsk- og fagdidaktisk lærerutdanningsforskning:

Kunnskapsutvikling mellom akademisering og profesjonalisering

Sigmund Ongstad

Artikkelen er basert på foredraget *Kunnskapsutvikling – akademisk drift eller profesjonalisering*? holdt i januar 2024 ved Fagsenter for seniorer ved OsloMet samt boka *Morsmålsdidaktisk forskning og profesjonalisert lærerutdanning*. Teksten beskriver utviklingen av norsk fagdidaktisk forskning, særlig innen lærerutdanning og hva som særpreger norskdidaktisk kunnskapsutvikling. Disse trekkene diskuteres i lys av motsetningen akademisering/profesjonalisering.

1. Innsirkling av faglig fokus

1.1. Bakgrunn. Didaktisering og/som kunnskapsutvikling

I 2009 ble det opprettet en nasjonal forskerskole for lærerutdanning. Den skulle øke rekrutteringen til og bedre gjennomføringen av doktorgradsstudier som siktet seg inn mot lærerutdanning. Skolen hadde gjennom årene frem til 2022 rundt 270 doktorgradsstudenter fra så godt som alle lærerutdanningsinstitusjoner i Norge på sitt program. De utgjorde anslagsvis 80% av neste generasjons nye 'doktorerte' lærerutdannere. Sluttstreken markerte imidlertid også en fullføring av 50 års utvikling med igangsetting, institusjonalisering og profesjonalisering av norsk lærerutdanningsforskning.

I etterkant ble det reist en rekke nye spørsmål: Hvordan startet egentlig utviklingen som endte med formalisert opplæring for lærerutdanningsforskning i Norge? Hvilken rolle spilte utvikling av fagdidaktisk og særlig morsmålsdidaktisk forskning? Var det noe å lære av lignende profesjonaliseringstendenser i Norden?

Sist, men ikke minst, ville master- og doktorgradsutdanning for lærerutdanning, som rent ytre sett kan ses som en akademisering, gi mer profesjonalitet?

Fem nordiske kollegaer ble enige om å gi et kritisk tilbakeblikk på denne utviklingen. Gjennom et bokprosjekt rettet vi oss inn mot vårt felles fagområde: Alle hadde utdanning i og yrkes- og forskererfaring fra fagene dansk, finlandssvensk, svensk eller norsk i våre respektive land, det skole- og studiefag som internasjonalt kalles L1. Boka hadde tittelen: *Morsmålsdidaktisk forskning og profesjonalisert lærerutdanning: Fem nordiske beretninger om 50 års utvikling og kamp* (Erixon & Ongstad, 2023).

Mitt bidrag dreide seg om *didaktisering* i norsk lærerutdanning. Begrepet sikter til en prosess hvor en tilrettelegger et faglig innhold for undervisning. For eksempel defineres fag*didaktikk* populært som et fags hva, hvordan, hvorfor, når og hvor eller at en auto*didakt* kan karakterisere en selvlært person. Didaktisering ble først assosiert mest med skole, men forstås nå bredt som undervisning og læring av kunnskap mer generelt. Didaktikk er derfor en disiplin som selv om den historisk sett er forankret i pedagogikk, er blitt en konkurrent. Om en skulle peke på en forskjell kan en si at fag-/didaktikk fokuserer i større grad på innholdet.

Innholdsmessig ville forskning på og didaktisering av fagstoff i lærerutdanning og skole innebære en profesjonalisering, men ytre sett representerte utviklingen også en akademisering, særlig gjennom etablering av nye, formelle fagnivåer og ambisjoner om høyere nivå på forskningen gjennom mer formalisert forskeropplæring.

Det overordnede fellesbegrep som syntes å passe best på endringene var *kunnskapsutvikling*. Det var ment som en 'nøytral' betegnelse for ny kunnskap mer generelt. Begrepet burde kunne bidra til å dempe motsetning og polarisering mellom skole og utdanning, mellom utdanning og forskning og mellom teori og praksis.

Videre var perspektivet i boka *inter-subjektivt*. Med det menes at de fem bidragsyterne kollektivt *førte sammen* sine *personlige* erfaringer som lærere, lærerutdannere og forskere. Vi hadde alle trådt ut av yrkeslivet, men var opptatt av å fagliggjøre vår etterpåklokskap – på bokas forside humoristisk illustrert med fem ravner på ei grein og ytrer seg. Mer seriøst minner bok-prosjektet ikke så lite om et mål for et fagsenter for seniorer – å produsere faglige tilbakeblikk.

Min egen fagreise, sett i bakspeilet, kalte jeg *ferd*. For riktignok hadde jeg selv tatt bestemte fag og søkt bestemte stillinger og slik sett formet min yrkesvei. Men fag- og veivalg kunne også skyldes mer dyptgripende forhold. Det kunne være trender jeg var blind for, men også at jeg underveis og ubevisst var formet av mer omfattende kunnskapsregimer, såkalte paradigmeskifter. Kunnskapsutviklingen det var tale om var i stor grad drevet frem av en generasjon som nå hadde gått av. Vi

fem hadde alle tatt del i, forsket på og evaluert disse nye fagområdene. Det leserne fikk var altså et historisk riss basert på min egen og de andres utredning og forskning innen fag- og morsmålsdidaktikk fra disse årene, gitt med et kritisk, subjektivt tilbakeblikk.

I den grad vi kom frem til klare konklusjoner, kunne, for min egen del, sentrale erfaringer oppsummeres med to dilemmaer. Ett slikt er at det går ingen selvsagt linje fra forskningens *er* til brukens *bør*. Et annet at akademisering tilsynelatende står i motsetning til profesjonalisering. Jeg ønsket altså å bidra til refleksjon om betydningen av kunnskapsutvikling i form av skriftliggjøring – i etterhånd – av egen og andres erfaring. Dessuten var og er håpet å bidra til økt forståelse for betydningen av profesjons- og yrkesdidaktisk forskning og utviklingsarbeid særlig knyttet til fag- og norskdidaktikk. Det vil si en forsiktig ambisjon om fortsatt aktiv påvirkning av institusjonen, fagmiljøene og samfunnet også etter at en ikke lenger kan være yrkesaktiv som tilsatt.

Selve fremlegget var imidlertid ikke en ren gjentakelse eller et sammendrag av bidraget i boka. Det var spisset mot den historiske og aktuelle betydningen av skriftliggjøring og kunnskapsutvikling i lærerutdanningenes fagdidaktikk hvor altså norskfaget stod i sentrum. Som tittelen gir bud om vektlegger denne populariserte fagartikkelen fremveksten av norsk- og fagdidaktisk utdanningsforskning i spenningsfeltet mellom akademisering og profesjonalisering. Ideelt burde også skolen være inkludert, men bidraget vil stort sett begrense seg til lærerutdanningens og lærerutdanningsforskningens betydning.

I det følgende problematiserer jeg derfor i punkt 1.2. de sentrale begrepene den historiske kunnskapsutviklingen skal ses i forhold til. Deretter, i del 2 gis en forenklet historisk fremstilling av fremveksten av skole, skolefaget norsk og lærerutdanning samt av fagdidaktikk og lærerutdanningsforskning, videre en forklaring av sentrale begreper som ble tatt i bruk under satsingen på kunnskapsutvikling i disse pioner-årene. Del 2 munner ut i spørsmålet om fagdidaktikken(e)s status. I del 3 plasserer jeg historikken i spenningsfeltet mellom akademisering og profesjonalisering. Jeg peker på norskfagets rolle som spydspiss i utviklingen, introduserer dilemmaer og viser hvordan fagdidaktisk og særlig norskdidaktisk forskning har indre drivkrefter som karakteriserer dem kunnskapsteoretisk (epistemologisk) og som samlet kan sies å utgjøre et såkalt *paradigmeskifte*, det vil si en endret måte å tenke på som skaper en dyptgripende endring av et fagfelt (Kuhn, 1975). I del 4 konkluderer jeg basert på norskdidaktikkens utvikling i allmennlærerutdanningen.

1.2. Begrepene akademisering og profesjonalisering

I Store norske leksikon (2026a) ses akademisering som et begrep brukt om prosesser der yrkesopplæring blir mer teoretisk og forskningsbasert. En *institusjon* anses som akademisert når status endres, som f.eks. fra høgskole til universitetet. I økende grad har da gjerne ansatte master- eller doktorgradsutdanning. Og de forsker i tillegg til å undervise. En utdanning blir dermed akademisert ved at det legges vekt på teori og vitenskapelige metoder samtidig som tilknytningen til praksisfeltet ofte svekkes.

Akademisering er slik sett summen av *mer* teori og forholdsvis *mindre* praksis, men er samtidig både en form- og innholdsmessig definert prosess. Begrepet har derfor både en strukturell og en epistemologisk, det vil si kunnskapsteoretisk komponent. Når grader av og former for akademisering studeres, har en tilsynelatende å gjøre med to konkrete forhold, akademiske grader og antall studieår på den ene siden og på den andre siden et konkret innhold som består av delene teori og praksis. En utfordring for en slik forståelse av akademisering kan være at det ofte synes innforstått at det vil være en ganske sterk motsetning mellom disse to delene.

Leksikon-artikkelen peker videre på at akademisering kan betraktes som *profesjonalisering* av yrker. Overgang fra yrke til profesjon kjennetegnes gjerne ved at opplæring skjer i høyere utdanning, at kunnskap er forskningsbasert og at profesjonsutøvelse kan begrunnes og rettferdiggjøres. Søkelyset rettes videre mot en bestemt motsetning i synet på om og hvordan akademisering påvirker opplæringens kvalitet og relevans:

Noen ser en uheldig akademisk drift bort fra erfaringskunnskap og praksisforankring til en for sterk vekt på teori og evidens- og kunnskapsbasert praksis. De mener at mindre vekt på yrkesutøveres erfaringer og dømmekraft fører til at utdanningens kvalitet og relevans er blitt svekket. Andre hevder at økt vekt på teoretisk og evidensbasert kunnskap bidrar til å løfte frem mest mulig holdbar kunnskap og til at yrkesutøvere i større grad blir i stand til å begrunne sine metodevalg og handlinger (Store norske leksikon, 2026b).

Relevansen blir i dette perspektivet mer knyttet til forskning og systematiske studier av ulike sider ved yrkesutøvelsen, med andre ord en praksisrettet akademisering. På denne måten blir økt vekt på forskning blant de tilsatte forstått som en kilde til større innsikt i betingelsene for god yrkesutøvelse.

Om *profesjonalisering* sier Store norske leksikon (2026b) følgende:

> Profesjonalisere innebærer å gjøre et yrke til en profesjon. Yrkesgrupper søker å oppnå profesjonell status før å øke yrkets autonomi, status og anseelse. Profesjonalisering kan være en strategi for å oppnå enerett eller monopol for å utføre bestemte arbeidsoppgaver. Profesjonalisering er også knyttet til utvikling av kunnskap og kompetanse. Offentlige myndigheter har derfor vært en pådriver for å profesjonalisere yrker som et ledd i å øke

> kvaliteten på yrkesgruppens tjenester. Et eksempel på dette er grunnskolelæreryrket der utdanningen er forlenget til femårig masterutdanning, det er lagt stor vekt på etter- og videreutdanning og kvalitetsutvikling i skolen.

Denne fremstillingen kombinerer et funksjonsorientert og et kunnskapsorientert aspekt. Profesjonalisering ses som en *pådrevet* prosess. Innhold, det vil si kunnskap og kompetanse, nevnes kort, men synes å komme i andre rekke.

Etter disse klargjøringene står vi igjen med to begreper som for det første er sterkt infiltrert i hverandre. For det andre er begge satt sammen av to eller flere aspekter/komponenter. Det åpner for mulig *ubalanse* når en skal studere kunnskapsutvikling som akademisering og/eller som profesjonalisering. Et sterkt miljø for profesjonsforskning i Norge er *Senter for profesjonsforskning* ved OsloMet. Der er det gjort studier av såkalt *akademisk drift*, det vil studier av avvik fra ulike intensjoner som lå bak profesjonaliseringen (Osland, 2017). Når det gjelder *profesjonalisering* forskes det gjerne på det strategiske aspektet, dvs. yrkenes eller profesjonenes egeninteresse og på den utdanningspolitikken som kan ligge bak.

For begge begrepene gjelder det at forskningen i mindre grad har vært rettet mot profesjoners *innhold.* Et generelt trekk for utdanningsforskning synes altså å være en viss dikotomisering eller motsetning mellom teori og praksis. Det kan føre til at forskning på f.eks. fag og skole ikke tar høyde for at noen fag er mer teoretiske enn andre. Dette gjelder for eksempel for fagdidaktikk generelt, men særlig for norsk og norskdidaktikk. Som vi skal se, er det historiske grunner til at også fagdidaktikk har (fått) et mer teoretisk innhold. Det gjelder enten fokus er skole, utdanning eller forskning.

2. En utviklingslinje?

2.1. Fag, skole og lærerutdanning

Mine egne erfaringer var farget av den reformpolitikken knyttet skole, lærerutdanning og forskning som ble ført disse 50 årene. Det dreide seg om reformer jeg og mine medforfattere var blitt formet av, hadde hatt orkesterplass til og til dels hadde noen aksjer i. Under lå det altså samtidig en uro for at økt lengde for skole og lærerutdanning samt formalisering av forskerutdanning kunne innebære akademisk *drift* snarere enn funksjonell profesjonalisering og relevant kunnskapsutvikling.

I det følgende beskrives skissemessig den historiske fremveksten av og den økte koblingen mellom skole, fag, lærerutdanning og forskning, frem mot et mer forskningsbasert utdanningssystem.

Skole som fenomen er, satt på spissen, basert på at et samfunn har tiltro til at et eget, gjerne statlig og nasjonalt kunnskapssystem kan oppdra, disiplinere,

sosialisere og forme, kort sagt, danne og utdanne neste generasjon i det vesentlige gjennom kunnskapskonstruksjonen *fag.*

Fag assosieres i dag med kunnskapsformer som gjerne antas å ha eller normativt sett bør ha en varig *kunnskapstypisk kjerne*. Men *fag* betydde etymologisk sett egentlig det motsatte. Fag var noe som var oppdelt og sammensatt, som f.eks. fag i bindingsverkshus eller fag som term knyttet til gardiner. Kunne det også gjelde det norskeste av alle fag, norsk?

I 1739 innførte en obligatorisk skole. Likevel var det i allmueskolen og i folkeskolen lenge egentlig ikke tale om *fag* i tradisjonell forstand. Snarere dreide det seg om spesielle ferdigheter, kompetanser og kyndigheter, slike som ble sett som nødvendige for å kunne klare seg rent praktisk i et kristent, mer industrialisert og opplyst samfunn. En kan se datidens *skole* som et slags nasjonalt alfabetiserings-prosjekt. Norsk eller morsmål ble strengt tatt ikke et egentlig *fag* før etter 1870.

Det er slik sett fag som utgjør både grunnmur og byggesteiner i vår tids skole-, utdannings- og forskningssystem. Men termen *fag* brukes imidlertid bare i visse nord-europeiske land. Rent terminologisk bruker språkene norsk, dansk og tysk ordet *fag* for selve faginnholdet i skole og i høyere utdanning. Svensk og engelsk derimot bruker henholdsvis *ämne* og *subject* for skole-nivået og *disciplin* og *discipline* for høyere utdanning. I det norske utdanningssystemet er begrepet fag grunnleggende og gjennomløpende. Men samtidig er det enkelte fag i stadig endring.

I 1739 var altså ambisjonen mer praktisk – å utruste unge med grunnleggende kunnskaper, ferdigheter og holdninger i møte med den nye tid, særlig preget av kirkens, opplysningstidens og det praktiske livs tekster. I et åndelig og danningsmessig perspektiv var målet snarere en innforstått kristen versjon av treenigheten det skjønne, det sanne og det rette, 1800-tallets klassiske danningsideal. De enkelte fag kunne for eksempel fremelske disse verdiene som fag som forming, matematikk og kristendom (henholdsvis). Etter hvert ble barn og unge sett som *elever* og ferdighetene og kunnskapene som formaliserte *fag* i det segregerte universet *skole*. Det underliggende klassiske danningsidealet ebbet etter hvert ut. Danning som begrep ble gradvis skiftet ut med allmennutdanning, allmenndanning eller rett og slett bare utdanning.

Sterkt forenklet skulle *lærerutdanninger*, etter en sped start på 1820-tallet, da som såkalte *seminarier*, på sin side gi lærerne kunnskaper og ferdigheter i møte med skole, elev og fag. I løpet av det neste hundreåret, og særlig på 1950- og 1960-tallet, hadde pedagogikkfaget og fag-fagene (universitetsdisiplinene) i lærerutdanningene bemektiget seg hvert sitt domene og skoleslag. Pedagogikk dekte områdene skole og elev og dominerte utdanning for folkeskole og allmennlærerutdanning. Universitetsfag ga utdanning i fag og disipliner, dels for realskole, men særlig for

datidens gymnas. Dessuten måtte pedagogikken og fagene øves og utøves. *Praksis* ble derfor sterkt preget av allmenne pedagogiske prinsipper, av *metodikk*. For min del var det f.eks. følgende firedelte lærerutdanning jeg møtte i 1966, ikke som *student*, men som *elev* ved Bodø lærerskole: *Pedagogikk, fag, praksis* og *metodikk*. Fagdidaktikk og forskning var det ennå ikke tale om.

2.2. Fagdidaktikk, skoleforskning og forskning for lærerutdanning

Spoler en tilbake, hva var situasjonen for forskning knyttet til skole og lærerutdanning rundt 1970? *Fagdidaktikk* fantes knapt som term på norsk grunn. At lærere skulle f*orske* var også en ganske ukjent tanke. Det var ennå ingen krav om en *forskningsbasert* skole eller forventning om en *forskende* lærerutdanning og følgelig heller ikke planer om formell *forskeropplæring* for de som skulle bli lærerutdannere. Og knapt noen omtalte seg selv som *lærerutdanner*, langt mindre som *profesjonsutdanner*.

Sett fra 2026 kan de sentrale delene av utdannings- og forskningssystemet vårt sies å ha vært gjennom det jeg karakteriserte som et kunnskapsmessig paradigmeskifte. Et typisk trekk var at fagdidaktikk faglig og forskningsmessig ikke bare hadde kilt seg mellom fagfagene og pedagogikken. Fagdidaktikkene hadde etter hvert blitt mer formaliserte fag og forskningsområder som f.eks. norskdidaktikk og matematikkdidaktikk. Kvantitativt og kvalitativt hadde bestrebelsene bidratt til lengre utdanninger og mer profesjonsrettet innhold, ytre sett altså både en akademisering og en profesjonalisering.

2.3. Fra pedagogisk forskning til utdanningsforskning

Følgende fremstilling av utvikling av utdanningsforskning bygger i hovedsak på Ongstad (2017). Det innebærer at flere sekvenser kan ha ganske lik ordlyd. Kildeteksten gjengis i noen sekvenser mer eller mindre direkte, men siden jeg her henvender meg til et bredere publikum er de fleste referansene til forskningsartikler og utredninger fjernet.

I begynnelsen av forrige århundre fantes det enkeltpersoner i enkeltfag i Norge som studerte skole, fag og elever, men knapt nok etablerte disipliner og forskningsfelt. Men med opprettelsen av Pedagogisk forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo i 1934 ble pedagogikk etablert som vitenskap. Instituttet skulle bedrive *pedagogisk* forskning. Da en i 1949 etablerte Norges Allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) ble pedagogisk forskning ansett som en del av *samfunnsvitenskapelig* forskning. Det var derfor det samfunnsvitenskapelige forskningsrådet som i prinsippet bevilget penger til pedagogisk forskning. Frem til rundt 1990 var pedagogisk forskning den dominerende betegnelsen for forskning på

utdanning og skole. Da ble den utfordret av *utdanningsforskning* som i dag er betegnelsen departement og forskningsråd bruker om feltet.

Disse endringene åpner for en diskusjon om en viktig *begrepsforskyvning*: En kan på den ene siden se pedagogisk forskning som utdanningsforskning mest i navnet. På den andre siden kan en forestille seg at utdanningsforskning som fenomen nok fantes i utgangspunktet, men at *termen* pedagogisk forskning tidlig ble dominerende for så mot slutten av århundret måtte vike plassen for utdanningsforskning som overordnet betegnelse for et felt som stadig ekspanderte siden også mange andre fag etter hvert forsket på utdanning.

Det finnes flere studier av pedagogisk forskning i denne perioden (Jarning, 2009). Tilstøtende forskningsfelt er i mindre grad blitt undersøkt (Norges forskningsråd, 2004a og 2004b.) I det følgende legges det derfor vekt på fremvekst av noen nabofelt, særlig fagdidaktisk forskning og lærerutdanningsforskning. Kanskje kan nettopp disse i særlig grad ha bidratt til begrepsutvidelsen, dvs. en overgang fra ren pedagogisk forskning til utdanningsforskning mer generelt. Ideelt sett burde en historisk gjennomgang også innbefatte forskningen på de konkrete *fagfeltene*. Men siden artikkelen sikter seg mer inn mot fagdidaktikkens og forskningens *egenart*, rettes i det følgende søkelyset mot *termer* og *begreper* snarere enn mot situasjonen på feltene.

2.4. Begrepene forsøk, innovasjon, forskningsmessig oppfølging og skoleforskning

På tegnebrettet og i teorien har utvikling av et kombinert skole-, utdannings- og forskningssystem blitt organisert og styrt politisk ovenfra og ned. Men, samtidig har en rekke fagdanninger utviklet seg nedenfra og opp. Formelt og reelt ble imidlertid de ulike fornyelsene eller innovasjonene, gjort til gjenstand for en viss arbeidsdeling og fordelt på ulike nivåer og aktører. I 1953 fikk for eksempel Norge en egen *forsøkslov* som gjorde det mulig å drive *forsøk* i skolen. Et mer lukket, vitenskapelig forskningsbegrep ble dermed indirekte utfordret. På sikt ble også ansvarsfordelingen utfordret. Det ble derfor etter hvert utarbeidet et sett av begreper: *pedagogisk dyrkingsarbeid*, *utviklingsarbeid*, *forsøk* og *forskning*. Disse fordelte ansvar for fornyelse av skole og utdanning mellom ulike aktører, som lærere, skoler, Forsøksråd og forskere. Etter hvert kom forkortelsen FoU for *forskning og utviklingsarbeid* til å bli en sekkebetegnelse for disse formene for fornying og kunnskapsutvikling. I 1974 ble det i Forsøksrådet for skoleverket opprettet en ’avdeling’ med ansvar for *forskningsmessig oppfølging* av forsøk. Slike oppfølgingsstudier kunne nok være *forskningsmessige*, men få av dem var forskning i mer snever betydning.

På 1960-tallet lanserte Hovedkomiteen for norsk forskning begrepet *skoleforskning*. Slik ble *skole* et særlig sentralt studieobjekt for pedagogisk forskning. *Skoleforskning* ble en formelt brukt term i 1970 da Kirke- og undervisningsdepartementet etablerte en ordning som bevilget midler til skoleforskning. Som pekt på i Ongstad (2017) initierte Norges allmennvitenskapelige forskningsråd videre en utredning av feltet, *Skoleforskning i Norge*. Både *Rådet for humanistisk forskning* og *Rådet for naturvitenskapelig forskning* etablerte i 1983 skoleforskningsprogrammer. Disse programmene fikk en klar *fagdidaktisk* innretning og mange stipendiater fra programmene doktorerte rundt 1990. Flere ble senere professorer i nyopprettede, fagdidaktiske stillinger. I et samarbeid mellom de to rådene og *Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning* ble det i 1989 etablert et program for tverrfaglig og generell skoleforskning, kalt *Program for utdanningsforskning*.

Jeg har her lagt vekt på departementets og rådenes rolle for en kan få det inntrykket at det er (bare) forskerne og de faglige institusjonene som egentlig skaper kunnskapsområder. Uten de statlige aktørene er det ikke gitt at for eksempel fag- og norskdidaktikk hadde blitt så veletablerte som feltene er nå.

Én ting er rekken av nye *betegnelser* for stadig nye former for organisert kunnskapsutvikling. Noe annet er konsekvenser. For det første medførte begrepene og grepene sterkere formalisering og akademisering og nok også økt kunnskapsmessig avstand mellom klasserom, skole, lærerutdanning og forskning.

For det andre økte faren for *innkapsling* av kunnskap knyttet til de enkelte kunnskapsområdene. Dermed oppstod et *strekk* rent innholds- og kunnskapsmessig mellom lærerens «dyrkingsarbeid» og professorenes topp-forskning. Samtidig skjedde det en fremvekst av faglige og *forskningsmessige egeninteresser* og fagmotsetninger. Sist, men ikke minst, ble evaluering av reformer og senere studier av profesjonalisering i særlig grad rettet mot deres struktur og funksjon og i mindre grad mot innhold. En slik utvikling var ikke uventet, tatt i betraktning at denne typen forskning i starten var dominert av pedagoger og sosiologer.

2.5. Fagdidaktikk som fagområde, forskningsfelt – og vitenskap?

Fagdidaktikk styrket seg altså som fagområde og forskningsfelt på 1980- og 1990-tallet (Norges forskningsråd, 2004b), men havnet likevel stadig mellom to stoler. Fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid hadde f.eks. problemer med å bli godtatt i disiplinfagene ved universitetene. Og ved høgskolene var flere skeptiske til å se forsknings- og utviklingsarbeider innen fagdidaktikk som tilstrekkelig ‘faglig’ (dvs. fag-faglige). Fag- og yrkesdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid havnet dermed i ei klemme.

For perioden fra 2006 frem til i dag er det problematisk å skaffe seg god oversikt over fagdidaktisk forskning i Norge. I *Nasjonalt vitenarkiv* kan en for eksempel ikke søke på kategorier for bestemte disipliner og fag. Uten et sikkert underlag er det vanskelig å vurdere omfang og retning for fagdidaktisk forskning de siste 20 årene. Det generelle inntrykket er likevel at det skjer en betydelig økning i fagfeltets bredde og dybde, og ikke bare nasjonalt. F.eks. har det fra 2007 vært holdt *nordiske* konferanser for fagdidaktikk-feltet annet hvert år.

I sum er fagdidaktikk blitt et omfattende, om enn ikke homogent felt. De enkelte fag- og yrkesdidaktikkene er uansett blitt mer forsknings-*relaterte*. Det anses ikke lenger tilstrekkelig at ny kunnskap undersøkes forsknings-*messig*. Fagdidaktisk forskning møter utdannings-*vitenskapens* formaliserte krav både ved publisering og ansettelse.

2.6. Vitenskapeliggjøring av fagdidaktisk og pedagogisk FoU i lærerutdanning

Endringene fra de første kimene til utviklingsarbeid og frem til institusjonalisert lærerutdanningsforskning er en utvikling en kunne betegne som vitenskapeliggjøring, som jo både er og bidrar til akademisering og profesjonalisering. Som pekt på i Ongstad (2017) ble lærerskolene i denne perioden pedagogiske høgskoler og en forventet at det skulle drives *pedagogisk utviklingsarbeid*. Senere ble det også mulig i noen fag å gi hovedfagstilbud og fagansatte kunne søke om opprykk til førsteamanuensis. Forsøksrådet og Lærerutdanningsrådet samarbeidet derfor om å stimulere til pedagogisk utviklingsarbeid i lærerutdanninga. I 1981 innførte departementet et opprykksreglement for førstestillinger og en kunne også bli høgskoledosent. Senere kom et eget *Handlingsprogram for FoU i lærerutdanning* og et *Program for lærerutdanning* ved Norges naturvitenskapelige universitet. Universitetet i Oslo fikk i 1988 et eget senter for lærerutdanning og skoletjenester. Det ble opprettet professorater i generell fagdidaktikk ved flere universiteter.

Det var særlig viktig at en i 1992 fikk felles stillingsstruktur for alle universiteter og høgskoler og tre år senere også en felles lov. *Forskning* og *forskning og utviklingsarbeid* ble nå mer likestilt. Tidligere skulle universitetene bedrive *forskning* og høgskolene *forskning* og *utviklingsarbeid*. Styrkingen rettet seg mot profesjoner generelt og lærerutdanning spesielt. Norges forskningsråd startet i år 2000 programmet *Kunnskap i profesjonsutdanning og profesjonsutøving*. Evalueringen la vekt på å få frem status for de nye forskningsfeltene fagdidaktisk forskning, yrkespedagogisk forskning, lærerutdanningsforskning og profesjonsforskning (Norges forskningsråd, 2004b). Noen år senere ble det opprettet programmer rettet mot forskning på praksis i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning I 2009 igangsatte altså Norges forskningsråd det omtalte programmet *Nasjonal forskerskole*

for lærerutdanning. Etter hvert deltok altså så godt som alle landets lærerutdanninger i forskerskolen frem til avslutningen i 2022.

I sum utgjorde disse store prosjektene sammen med omstrukturering av utdanningene en svært omfattende nasjonal satsing på en mer *innholdsrettet profesjonalisering,* men satsingen medførte også samtidig en vitenskapeliggjøring av denne kunnskapsutvikling, med andre ord en akademisering av lærerutdanning.

Lærerutdanningsforskning, som først bare var en nærmest innholdstom betegnelse, hadde nå tatt steget fra abstrakt begrep til konkret fagfelt. Det hadde fått et innhold, bl.a. fordi flere lærerutdanningsinstitusjoner hadde fått godkjent doktorgradsstudier, som f.eks. *Utdanningsvitenskap for lærerutdanning* ved Høgskolen i Oslo, senere Høgskolen i Oslo og Akershus. Preposisjonen *for* betegnet flere ulike relasjoner, forskning *i*, *på* og *for*. Det innebar en utvidelse fra tidligere hvor *lærerutdanningsforskning* stort sett betegnet forskning *på* lærerutdanning. Forskning *i* ville implisere forskning som foregikk ved lærerutdanninger utført *av* faglig tilsatte *ved* utdanningene. Forskning *for* ville, sett mer generelt, innebære forskning med uttalt *relevans* for utdanningen. I sum en klart bredere vifte av kunnskapsområder som kunne inngå i «paraplyen».

Det ble gjort studier *av* lærerutdanning i perioden frem mot 2004. *Lærerutdanningsforskning* hadde vært et lite brukt begrep før 1990. Vel et tiår senere spurte en seg om lærerutdanningsforskning fantes som *forskningsfelt*. En rapport konkluderte f.eks. med at det var for tidlig å konkludere hvorvidt forskning for lærerutdanning var et vitenskapelig felt i mer snever forstand.

Riktig nok har både fagdidaktisk forskning og lærerutdanningsforskning bidratt vesentlig til endring, men andre forhold har også spilt inn, som f.eks. vist ovenfor, når det gjelder programforskning og departementenes politikk. Økte ressurser fra råd og departement må sies å ha bidratt til en solid vekst både kvalitativt og kvantitativt for de aktuelle feltene. Hyppig bruk av *utdanningsforskning* som overordnet begrep for feltet har nok derfor bidratt vesentlig til å fortrenge betegnelsen *pedagogisk forskning* som overordnet betegnelse.

Navn på departementene som har hatt hovedansvaret for skole, utdanning og forskning, har symptomatisk skiftet flere ganger. Det er ikke uten betydning for skiftet fra *pedagogikk* til *utdanning* på forskningens område at departementets navn underveis har blitt endret fra ’undervisning’ til ’utdanning’ og fra ’utdanning’ til ’kunnskap’. Når det kommer til stykket, bør Staten, ved departement og Storting, ses som den sterkeste pådriveren for utviklingen innen feltet.

3.Kunnskapsutvikling mellom akademisering og profesjonalisering

3.1. Norskfaget og norskdidaktikk som "spydspiss" for fagdidaktisk forskning?

Et fag som har gjennomløpt markante endringer de siste 50 årene er lærerutdanningsfaget norsk. Andelen av norsk har økt markant i og med utvidelsen av i allmennlærerutdanning til fem år, ytre sett en klar akademisering. Sett innenfra skjedde det en økt grad av skriftliggjøring, tekstualisering, kontekstualisering og didaktisering. Disse prosessene er selvsagt innvevd i hverandre. Lærere kan f.eks. dokumentere og reflektere over sin egen praksis skriftlig. Erfaringene blir slik sett tekstualisert gjennom ulike teksttyper som rapport, artikkel eller bok. Kontekstualisering innebærer å gå fra teori til praksis og/eller vice versa, med andre ord en bevisstgjøring av hvilke utdanningsmessige sammenhenger som gjør kunnskap gyldig. En erfarer i én kontekst, skriver i en annen og skal samtidig nå lesere som ikke befinner seg i samme kontekst i en tredje. Disse prosessene er samtidig nettopp didaktisering, det å sette erfaringer inn i et dannings- og utdanningsperspektiv i (skriftlig) dialog med andre didaktiske og pedagogiske tekster, ideer og praksiser. Disse er også kjennetegn på profesjonalisering i et innenfraperspektiv. Det generes *innhold*.

I bidraget mitt i boka, samt i ulike tidsskriftartikler beskrives slike endringer mer inngående, også rent innholdsmessig. En kan peke på særlig to forhold som kan ha bidratt til at norskfaget kanskje er i en viss særstilling når det gjelder utvikling av generell fagdidaktikk. For det første kan en hevde at faget L1, dvs. f.eks. norsk i Norge, engelsk i England etc., er det fagområde som først merker og fagliggjør paradigmeskiftene i synet på språk. Eksempler er "den språklige vendingen", "den pragmatiske vendingen" og "den tekstlige vendingen". Disse dramatiske endringene i synet på forholdet mellom språk og virkelighet og i synet på hva språk egentlig er, kom alle tidlig til syne i L1-fagene tidlig på 1970-tallet. De fleste lærerutdanningsfagene har selvsagt også blitt berørt av slike mer grunnleggende endringer, men norsk gjerne tidligere og kanskje i sterkere grad enn andre. Alle vendingene, ikke minst nylig tilkomne prosesser som digitalisering og kunstig intelligens, har transformert, fordypet og komplisert norskfagets innhold. Det er blitt ytterligere teoretisert.

For det andre kom den såkalte prosessorienterte skrivepedagogikken tidlig til Norge. Den var ikke bare en didaktikk for skriving, men og en læringsteori. Med utspring blant lærere i California på 1980-tallet fikk ideen om betydningen av å bevisstgjøre både lærere og elever om selve skrivingen som prosess mot slutten av

1980-tallet raskt stor utbredelse i Skandinavia, særlig i Norge. De som ledet an var ofte norsklærere ved skoler, høgskoler og universiteter. Flere skrev senere avhandlinger om skriving, ble professorer og etter hvert også ledere for større fagdidaktiske prosjekter og programmer i og på tvers av fag, samt ledere av nye fagstudier. Av de første sju-åtte professorene i fagdidaktikk, hadde de fleste bakgrunn i språk, særlig norsk. Slik sett utgjorde norsk en spydspiss i utviklingen av en mer akademisert og fagdidaktisert lærerutdanning. Det sagt, må en ikke glemme at pedagogikk allerede hadde gått i forveien. Langt de fleste første professorkompetansene i lærerutdanningene ved høgskolene kom i pedagogikk.

3.2. Dilemmaer

Ytre sett har det altså skjedd både en akademisering og en profesjonalisering av allmennlærerutdanning. At en har gått fra 2 til 5 år også rent innholdsmessig har akkumulert langt mer teori til tross for at også praksis har blitt mer omfattende. Det har blitt mer av begge deler. Kan det likevel være at koblingene mellom dem har blitt svekket? Dette vet en dessverre ikke nok om. Men det finnes symptomer. Studentene klager over for lite fokus på praksis. Fagdidaktikterne synes å komme seg mindre ut i praksis på sine fagområder. Det hevdes at master- og doktorgradsstudenter i for liten grad kobler oppgave til praksis samt at resultater i for liten grad tilbakeføres til skolen. Om det skulle være hold i slike oppfatninger, kan en si at endringene og særlig forskningen representerer en *drift*? Svaret blir kanskje tja om fokus er på *distanse* til praksis, men kanskje nei når det gjelder *konsekvensene* av de nye kunnskapene/innsiktene.

Spørsmålet er i hvilken grad f.eks. norskfaget, særlig i lærerutdanning, for nå å svare for det, i det hele tatt *kan* ses som et *praktisk* fag eller om det tvert imot fremstår som selve prototypen på et teorifag. Selv om det å *ytre* seg nok er konkret og har et klart handlings- og ferdighetspreg, er norsk og andre språk som kunnskaps- og læringsobjekt dømt til primært eller i vesentlig grad å være tekst- og teori-tungt.

Den kan innvendes at det vil være grenser for hvor mye teori som skal til for å være god *nok* lærerutdanner eller lærer i faget norsk. Det er kanskje her «ulven ligger begravet». Bør en kanskje spørre – med alle de mange masteroppgavene og doktoravhandlingene som nå blir skrevet og all annen forskning som publiseres – hva og hvor mye av dette fortjener en plass i lærebøker, i læreplaner og i den daglige praksis i skole og lærerutdanning? Og, om slik formidlet kunnskap skulle ha en viss relevans – kunne en oppnå det samme eller mer med mer omfattende praksis? På den annen side igjen, siden norsklærere med master i bunn og grunn nå må sies å være *profesjonsutdannet*, burde de nå kanskje i prinsippet og i realiteten

både få og ta større ansvar for kunnskapsutviklingen på sitt felt både på kort og lang sikt? Det ville være en reell *profesjonalisering*

Det finnes to grunnleggende forskjellig organisatoriske grep ved etablering av institusjoner for lærerutdanning som profesjonsutdanning. Det ene er basert på at det antas å være funksjonelt at «faglighet» i pedagogikk/didaktikk og fagfag gis hver for seg. Det er derfor bedre at *personen* selv i sin tur står for en fremtidig integrering av de to innholdsdelene ute i praksis. Det andre er basert på ideen om at lærerutdanning generelt og fagdidaktikk spesielt bør være mer integrert. *Institusjonen* bør stå ansvarlig for den fra dag én i studiene.

Hvis det å være norsklærer er en profesjon, så er en kanskje, når alt kommer til alt etter et endt norskdidaktisk masterstudium, ikke først og fremst ekspert på universitetsdisiplinens eller pedagogikkens og allmenndidaktikkens mer generelle *innhold*. Snarere er det kanskje kvaliteten i og omfanget av *koblingen* mellom elevkunnskap og spesifikt faginnhold som vil være den *nye fagligheten eller profesjonaliteten*. I et slikt perspektiv blir «mer teori» og «mer praksis» ikke nødvendigvis kunnskapsutvikling på avveie, men kanskje snarere en investering i en relevant profesjonalisering.

3.3. Prosesser som genererer innhold

Utviklingsarbeid, reformer og utdannings- og forskningspolitikk studeres altså både strukturelt og funksjonelt. Endringenes form og funksjon blir dermed det sentrale. Disse to aspektene har vært dominerende innen profesjonsforskning. Det har også vært en tendens til kritikk av utviklingen gjennom en viss stigmatisering av begrepet akademisering. I boka hevdet vi:

Akademisering innebærer at ny teoretisk kunnskap institusjonaliseres på høyere nivå (Osland, 2017). Som deskriptivt begrep ligger det ikke mer i det enn som så, men brukt normativt og negativt kan termen innebære en innforstått kritikk av en mer eller mindre antatt unødvendig eller dys-funksjonell avstand mellom teori og praksis, det som gjerne kalles akademisk drift (Smeby, 2014) eller kanskje til og med avdrift. Videre har flere koblet forskningsbasering av utdanning og akademisering (Borg, 2007). Forenklet og frigjort fra mer negative konnotasjoner kan akademisering ses som formalisering av faglighet i den hensikt å sertifisere en yrkesutøver. Akademisering kan følgelig fungere som et særlig viktig redskap for å profesjonalisere yrker og utdanninger, enten denne nå brukes ovenfra eller innenfra (Ongstad & Erixon, 2023, s. 30-31).

Innovasjoner har imidlertid et minst like viktig *innholdsaspekt*. Dette har reformstudier, som nevnt, i mindre grad forsket på. Når lengden for obligatorisk skole, utdanning og forskerutdanning øker, øker også mengden av kunnskap, det vil

si innhold, både i bredde og i dybde, med andre ord i omfang og vanskelighetsnivå. Dette skaper et kunnskapsmessig *strekk* som må håndteres både institusjonelt og individuelt. I skolen organiserer en f.eks. lærestoffet på ulike *trinn* og i utdanning og forskning som *grader*. I utdanningssystemet er det et sterkt press for å få flest mulig igjennom, og gjerne på normert tid. Når mer og mer komplekst innhold blir en stadig sterkere utfordring for den enkelte, faller flere fra. Flere har kritisert pensumenes omfang og vanskegrad og ofte også studienes lengde og relevans. Kritikerne ser gjerne akademisering som en mer eller mindre direkte årsak til slik dysfunksjonell drift, dvs. avdrift. Men noe av skylden legges også på *profesjonalisering* som assosieres med fagorganisasjonenes egeninteresse.

Kunnskapsutvikling dreier seg om innhold og har så langt i fremstillingen vært brukt ganske generelt. I det følgende ses innhold som en rekke nært beslektede kunnskapsskapende *prosesser*. Disse kan ses som krefter eller del-prosesser som kan ha bidratt til å utvikle nytt innhold i et sterkt utvidet, fagbasert kunnskapssystem: forskningsbasering, teoretisering, didaktisering, skriftliggjøring, internasjonalisering og globalisering. De to mer overordnede hovedkategoriene, akademisering og profesjonalisering er foreløpig holdt utenfor. De ses som mer generelle prosesser de nevnte seks bidrar til utviklingen hver for seg og samlet. Beskrivelsene av prosessene nedenfor bygger i all hovedsak direkte på Ongstad og Erixon (2023 s. 30-33). Samlet utgjør de nærmest et brudd med tidligere tiders fag- og yrkesuttdanning:

Forskningsbasering kan forstås som forskningstilknytning og forskningsrelatering, men kan òg tolkes mer bokstavelig, det at innovasjoner baseres på vitenskapsbasert kunnskap. Lanseringen av begrepet uttrykte et ønske om å føre praksis og teori tettere sammen. Det ble brukt strategisk som argument for profesjonalisering av skole og lærerutdanning. I praksis ville det måtte bety at forskningens innhold fikk direkte innflytelse på skolens og profesjonsutdanningenes innhold. For skolens vedkommende er dokumentasjon av slik kobling komplisert. Når det gjelder høyere utdanning har alle tre gradsnivåer i lærerutdanning f.eks. fått klare innslag av vitenskapsteori og forskningsmetodikk med den hensikt å få lærere og lærerutdannere i større grad å relatere sin undervisning til forskning.

Teoretisering av praksis skaper nytt innhold ved at det konkrete abstraheres. Forskere på teori peker på at teoretisering vil måtte medieres gjennom abstrakte tegn, gjennom språklige og andre symboler, til slutt ofte gjennom skriftliggjøring og tekstualisering. Det innholdet som skapes, skjer gjerne i en prinsipielt ny *kontekst*. Teoretisering er slik sett også kontekstualisering.

Didaktisering er i kunnskapsmessig forstand i slekt med forskernes forståelse av teoretisering hvor en fokuserer på prosess istedenfor resultat. En term som *didaktikk* kan gi assosiasjoner til en ferdig («lukket») teori eller et fag. Didaktisering derimot

vektlegger prosessen og understreker at didaktikk og didaktisk innhold skapes kontinuerlig. Som for teoretisering dreier didaktisering seg også om former for kontekstualisering gjennom bruk av nye forskningssjangrer. Kunnskap utvikles f.eks. gjennom yrkesutøveres refleksjoner over praksis og anvendes på en kontekst som i prinsippet er ny. Slik sett har kanskje didaktisering, mer enn de øvrige prosessene, bidratt til innholdsmessig profesjonalisering, kvantitativt som kvalitativt.

Skriftliggjøring gjør følgelig både teoretisering og didaktisering om til tekstualisert didaktikk og fagdidaktikk, altså til tekstliggjort didaktisk teori. L1/morsmål har, både som språk og fag hatt en sentral rolle i skriftliggjøring i og av mange fag. Det skjer en økt tekstualisering av kunnskap mer generelt i skole og utdanning. Det er etablert en slags metaforståelse av sammenhengen mellom innholdsmessig skriftliggjøring og profesjonalisering og dermed også formell akademisering. Skriftliggjøring er et nærmest ufrakommelig aspekt ved forskning, didaktisering, teoretisering og akademisering. I sum er det derfor også et sentralt trekk ved profesjonalisering. Sterk økning i skriftliggjøring kan derfor ses som en særlig viktig årsak til og forutsetning for økt profesjonalisering av lærerutdanning. Det er ikke dermed sagt at enhver skriftliggjøring nødvendigvis er av det gode. Den kan også være en kilde til avdrift, også rent innholdsmessig.

Isolert sett bør kanskje ikke *internasjonalisering* og *globalisering* ses som profesjonalisering. Kombinerer en dem med prosessene ovenfor har de likevel spilt viktige roller. Siden lokalt, regionalt eller nasjonalt etablerte fag og yrker åpner opp for internasjonalisering, tvinges ikke bare kunnskapen i en mer generalisert og «kontekstfri» retning. Fagkunnskap og kunnskapsutvikling ledes dessuten stadig oftere over på et fremmed språk, gjerne engelsk, vår tids latin.

Det reiser videre spørsmålet om «overførte» konteksters reelle relevans under økt globalisering. Slik globalisering, i tospann med sterkt økende digitalisering, bidrar gjennom nye teknologier til at internasjonalisering sprer seg raskt. I Norge har departement og forskningsråd presset på for å gjøre utenlandsopphold obligatorisk og fagmiljøene har ivret for å trekke internasjonalt anerkjente forskere til landet. Samlet sett utgjør slike bestrebelser for internasjonalisering et markant bidrag til akademisering. I hvilken grad en slik ambisjon er formålstjenlig for skolen er et mer åpent spørsmål.

Prosessene er her fremstilt nærmest som isolerte begreper uten i særlig grad å knyttes til konkrete felt. Poenget har imidlertid vært å få frem at de hver for seg og samlet antas å bidra til endring og økning av nytt *innhold* i skole, utdanning og forskning. Påpekningen inviterer til en mer innholdsorientert inngang til diskusjon om hvorvidt skole og utdanning er blitt for fjern, for vanskelig eller for omfattende for nye generasjoner i en ny tid.

Jeg fremholder altså at disse sammenfiltrede prosessene samlet innebærer representerer en eller annen form paradigmeskifte. For det første fører vendingen til at de som skal bli lærere i dramatisk større grad vil måtte lære å bli lærer gjennom tekst. For det andre er det en grunnleggende forskjell mellom det å addere fag og pedagogikk og det å etablere en fag-profesjon som nekter å skille de to, og som snarere etablerer et nytt fag grunnet på *forbindelseslinjen* mellom fag og elev. Sist, men ikke minst, konfronteres lærerutdannere i norsk (og L1) med en ny meta-forståelse basert på en voksende erkjennelse av hvor styrende disse prosessene er og at det utgjør en stor forskjell generelt i lærer- og profesjonsutdannelse om en er seg disse styrende, integrerte kunnskapsprosessene bevisst.

4. En konklusjon – eksemplet norsk-/didaktikk

Begrepene akademisering og profesjonalisering bør altså fortrinnsvis brukes deskriptivt. *Akademisk* har blitt assosiert negativt med overdreven teoretisering og positivt med den økte faglige statusen en kobling til forskning kan gi. *Profesjonalisering* har blitt assosiert negativt med overdreven akademisering og positivt gjennom den statusen som akademisering av yrker antas å gi. Det er nok bl.a. disse assosiasjonene som et godt stykke på vei har styrt debatten i mediene, snarere enn mer verdinøytralt definerte begreper.

Holder en seg til det deskriptive og eksemplet norsk, kan en forsøke å beskrive de to prosessenes form og innhold. Når det gjelder omfang, altså en formel størrelse, var norsk i allmennlærerutdanningen rundt 1990 en såkalt kvartårsenhet. Den var for alle. I 2026 var norsk 3-årig som del av en 5-årig master, riktig nok bare for de som velger norsk. Det innebærer en 12-dobling. Alle disse utvidelsene fra da til nå er ytre sett akademisering, både gjennom organisering av flere faglige, hierarkisk ordnede nivåer og ved at høgskoler og universiteter er blitt én sektor. Innholdsmessig dreier det seg om en dramatisk grad av økt fagliggjøring, ikke bare gjennom nye emner, men også gjennom langt mer komplekse og fordypede fremstillinger, noen ganger nært forskningsfronten. For de som skal bli lærerutdannere forventes også en vitenskapeliggjøring for å oppnå førstekompetanse.

Kunnskapsutvikling i form av fagdidaktisering antas altså å være det tyngste bidraget til denne økte profesjonaliseringen, ikke bare av norskfaget, men kanskje av lærerutdanningsforskning generelt. Jeg viste først hvordan konkret kunnskapsutvikling for norsk- og fagdidaktikk generelt kan ha forløpt, dernest hvilke bestemte underliggende prosesser som kan ha bidratt til utviklingen. Et dominerende forskningsperspektiv på akademisering og profesjonalisering har vært beskrivelse utenfra, fortrinnsvis av disse prosessenes form og funksjon. Jeg viser hvordan disse

prosessene også kan bli forstått innenfra, det vil si hvordan en kan komme på sporet av de enkelte fagområders epistemologiske, dvs. kunnskapsmessige innhold.

Jeg har konsentrert meg om den antatt sterkeste innholdsendringen, didaktisering av norsk som fag i skole, men også fokusert på lærerutdanningsforskning. Konklusjonen blir egentlig ganske drastisk: 50 års faglig og vitenskapelig didaktisering har langt på vei *omdefinert* oppfatningen lærerutdanningsfaget norsk. Termene *norsk* og *norskdidaktikk* brukes nå mer eller mindre om hverandre for å referere til dette fagfeltet. Både i Erixon og Ongstad (2023) og i Ongstad (2006) forsøker didaktikere å vise at dette har vært en lang kamp, ikke bare om faglighet, men også om former for og grader av profesjonalitet. Norsk i allmennlærerutdanning kan i stor grad sies å ha blitt mer profesjonsrettet. En historisk forankring i norsk filologi og «universitetsnorsk» er blitt stadig sterkere utfordret av kravet om yrkesrelevans. Rent innholdsmessig betyr det at lærerutdanningsnorsk har ekspandert kraftig både når det gjelder det norskfaglige, det såkalte fag-faglige, men særlig det didaktiske, det vil si en forsterket kobling til skole, klasserom og elev.

Det viktigste er likevel at mens sammensetningen tidligere ble behandlet mer eller mindre som en addisjon av elementer, er faget i dag i langt større grad integrert. Integrering av elev og fag er profesjonalisering. Koblingen kunne likevel neppe ha skjedd uten en samtidig høy grad av formell, ytre akademisering påskyndet av myndigheter og forskningsråd. I dag *skal* lærere ha master og lærerutdannere helst doktorgrad. Ytre sett kan akademisering sies å ha blitt institusjonalisert rent politisk og utenfra. Profesjonalisering, det vil si den samlede effekten av de beskrevne prosessene har i større grad kommet innenfra og nedenfra og har kanskje vært vel så viktig som ytre akademisering. Hvor funksjonell totalen har vært får være et åpent spørsmål.

Litteratur

Borg, K. (2021). Tendenser inom slöjdens forskningsområde. *Techne serien Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap*, *28*(4), 231-254.

Erixon, P. O. og Ongstad, S. (red.) (2023). *Morsmålsdidaktisk forskning og profesjonalisert lærerutdanning: Fem nordiske beretninger om 50 års utvikling og kamp*. Cappelen Damm Forskning.

Jarning, H. (2009). En uregjerlig disiplin i søtti år - PFI og pedagogikk mellom nabofag, profesjoner og bevegelser. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, *93* (6), s. 507–513.

Kuhn, T. S. (1975). *The Structure of Scientific Revolutions: 2d Ed., enl*. University of Chicago Press.

Norges forskningsråd (2004a). *Norsk pedagogisk forskning: En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høgskoler*. Norges forskningsråd.
Norges forskningsråd (2004b). *Kunnskapsstatus for forskningsprogrammet KUPP*. Norges forskningsråd.
Ongstad, S. (red.) (2006). *Fag og didaktikk i lærerutdanning. Kunnskap i grenseland*. Universitetsforlaget.
Ongstad, S. (2017). Pedagogisk+ fagdidaktisk forskning = utdanningsforskning? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, *101*(1), 68-79.
Ongstad, S. (2023). Didaktiserisering av norsk lærerutdanning: et deltakerperspektiv på 50 årskunnskapsutvikling av L1, forskning og fagdidaktikk. *Morsmålsdidaktisk forskning og profesjonalisert lærerutdanning. Fem nordiske beretninger om 50 års utvikling og kamp*, s. 121-155. Cappelen Akademisk.
Osland, O. (2017). Om «akademisering» av dei korte profesjonsutdanningane. *Nytt norsk tidsskrift*, *34*(4), 428-436.
Smeby, J. C. (2014). Academic drift in vocational education? I Smeby, J. C., &, M. (red.) *From vocational to professional education* (s. 7-25). Routledge.
Store norske leksikon (2026a) https://snl.no/akademisering. Store norske leksikon 20.02.2026.
Store norske leksikon (2026b) https://snl.no/profesjonalisering Store norske leksikon 20.02.2026.

Sigmund Ongstad er tidligere lærer og lærerutdanner. Han har hovedfag i norsk og doktorgrad i anvendt språkvitenskap. De siste årene har han særlig forsket på norsk-didaktikk samt kommunikasjon mer generelt.

Senter-kollegaene Per-Inge Båtnes og Jens-Christian Smeby samt to av tidsskriftsredaksjonens medlemmer takkes for konstruktive kommentarer til manus.

Mange referanser til kilder er utelatt. De fleste finnes i Ongstad.

Frankrike – et stort land som vokste seg mindre

Et historisk blikk, og vurderinger av en mulig framtidig gjenreisning

Dag K. Flater Hwang

Artikkelen refererer til Frankrikes historiske storhetstid og redegjør for hvordan landet i vår tid er blitt svekket med tendenser til økonomisk og politisk involusjon. Forfatteren definerer fem betingelser for en gjenreisning av Frankrike, og vurderer i hvilken grad åtte mulige kandidater til presidentvalget i 2027 kan forventes å ville føre politikk som er i samsvar med de presiserte betingelsene for landets gjenreisning.

Frankrike, slik som vi i dag kjenner landets utstrekning i Europa, ble i hovedsak ferdig samlet på 1600-tallet. Under «Solkongen» Ludvig XIV (1638–1715) var Frankrike på høyden av sin makt, om man ordner ulike land i et geopolitisk makthierarki. På samme styrkenivå omkring 1700 var kanskje bare Kina.

Frankrike anno 2026 befinner seg i en ganske annen situasjon. Om Frankrike fortsatt har en kraftigere stemme enn de fleste europeiske stater, er landets posisjon ikke i nærheten av hva den en gang var, og globalt er landet neppe annet enn en middels stormakt. Frankrikes *relative* styrke og tyngde er kontinuerlig under forvitring. Andre nasjoner – med deres mennesker, økonomier, ressurser, kulturer osv. – har gjort det skarpere over tid, og dette forventes å skulle fortsette. Tendenser til *involusjon* – som betegner en negativ utvikling i form av et system som er i tilbakegang eller rakner – har i det 21. århundre preget Frankrike. Mest sannsynlig vil involusjonen holde fram, og den er trolig uunngåelig, om landet ikke endrer kurs.

Denne artikkelen består av fire deler. Den første gir et grovkornet blikk på Frankrike i et historisk og geopolitisk perspektiv. Andre del omhandler økonomisk misere og samfunnsmessige utfordringer – herunder et politisk kaos – i samtidens Frankrike. I del tre framsetter jeg fem betingelser for at Frankrike skal kunne

gjenreises som en ryddig referanse og en kraftfull europeisk makt. I den fjerde delen vurderer jeg i hvilken grad åtte personer som sommeren 2026 har erklært at de vil stille som kandidater til presidentvalget i 2027, kan forventes å føre en politikk som gjør det mulig å realisere en slik gjenreisning, om de skulle innta presidentembetet.

Artikkelen følger et typisk essayspor, der jeg trekker fram en del «utvalgte linjer og forhold» i det franske samfunnet, uten binding til en mer helhetlig tilnærming eller analytisk modell. Artikkelen bygger på to foredrag holdt ved Fagsenter for seniorer ved OsloMet – storbyuniversitetet, henholdsvis om *Fransk økonomi og politikk* (10. september 2025) og *Perspektiver på fransk politikk* (4. februar 2026).

Frankrike – et stort land i et historisk og geopolitisk perspektiv

Det store Frankrike

Fra 1600-tallet og fram til 1940 var Frankrike blant verdens ledende nasjoner. Ytre tegn på dette er for eksempel landets militære, diplomatiske og økonomiske styrke, koloniene i Asia, Amerika og ikke minst i Afrika, utbredelsen av fransk språk og kultur, og internasjonal innflytelse innen filosofi, økonomisk tenkning, samfunnsvitenskap og rettsprinsipper. Jeg skal først minne om et fåtall av de større bidrag som Frankrike skjenket i tiden fra Solkongens besteg tronen i 1643 til sittende president Emmanuel Micron sin fødsel i 1977.

Mange forbinder fransk klasse med filosofer og romanforfattere. I kategorien forfattere er Voltaire blant de fremste, en forsvarer av idealer som fornuft og toleranse; på 1700-tallet satte han standarder for europeisk filosofi, poesi og satire. Honoré de Balzac var i perioden 1830-1850 banebrytende innen den realistiske sjanger i skjønnlitteraturen. På 1800-tallet rager Victor Hugo med sitt monumentale forfatterskap gjennom mer enn 60 år; han var en forgrunnsfigur innen romantikken, og skrev sterke visjonære og sosiale skildringer. Går vi lenger fram i tid, er status at hele 16 franske borgere har blitt tildelt Nobels litteraturpris, inkludert Jean-Paul Sartre, som i 1964 avslo prisen, og Gao Xingjian, prisvinner i 2000, av kinesisk opphav, inspirert av det franske og det vestlige, men med kinesisk språklig uttrykk i sin litterære produksjon. Jeg tillater meg å hoppe bukk over alle eminente filosofer som Frankrike har fostret, og likeledes kunstnere av ulike kategorier, som malere, skulptører, arkitekter, komponister, filmregissører, skuespillere og stjernekokker.

På det institusjonelle og rettslige plan kommer vi ikke utenom maktfordelingsprinsippet til Montesquieu (*Lovenes ånd*, 1748), samt Den store franske revolusjon og *Erklæringen om menneskets og borgerens rettigheter* i 1789.

Få år senere ga Napoleon Bonaparte en rekke bidrag til moderne lovgivning, offentlig administrasjon og samfunnsbygging, der et høydepunkt var sivillovboken av 1804, med lovbestemmelser om formuerett, familierett mv. Flere titall land tok etter, enten ved å kopiere store deler av lovboken, eller ved å ha den som en inspirasjonskilde for fastsettelse av moderne rettslige prinsipper innen privatretten. Faktisk er sivillovboken fortsatt gjeldende i Frankrike! Videre nevnes René Cassin – vinner av Nobels fredspris i 1968 – som var den fremste bidragsyter til utformingen av *Menneskerettighetserklæringen* vedtatt av De forente nasjoner i 1948. I en litt annen gate har vi Pierre de Coubertin, som var hovedarkitekten for etableringen av den internasjonale olympiske bevegelse i 1894, og som i årene 1896–1925 var bevegelsens leder (president i den internasjonale olympiske komite).

I kategorien oppfinnelser er et av Frankrikes høydepunkt det metriske system, utviklet på 1790-tallet av Jean-Charles de Borda med flere. Frankrikes internasjonale posisjon og Napoleons erobringer i Europa bidro til at dette systemet fikk en relativt rask utbredelse til mange land. Blant andre kjente oppfinnelser eller tekniske nyvinninger, nevner jeg luftballongene til brødrene Montgolfier (1783), fotografiet til Joseph Nicéphore Niépce (1827), kinematografen til brødrene Lumière (1895), den første serieproduksjon av biler med forhjulsdrift hos Citroën (1934), merverdiavgiften oppfunnet av Maurice Lauré (1954), og Roland Morena som skapte det elektroniske smartkortet av typen som vi kjenner fra bankkort og SIM-kort (1974). Videre har vi Louis Pasteurs analyser av mikrober, samt at han på 1860-tallet utviklet prosesser for pasteurisering av næringsmidler. Henri Becquerel, Marie Curie og Pierre Curie gjorde i 1890-årene oppdagelser knyttet til radioaktivitet. Frankrike har også vært et pionerland innen transportmidler; landet var tidlig (men ikke først) ute med metro, overlydsflyet Concorde ble utviklet fra 1960-tallet (i samarbeid med Storbritannia), og høyhastighetstogene TGV ble utviklet fra 1970-tallet.

Franskmenn har i lange perioder vært toneangivende innenfor en rekke vitenskaper, og satte navn på flere av dem, især innen samfunnsvitenskapene. I 1675 publiserte Jacques Savary den første «komplette» lærebok i bedriftsøkonomi («handelsfag»). Før Solkongens levetid etablerte Antoine de Montchréstien uttrykket «samfunnsøkonomi», nærmere bestemt i varianten «politisk økonomi» (1615). Vi har «sosiologi» fra Emmanuel-Joseph Sieyès (uttrykk fra 1780-tallet, senere presisert av Auguste Comte i 1839) og «demografi» fra Achille Guillard (1855). Jean-Baptiste Lamarck ga navnet «biologi» til en av naturvitenskapene (1802). Fra begrepsverden ellers vil jeg tilføye «Den tredje verden», skapt av Alfred Sauvy (1952).

Frankrike var også blant pionerlandene i etablering av høgskoler, spesielt innen ingeniør- og handelsfag. *Ecole des Ponts et Chaussées* (1747) er verdens

eldste sivilingeniørhøgskole som fortsatt er i drift, og *Ecole Supérieure de Commerce de Paris* (1819) er den eldste blant verdens handelshøgskoler som i dag er i drift.[4]

Geopolitiske nedturer og svekkelsesfaktorer

Grunnlaget for Frankrikes verdensmakt under Ludvig XIV og for landets framtredende geopolitiske stilling på 1700-tallet, finner vi blant annet i demografien, militærmakten og kvaliteten på statslederne. Omkring 1700 var Frankrike Europas klart mest folkerike land, og landet hadde den største hærmakten. 1600-tallet var dessuten århundret da landet fostret sine mest eminente statsledere, som kardinal Richelieu (1585–1642), kardinal Mazarin (1602–1661) og Jean-Baptiste Colbert (1619–1683). Eneste franske statsmann som i ettertid overgikk disse, var Napoleon Bonaparte (1769–1821), mest kjent som en krigsherre, men som også var en intellektuell revolusjonær og en fremragende organisator og samfunnsbygger.

At Frankrike over tid gradvis fikk en mindre dominerende geopolitisk posisjon, har sammenheng med at utviklingen snudde innenfor nettopp de nevnte områder. Den demografiske dynamikken stoppet opp, da franske familier tidligere enn ellers i Europa begynte å begrense antall barnefødsler (frivillig barnebegrensning av et større omfang fant sted enda tidligere i Genève, på 1600-tallet). Frankrikes militære styrke ble utfordret av Storbritannia, den ledende sjømakt, som under den industrielle revolusjon også skulle skaffe seg teknologiske forsprang. Tyske stater med Preussen i spissen utviklet seg samtidig til å bli sterke militære motstandere.

Etter Ludvig XIV fikk Frankrike konger som var langt under pari i forhold til utfordringene som de sto overfor; den ubesluttsomme og lett påvirkbare Ludvig XVI fikk da også kappet av sitt hode i 1793. Utover på 1800-tallet og gjennom 1900-tallet var det relativt langt mellom de helt store franske statslederne. Med unntak av Napoleon er det neppe flere enn Charles de Gaulle (1890–1970) som kan måle seg med storhetene som landet hadde på 1600-tallet.

Det første klare ytre tegnet på at Frankrike ikke var i stand til å forsvare sin posisjon som den fremste blant stormaktene, var da Frankrike i 1763 gikk ut av sjuårskrigen som en tapende part. En konsekvens var at Frankrike måtte overgi alle sine områder i Canada til Storbritannia. Frankrikes handelsstasjoner og små besittelser i India dels gikk tapt og dels fikk innskrenket sitt handlingsrom av britene (men de siste franske lommene ble overført til India først i 1954!). Etter den tid kom nederlag på rekke og rad. I 1803 så Napoleon seg nødt til å selge det enorme

[4] Det fantes likevel et fåtall høgskoler før disse, innen handelsfag bl.a. *Aula do Commercio* i Lisboa, grunnlagt i 1759 men nedlagt på 1800-tallet.

området Louisiana i Nord-Amerika til De forente stater. Utstrekningen av datidens Louisiana utgjorde om lag en tredel – den midtre delen – av det USA (unntatt Alaska) som vi kjenner i dag. Og på slagmarken ble Napoleon definitivt slått i 1815.

Frankrike tapte den fransk-tyske krig i 1870–1871. På 1900-tallet gikk det ikke bedre. Frankrike kapitulerte mot Hitler-Tyskland i juni 1940 etter bare seks uker med kamp på fransk jord. Frankrike tapte sin Vietnamkrig i 1954 samt Suez-konflikten (i allianse med Storbritannia og Israel) i 1956. Koloniveldet gikk i oppløsning, ved at de franske koloniene i Afrika fikk selvstendighet, især i årene fra 1956 til 1960. Frankrike gikk også tapende ut av Algerie-krigen i 1962.

Da Algerie som en integrert del av Den franske republikk forlot det europeiske fellesskapet, ble Frankrikes tyngde i Det europeiske fellesskap redusert. Svekkelsen ble forsterket i de etterfølgende tiårene, dels som følge av opptak av mange flere medlemsland, og dels som følge av de institusjonelle endringene, der makt og beslutningsmyndighet gradvis har blitt overført fra nasjonalstatene til unionen.

Også andre forhold over de senere årtier gjør at Frankrike internasjonalt har mistet innflytelse. For det første har det skjedd en forvitring av landets geopolitiske doktrine, slik denne ble utformet og ivaretatt av De Gaulle. Doktrinen sikret Frankrike en relativt høy grad av autonomi og en alternativ stemme i internasjonale fora. For det andre har fransk økonomi blitt betydelig svekket etter transformasjonene av det økonomiske systemet fra 1980-tallet, med mangel på offentlig planlegging, nedbygging av industri, favorisering av en finansiell og oligarkisk kapitalisme, og økt avhengighet til utlandet (herunder USA) hva angår teknologi, energi og råvarer.

Rester av Frankrikes geopolitiske styrke og arven etter De Gaulle

Om Frankrike i det geopolitiske hierarki har blitt jekket ned siden Ludvig XIV og også siden seieren i den første verdenskrig i 1918, så fins det fortsatt viktige etterlevninger fra fortiden, som i 2026 setter Frankrike i en litt mer framtredende maktposisjon enn hva tilfellet er for andre europeiske stater. Forhold som har gitt Frankrike en ganske solid internasjonal styrke helt fram til vår tid, er at landet er fast medlem av FNs sikkerhetsråd og en militær atommakt. Rustningsindustrien har en stor bredde i våpenproduksjonen, og Frankrike har i senere år vært verdens nest største eksportør av forsvarsmateriell. Videre understrekes at gjennom årtier og fram til for få år siden var Frankrike blant de fem-seks største økonomiene i verden. Landet har også territorier i fire verdensdeler samt en enorm – trolig verdens største – maritime økonomiske sone. Av en viss betydning er nok også at landet utgjør en referanse på visse områder – kultur, historie, språk, turisme, luksusprodukter mv. Frankrike har tradisjonelt hatt en meget høy diplomatisk kompetanse, som dog i senere år er forsøkt nedbygd av president Macron. I mange internasjonale organisasjoner har landet vært solid representert i toppledelsen og ofte hatt en betydelig innflytelse.

Frankrikes internasjonale stilling har vært tuftet på å opprettholde elementer av den geopolitiske doktrinen til Charles de Gaulle, utmeislet nettopp med tanke på at landet skulle forbli en stormakt (mye har imidlertid blitt utvannet, især av de tre siste presidentene Nicolas Sarkozy, François Hollande og Emmanuel Macron). Ambisjonen til De Gaulle var et sterkt og selvstendig Frankrike, med en troverdig og til dels alternativ stemme, og med en høy grad av uavhengighet til supermaktenes blokkpolitikk. Han ønsket nasjonal kontroll over strategisk produksjon, og et nasjonenes Europa (ikke et supranasjonalt Europa) som var inkluderende overfor Russland (Sovjetunionen). De Gaulles oppfatning var at «et land har ingen venner, kun interesser», og «Frankrike skal forholde seg til stater, ikke til regimer.»

Det var ikke opplagt at De Gaulle skulle klare å navigere Frankrike tilbake til en sterk posisjon etter 2. verdenskrig. USA og den franskfiendtlige presidenten Franklin D. Roosevelt hadde nemlig andre planer, gitt målsettingen om amerikansk kontroll over Europa. Roosevelts ønske om å splitte opp Frankrike, var kanskje ikke helt realistisk. Derimot var det for De Gaulle mer krevende å forhindre Frankrike i å bli satt under militær administrasjon av AMGOT (amerikanernes organisasjon for styring av frigjorte områder), samt amerikanernes forsøk på å innsette underdanige tyskerkollaboratører og Vichy-representanter i viktige posisjoner i det frigjorte Frankrike. Hadde amerikanerne lyktes med en slik politikk, ville de lett ha fått kontroll over Frankrike og også dets kolonier, i motsetning til hva de kunne håpe på om De Gaulle og andre personer med høy integritet kom til makten. De Gaulle fikk også stoppet USAs planer om å ta i bruk amerikanskproduserte pengesedler, innsette embetsmenn opplært i USA mv. I juni 1944 etablerte han en samlingsregjering med teknokrater og representanter fra minst seks politiske partier, inkludert kommunister.

De Gaulle skulle imidlertid ikke få utforme fransk politikk over lang tid. Som provisorisk statsleder gikk han av allerede i januar 1946, og kom ikke tilbake før i 1958.[5] Den mer helhetlige gaullistiske doktrinen og arven etter De Gaulle må derfor ses i lys av hva han etterlot seg i 1969, ved utløpet av sin andre periode ved makten. En viktig markør i den gaullistiske geopolitiske doktrinen var å holde Frankrike utenfor den felles militære kommandostruktur i NATO, som De Gaulle trakk landet ut

[5] De Gaulle var ikke statssjef, da de første forløperinstitusjonene til dagens EU, som Kull- og stålunionen og Den europeiske domstolen, ble etablert på 1950-tallet. Om De Gaulle fortsatt hadde sittet ved roret, da den institusjonelle konstruksjonen i retning av et supranasjonalt Europa tok til, kan en neppe ta for gitt at han ville ha tillatt å gi en så sentral rolle til Jean Monnet, som lenge jobbet for amerikanske myndigheter, eller at han ville ha akseptert at Maurice Lagrange skulle bli en av hovedarkitektene i utviklingen av viktige felleseuropeiske rettsprinsipper. Lagrange var en av de fremste juristene i Vichy-regimet, og han utredet blant annet reglene for jødenes status under krigen (om Lagrange se Mangenot 2023).

av i 1966. Det var heller ikke rom for å beholde USAs militærbaser etablert i Frankrike etter verdenskrigen, og i 1967 ble de siste amerikanske basene lagt ned.

Frankrike under samtidens økonomiske og politiske involusjon

Ved involusjon inntreffer en form for strukturell eller systemisk negativ utvikling, der samfunnet beveger seg mot en tilstand (et stadium) som er mindre gunstig enn tilstanden som den tidligere befant seg i. Involusjon bør også kunne brukes om samfunn som over svært mange år «står på stedet hvil». Opplagte økonomiske involusjoner er ved kollaps av offentlig sektor eller store deler av næringslivet. Involusjon karakteriseres vanligvis av at brede lag av folket gjennom mange år opplever redusert behovsdekning (levestandard), og en sosial deklassering fra en generasjon til den neste. Hellas etter 2000 er et nært europeisk eksempel på økonomisk involusjon. Politisk (institusjonell) involusjon kan inntreffe der velfungerende institusjoner og etablerte (spille)regler settes til side av makthaverne, på en slik måte at endringene over tid ikke tjener nasjonen eller de brede lag av befolkningen. «Permanent» politisk kaos og ustabilitet som medfører betydelig institusjonell handlingslammelse, bør også kunne sies å utgjøre en involusjon.

Et mindre Frankrike – og et samfunn med store farer

Dagens Frankrike er meget annerledes enn den stormakten som vi kjenner fra historiebøkene, og også ganske annerledes enn det landet som jeg kom til i 1977, da jeg flyttet dit grunnet studier. Dynamikken i fransk økonomi er borte. Sosial ulikhet og fattigdom brer om seg. Fransk kultur og språk er på vikende front. Rettsvesen og kriminalomsorg fungerer stadig dårligere, likeledes store deler av helsevesenet og skolesektoren. Ytringsfriheten, de kritiske røstene og et folkets styre er truet, mens maktmisbruk og propaganda florerer; myndighetenes bekjempelse av «misbruk av ytringsfriheten» tar stadig mer kreative former. Frankrike er blitt en liten del av en stor, sentralisert og byråkratisk europeisk union. Det nasjonale politiske liv er kaotisk. Og presidentembetet – der svært mye av landets gjenværende makt er samlet – besettes av mennesker med sterkt sviktende kvalifikasjoner for oppgaven. Relevante kvalifikasjoner i denne sammenheng er bl.a. evne til å skape gode visjoner og langsiktige prosjekter for samfunnet, politisk og folkelig teft, evne til å rekruttere gode ministre og rådgivere, personlig integritet og vilje til å tjene landet mer enn seg selv.

Frankrike har ikke bare tradisjon for folkeopptøyer, opprør og revolusjoner. Landet har også tradisjon for maktmisbruk, korrupsjon og attentater. Brutale eksempler fra 1900-tallet er drapet på sosialistlederen Jean Jaurès i 1914, og flere

mislykkete attentater mot De Gaulle. Marine Le Pen overlevde et bombeattentat mot farens bolig i 1976. Arbeidsminister Robert Boulin ble likvidert i 1979, sannsynligvis etter oppdrag av politiske konkurrenter, ifølge gravejournalister. Fiktive ansettelser i Paris kommune på 1980-tallet og 1990-tallet ledet til domfellelse av tidligere statsminister Alain Juppé i 2004 og av tidligere president Jacques Chirac i 2011. Det har vært domfellelse av tidligere president Nicolas Sarkozy ved tre anledninger – i 2021 for korrupsjon, i 2024 for ulovlig stort valgkampbudsjett og i 2025 for ulovlig finansiering fra Libya. Blant andre som har blitt straffedømt i de siste par årene (for misbruk av offentlige midler), er Sarkozy sin statsminister François Fillon, samt leder av partiet *Rassemblement national* (RN) Marine Le Pen og nestleder av dette partiet Louis Aliot (tidligere samboer med Marine Le Pen). Det har vært ymse rettslige og andre «skandaler» rundt en rekke av medarbeiderne til president Macron (Alexandre Benalla, Benjamin Griveaux, Laurent Bigorgne, Alexis Kohler, Brigitte Macron).

Særlig bekymringsfullt i vår samtid er trakassering av og rettslige prosesser mot dissidenter og «annerledestenkende» som kritiserer det politisk-institusjonelle regimet og oligarkiet. Det har også vært påpekt en høy dødelighet i denne gruppen, hvorav dødsfallet i 2025 til Eric Denécé, en av Frankrikes fremste eksperter på etterretning, har vært mye omtalt. Den EU-sanksjonerte sveitsiske dissidenten Jacques Baud har uttalt at han har mistet mange kolleger og bekjente i senere år, og at «disse dør stort sett på den samme måten» (underforstått av selvmord). Det har nå blitt ganske vanlig at regimekritikere inkludert enkelte politiske ledere erklærer «jeg er ikke suicidal», for å understreke at de ikke er i en mental tilstand som kan lede til selvdrap; det gjelder eksempelvis Asselineau (2026) og Janvier (2025).

En økonomi i involusjon

Frankrikes økonomiske tilstand har gjennom årtier blitt svekket av feilslått økonomisk politikk, og ved å tviholde på et økonomisk system som nærmest var dømt til å mislykkes. Den geopolitiske svekkelsen har neppe gjort situasjonen bedre, med tap av markeder, tap av prestisje, mindre innflytelse i tidligere kolonier, mv. Per juni/juli 2026 er det ikke bare varsellamper basert på økonomisk teori og økonomisk historie som blinker rødt. Selv mange løpende makroøkonomiske indikatorer gir signal om en utvikling som er dramatisk. Vekstraten har i flere år vært meget lav. Et begrenset antall personer tilegner seg betydelige deler av verdiskapning og formuesverdier. Industriens andel av produksjonen er falt til under 10 % av BNP. Man må helt tilbake til 2005, for å finne et overskudd på Frankrikes handelsbalanse med utlandet. Frankrike – som tradisjonelt har vært det største jordbrukslandet i Vest-Europa – hadde i 2025 en eksport av jordbruksprodukter som var lavere enn importen. Arbeidsløsheten er klart høyere enn snittet for EU-landene, og for unge under 25 år var Frankrikes ledighetsrate i mai 2026 på 21,3 %. Antall konkurser er rekordhøyt i

nyere tid. Statsfinansene er i en sørgelig forfatning; statsbudsjettet har ikke vist overskudd siden 1974. Indikatoren offentlig gjeld i prosent av BNP viser at i EU er det kun Italia og Hellas som ligger dårligere an enn Frankrike. Rentenivået på statlige låneopptak stiger stadig og ligger høyere enn for øvrige EU-land; avviket til tyske lånerenter blir stadig større. En bekymringsfull utvikling er at Frankrike nå må rette seg mot mer spekulative finansielle aktører, for å fullfinansiere sine lånebehov.

Demografien er også i ulage; fruktbarheten (fødselstallene) er ikke på et bærekraftig nivå, og i 2025 var første året siden 1944 at antall døde oversteg antall fødsler. Innvandringen betegnes ofte som «ute av kontroll»; den innvandring som fanges opp av offentlig statistikk, er dog – relativt sett – ikke like massiv som i Norge.

Politikk og institusjonell praksis i «macronistisk» retning

Valg til Nasjonalforsamlingen (unntatt i 2024) samt presidentvalg har over flere årtier hatt en tendens til fallende deltakelse. Dette må sies å være forståelig. For det første har det i de siste 20-25 årene for folk flest vært få endringer i positiv retning, uansett hvem som har hatt makten i presidentpalasset og i Parlamentet (som består av to kammer, Nasjonalforsamlingen og Senatet). I tillegg har det vært vanskelig å spore hva som reelt skiller ulike politikere som har sittet ved roret, bl.a. i grunnleggende spørsmål om samfunnsmodell. For det andre er franskmenn lei av politikere som i overkant ofte ikke handler i samsvar med hva de sier, ei heller i samsvar med folkets forventninger. Stjerneeksemplet er folkeavstemmingen i 2005, der 54,7 % stemte ned forslaget om en europeisk grunnlov, men der utfallet ble omgått, ved at de aller fleste viktige elementer i grunnlovsforslaget ble inntatt i Lisboa-traktaten i 2007 – en traktat som bare ble underlagt parlamentarisk godkjenning.

Under president Emmanuel Macron har det politisk-institusjonelle liv blitt særskilt uforutsigbart og kaotisk. Noe som har karakterisert Macrons makt siden 2017, er hans egenrådighet og skepsis til personer med høyere kompetanse enn ham selv. Muligens med henblikk på bedre å kunne forlenge sin politikk og forsvare sine reformer etter at han selv går av som president, har Macron satset på å rekruttere nære politiske støttespillere til viktige embeter. Det gjelder blant annet leder av riksrevisjonen *Cour des comptes* (som også har domstolfunksjoner), leder av konstitusjonsdomstolen *Conseil constitutionnel* (som også har en lovkontrollfunksjon) og leder av nasjonalbanken *Banque de France*.

Macron har gjort kreativ bruk av grunnlov og konstitusjonell praksis, for å kunne fatte vedtak uten å måtte ha et politisk flertall i Parlamentet. Etter at Macrons parti tapte valget til Nasjonalforsamlingen i juli 2024, har Macron fortsatt å utnevne regjeringer med ministre fra eget parti og støttepartier, mens en normal demokratisk praksis ville tilsi at oppdraget med å danne ny regjering gikk til en representant fra valgvinneren, enten valgvinneren i 2024 ble definert som *partiet* (RN) eller som

valgalliansen (partier på venstresiden) med flest representanter. Rett nok har opposisjonene to ganger tvunget fram regjeringsskifte, men det har ikke vært et flertall i Nasjonalforsamlingen for å sette hardt mot hardt og forhindre Macron i å opprettholde sin praksis. Dette kunne ha vært oppnådd ved mer systematisk å felle Macrons regjeringer, eventuelt ved å støtte initiativ om å avsette presidenten. En forklaring på paradokset at Nasjonalforsamlingen har et flertall som er sterkt kritisk til Macron, men som likevel har latt Macron få fortsette sitt «spill», antas å være at flere partier ikke ønsker nyvalg, fordi de frykter å oppnå et dårlig resultat, eller de mener å trenge tiden til forberedelser fram til det ordinært oppsatte presidentvalget i 2027.

Ved presidentvalget i 2022, da Macron ble gjenvalgt, ble det ikke ført en fullverdig valgkamp. Som sittende president holdt Macron seg i all hovedsak borte fra valgkampen. Han deltok ikke i kandidatdebatter, med unntak av den ene siste debatten i forkant av andre valgomgang, da det sto mellom ham og Marine Le Pen. Dette ga folket et svakt beslutningsgrunnlag; i ettertid har uklarheter og mangelfulle avklaringer som fulgte av uryddigheten, bidratt til et dårligere politisk klima. Macron ga som begrunnelse for å holde seg unna valgkampen, at han måtte følge opp koronapandemien, og fra slutten av februar ble krigen i Ukraina gitt som forklaring.

Tragedien Macron

Dette «lille» Frankrike – betraktelig mindre gloriøst enn storheten fra en svunnen tid – kan jeg illustrere ved Republikkens sittende president Emmanuel Macron (illustrasjonen kunne ha vært gjort også ved prestasjonene til andre svake folkevalgte og politiske ledere). Macron kom nærmest fra «intet», da han ble valgt til president i 2017, hausset opp av tusenvis av positive medieomtaler, samt av meningsmålinger, som en kan anta ofte blir utformet med den hensikt å påvirke velgerne.[6] En av Frankrikes mest framtredende intellektuelle, Jacques Attali, en av dem som anbefalte president François Hollande å ta Macron som sin rådgiver, har

[6] Macron skal visstnok ha begynt å lede an på meningsmålinger til presidentvalget, på en tid da en annen måling viste at han var en ukjent skikkelse for mange franskmenn. Blant annet utvelgelsen av kandidater som respondentene skal ta stilling til, kan påvirke målingene. En teknikk er å utelukke kandidater som man ikke ønsker skal synes i det politiske landskap. Eller er om man søker å få en lavest mulig måling for en bestemt kandidat på venstresiden, så settes opp et kandidatutvalg med relativt mange fra venstresiden, slik at svarene fordeles på flere kandidater. Det er ofte slik at meningsmålingsinstituttene ikke publiserer sine rådata, og da er det vanskelig å få innsikt i hvilke korreksjonsfaktorer som blir anvendt, der rådata tilpasses. Alt i alt har meningsmålingene variabel troverdighet. Problemet er kanskje størst en god stund forut for valgdatoen, for påvirkningsinteressen og påvirkningseffekten vil da antakelig være størst, og prestisjetapet ved å foreta en «feilmåling» desto mindre.

senere uttalt at det nok går et par hundre år mellom hver gang en relativt ukjent og uerfaren person kommer seg opp til det franske presidentembetet på denne måten.

Da jeg under presidentvalgkampen i 2017 gjorde et forsøk på å vurdere kvalifikasjonene til de tolv presidentkandidatene som til slutt passerte nåløyet og fikk tillatelse til å stille til valg, kom jeg fram til at Emmanuel Macron trolig måtte være blant de to-tre minst kvalifiserte kandidatene. Gitt hans politiske program, var han dessuten en kandidat til forsvar for det bestående, uten å ha til hensikt å gjøre store endringer i samfunnet, i motsetning til de fleste andre presidentkandidatene (Hwang 2017). Den gangen var jeg ikke klar over at skarpe observatører av fransk politikk hadde avslørt viktige sider ved Macrons engasjement flere år tidligere. Frankrikes fremste nåværende dissident, Juan Branco, merket seg allerede under en konferanse i 2013 at Macrons ideologiske konsistens brast, da han presenterte seg som en bidragsyter forankret på den politiske venstresiden, mens han stort sett refererte til filosofisk og politisk tenkning fra høyresiden. Gravejournalisten Marc Endeweld begynte i 2014 å følge nøye med på Macrons kontakter og aktiviteter. Endeweld mistenkte at denne ferske og lite kjente finansminister, nylig avgått som politisk rådgiver og nestleder i president Hollande sin stab i Elysée-palasset, kjørte et personlig løp med begrenset lojalitet til Hollande, og bar preg av å være en støtte til oligarkiet, og kanskje kunne være utpekt av oligarkene til å være deres neste politiske toppfigur å satse på. Arbeidet til Endeweld resulterte i 2015 i boka *L'ambigu Monsieur Macron. Enquête sur un ministre qui dérange* («Den tvetydige herr Macron. Gransking av en minister som volder bry»). Jeg viser til Endeweld (2018).

Macrons regjeringstid preges av skandaler av ulike slag, ut over den nevnte institusjonelle praksis. Han har vist en brutalitet og arroganse som har overrasket mange; mest kjent er behandlingen av De gule vestene i 2018–2020. Det har vært mye kritikk av innskrenkninger i «frihetene», herunder redusert bevegelsesfrihet og tvangsvaksinering under koronapandemien, og «regulering» av ytringsfrihet gjennom å sanksjonere eller på annet vis motarbeide dissidenter[7] og uavhengige medier. I samarbeid med EU anvendes EU-retten stadig hyppigere. Å komme motstandere til

[7] Ifølge Juan Branco, akademiker og advokat, spesialist på internasjonal strafferett og menneskerettigheter, utsettes han jevnlig for grunnløse anklager og rettssaker. Dermed taper han mye av sin tid på å måtte forsvare seg i retten. «Branco-saken» med mest omtale i media har vært anklager om voldtekt. Jeg har ingen innsikt i hvilke personer som står bak de ulike «sakene», men det virker lite trolig at andre enn figurer fra makteliten kan navigere i stor skala mot Branco og andre framtredende politikere og intellektuelle. Ellers var det sikkert rimelig beleilig for Emmanuel Macron, da den franske advokatforeningen høsten 2025 fant en grunn til å frata midlertidig Branco hans advokatbevilling, to uker før Branco skulle forsvare en klient i en sak mot presidentens ektefelle Brigitte Macron.

livs ved «EU-metoden», har fordelen at sanksjoner ofte kan utstedes administrativt. [8] Dermed unngår man «omveien» om domstolene, der ofrene ville ha hatt krav på kontradiksjon. En annen fordel ved «EU-metoden» er at administrative sanksjoner som regel og potensielt vil kunne forlenges eller repeteres «uendelig», dvs. at ofrene ikke nødvendigvis har krav på en tidsavgrenset straff, slik tilfellet er i domstolene.

Macron har lagt seg til en stil, som bryter med den som vi har vært vant med hos franske presidenter. Han gjør langt hyppigere bruk av engelsk språk, enn hva tilfellet har vært for tidligere franske presidenter. Macron kan gjøre narr av personer som han oppfatter at befinner seg på et lavere nivå enn ham selv, enten det dreier seg om folk på gata eller afrikanske presidenter. Han har gitt sin ektefelle en sentral maktposisjon internt i Elysée-palasset, samt en relativt «monarkisk» rolle utad.

Den mentale «analysen» av Macron (gjort på grunnlag av oppslag i medier) som psykiateren Segatori (2017) foretok i forkant av Macrons valgseier i 2017, er det nok langt færre som er skeptiske til i dag, enn den gangen analysen ble publisert. Segatori anslo at Macron er selvforherligende, har dårlig utviklet empati og besitter bekymringsfulle psykopatiske trekk. I hovedsak samsvarer Segatoris synspunkter med beskrivelser gjort av psykolog og statsviter Marion Saint Michel (2026), med spesialkompetanse på perversitet i ledelse.

I 2026 kan vår innsikt tjene som en foreløpig «fasit» for Macrons virke som fransk president, i påvente av historikernes dom. Denne innsikten trekker i retning av at Macron er den franske statssjef som jevnt over har prestert dårligst etter 1945. Davet og Lhomme (2021) bruker da også uttrykket «le néant» om presidenten, dvs. «den som ingenting er», eller i en litt annen formulering på norsk, «nullet». Det er også slående at Edouard Philippe, som i tre år var Macrons første statsminister, høsten 2025 antydet at Macron burde trekke seg fra sitt embete. Det må imidlertid understrekes at det ville være høyst urimelig å legge all skyld på Macron, for elendigheten som Frankrike befinner seg i. Macron er symptomatisk for et system og for en (u)kultur. Og Frankrikes fall begynte flere årtier før Macron inntok «tronen».

Den franske statens utfordringer er neppe ene og alene uløst av politikere og lederskap, men kan også knyttes til institusjonelle svakheter. Et spørsmål som derfor

---

[8] Denne utviklingen favner selvsagt bredere enn bare Frankrike. Et av de mest kjente tilfellene gjelder den sveitsiske militæranalytiker og ekspert på strategisk etterretning Jacques Baud. Han hadde bosted i Belgia, da han i desember 2025 ble ilagt et forbud mot tilgang til EUs territorium (forbud mot innreise og transitt), samt fikk blokkert sine bankkonti. Konsekvensen er at han ikke har tilgang til sine finansielle midler, og han uttrykker at han ikke kan dra tilbake til Sveits, grunnet transittforbudet. Problemet forsterkes av at det kan være straffbart for tredjepersoner å yte hjelp til en som er satt under slike sanksjoner (dette er presisert i Belgias lov om gjennomføring av EU-direktiv 2024/1226 om straff for brudd på sanksjoner, vedtatt 15. juli 2026, jf. Belgisch Staatsblad 2026).

jevnlig dukker opp, er nødvendigheten av en ny statsforfatning («den 6. republikk»), for å få til en kursendring. Det skal jeg imidlertid ikke drøfte i denne artikkelen.

Betingelser for Frankrikes gjenreisning

Utviklingen i Frankrike fram mot 2030 kan bli avgjørende for om landet vil fortsette sin stadig mindre kontrollerte nedtur, eller om det blir tatt gode grep for å bygge en vei som på mellomlang sikt faktisk kan lede landet ut av uføret. Politisk program og kvalifikasjoner til dem som skal sitte i Republikkens førersete etter presidentvalget i 2027, samt deres evne og vilje til å gjennomføre sin politikk, vil derfor få stor betydning for om og hvordan Frankrike vil klare å reise seg i de kommende årtier.

Med *gjenreisning* mener jeg på overordnet plan at Frankrike gjenskaper mer av sin tidligere «storhet» i form av å utgjøre – i visse sammenhenger – en positiv referanse. Med sin arv og sine kapasiteter bør landet fortsatt kunne «tilby» en forskjell, spille en rolle internasjonalt og ha en viss tyngde. Indikatorer for gjenreisning kan gjerne etableres innen teknologi og kunst/kultur. Jeg anser likevel at det mest betydningsfulle vil være banebrytende tenkning om og utvikling av en troverdig samfunnsmodell der nye standarder settes, samt å finne tilbake til en uavhengig (alternativ) stemme blant nasjonene. Gjenreisningen må nødvendigvis innebære å få orden på økonomi, demografi og offentlige tjenester, å handtere miljø- og klimautfordringer på en kompetent måte, og å få styrket de politiske og juridiske institusjoner. Dette forutsetter at Frankrike lykkes med å avle fram en statsledelse med høy integritet, som internasjonalt er i stand til å opptre kraftfullt og selvstendig.

Å definere en *strategi* for gjenreisningen av Frankrike, faller utenfor formålet for denne artikkelen. Jeg vil likevel peke på visse betingelser som må være oppfylt, for at det franske samfunnet skal kunne utvikle seg i en mer bærekraftig retning. I denne delen trekker jeg fram noen utvalgte forhold som mest sannsynlig er å regne som absolutte betingelser for en gjenreisning. Med dette utgangspunktet vil jeg i artikkelens siste del undersøke om det nå fins «politiske retninger» som synes å være rimelig tilpasset mine spesifiserte krav til endring. Jeg avgrenser «politiske retninger» til noen utvalgte personer som våren/sommeren 2026 har erklært seg som kandidater til presidentvalget i 2027. Disse er framtredende politiske ledere, men det er meget tvilsomt om alle vil finnes som stembare alternativer på valgdagen, gitt at kravene for å kunne stille til et presidentvalg, gjør deltakelsen vanskelig.

Fem betingelser for å gjenreise Frankrike

Jeg vil definere fem betingelser for å gjenreise Frankrike, som innebærer et brudd med den rådende «macronismen». Jeg påstår ikke at disse betingelsene er de eneste for at landet skal lykkes, og jeg skal overse andre forhold av stor betydning. Men jeg mener at det blir vanskelig og kanskje umulig å finne en vei til økonomisk

velstand, til et mer harmonisk samfunn og til en styrket geopolitisk posisjon, uten at de fem betingelsene er oppfylt.

1. En mindre konsentrasjon (en jevnere fordeling) av samfunnets ressurser
I korte trekk er logikken her at en jevnere ressursfordeling vil medføre økt dekning av menneskelige behov. Å redusere ulikheter og avskaffe privilegier (f.eks. fiskale gavepakker) vil øke innbyggernes muligheter og motivasjon til å bidra til samfunnet. Flere må komme i arbeid og ha et inntektsnivå som de kan leve av. Sektorer som fødevarer, bolig, helse og utdanning må styrkes til fordel for «alle» innbyggere.

2. Bryte ned det oligarkiske systemet, oligarkenes dominans og predatormekanismene
Den tradisjonelle «elitemodellen» basert på sosial innavl, yrkesmessig reproduksjon og gjenbruk av de samme personene, må brytes ned. Konsentrasjonen av ressurser gjennom oligarksystemet, der noen hundre personer og familier har betydelig innflytelse og makt over viktige samfunnsfunksjoner, og der disse i samarbeid med eliten for øvrig skaffer seg uforholdsmessig store ressurser gjennom ulike predatormekanismer, må opphøre og erstattes av et behovsorientert system.

3. Økt satsing på offentlig planlegging
En aktiv og en faglig høyt kompetent offentlig planlegging – som en systematisk tilnærming til strategisk utvikling – er nødvendig, for å kunne iverksette programmatisk politikk og skape mer stabile rammer over flere årtier, for å foreta prioriteringer av samfunnets ressurser, for å kunne utvikle visse typer av teknologi og produksjon, og for å sikre en forsvarlig finansiering av langsiktige investeringer i samfunnet. Fellesskapets interesser må ha fortrinn på bekostning av særinteresser.

4. Sikre gode kår for folkeopplysning, offentlig debatt og folkestyre
Ytringsfrihet og sannferdighet må styrkes. Mennesker med innsikt og kompetanse må gis tilgang til medier. Folkeopplysning skal ikke avhenge av særinteresser eller vennskap til dem som eier og styrer mediene, ei heller avhenge av hva disse anser å være politisk korrekt. Sensur og usynliggjøring av tema og av personer må opphøre, likeledes manipulasjon av undersøkelser og prosedyrer, samt trakassering, trusler og rettslige skritt mot politiske motstandere. Beslutninger om grunnleggende samfunnsforhold må forankres i folkeavstemming eller vedtak i Parlamentet.

5. Gjeninnføre nasjonal suverenitet. Styrke Frankrikes uavhengige stemme
Aktiv og langsiktig politikk til det beste for nasjonen forutsetter at staten har autonomi til reelt sett å kunne fatte nødvendige vedtak, uten innblanding eller sensur fra supranasjonale organer. Frankrike vil trenge en mer selvstendig og uavhengig stemme, for å kunne utvikle fredsskapende og multilaterale samarbeidsformer på tvers av økonomiske og politiske systemer. Nasjonal suverenitet vil ikke kunne oppnås i Den europeiske union, slik dette regimet faktisk fungerer anno 2026.

De fem betingelsene er knyttet sammen. For eksempel blir det vanskelig å etablere en politikk for behovsorientert ressursfordeling, dersom den offentlige planlegging er svak eller irrelevant, dersom store ressurser fordeles gjennom predatormekanismer, eller dersom det ikke er rom for saklig opplysning i mediene og for en bred offentlig debatt. Videre er det neppe mulig å føre en effektiv økonomisk politikk, å omfordele hensiktsmessig samfunnets ressurser, å ha et vitalt folkestyre med fri ytring og frie medier, og å sikre dette gjennom egnete institusjoner og regler, uten å ha en høy grad av nasjonalt fellesskap, statlig makt og nasjonalt selvstyre.

Et systemskifte (regimeskifte) er ikke en garanti for et bedre samfunn

Skal Frankrike oppfylle forutsetningene presisert ovenfor – eller i det minste noen av dem – må det skje en eller annen form for *brudd* med flere av «systemene» og «prinsippene» som dagens økonomiske og politiske makthavere dyrker. Her kan jeg trekke på teoretisk og historisk viten om økonomiske systemer. Et gitt økonomisk system kan frambringe visse kapasiteter og skape visse muligheter, men det setter også begrensninger for hva en kan oppnå og for hva en kan gjennomføre av økonomisk politikk. Systemet kan sies å komme «til veis ende», når det knapt lenger er mulig å omforme samfunnet og utøve en effektiv og behovsdekkende økonomisk politikk, uten å erstatte det eksisterende systemet med et annet. Russland er et kjent eksempel. Tsar-systemet – fortsatt med visse føydale trekk – «stoppet opp» i 1917 og ble i 1922 etter noen år med borgerkrig erstattet av Sovjet-systemet, som i sin tur «møtte veggen» nær 70 år senere og ble erstattet av en oligarkisk kapitalisme.

Å *ville* bryte er imidlertid ikke det samme som å *lykkes* med et brudd. For det første må det nye systemet som etableres, potensielt være bedre enn det gamle. For det andre må makthaverne og deres operative organer være i stand til å gjennomføre systemskiftet på en kompetent måte. Nesten alltid vil de privilegerte i det gamle regimet motarbeide en overgang til et nytt regime. Ofte vil motarbeidelse også komme fra utenlandske makter (spesielt fra stormakter og imperier), samt fra mektige multinasjonale økonomiske og finansielle aktører. Et politisk-økonomisk brudd gir derfor ingen garanti for et bedre samfunn. Dessuten vil brudd ofte medføre komplekse overganger fra det ene systemet til det neste, slik at selv ved et vellykket systemskifte, vil det normalt inntreffe en overgangsperiode der verdiskapning og behovsdekning midlertidig blir redusert, i det minst i noen sektorer eller geografiske områder, og for visse grupper av befolkningen.

Finnes det politiske veier ut av uføret?

Jeg skal nå forsøke å gi et svar på spørsmålet om det per i dag fins politiske alternativer i Frankrike som reflekterer et potensial eller i det minste et uttrykk for systemskifte i samsvar med mine spesifiserte gjenreisningsbetingelser. For å løse oppgaven, skal jeg trekke fram noen av – men ikke alle – de viktigste politiske retningene som er representert i Frankrike i dag, illustrert ved personer som per juni/juli 2026 har erklært seg som kandidater til presidentvalget våren 2027. Jeg foretar en vurdering av hvordan disse kandidatene synes å stille seg til de fem definerte betingelsene for brudd. Jeg skal ikke gå dypt inn i substansen til eventuelle nye regimer eller reformer som kandidatene ønsker å etablere, og jeg kommer ikke inn på hvordan de konkret tenker å gå fram for å iverksette sine ambisjoner, i den grad de skulle ha et program for det. Jeg tar heller ikke stilling til hvorvidt en kandidat kan forventes å lykkes med sine planer. Min refleksjon vil begrense seg til å klargjøre *det mulige rommet* for systembrudd og systemendring – etter de fem nevnte dimensjoner – som i øyeblikket eksisterer i fransk politikk.

Utvelgelse av presidentkandidater og vurdering av deres politikk – kort om tilnærmingen

Presidentkandidater i tidlig fase

Per primo juli 2026 har minst mellom 20 og 30 personer annonsert sin intensjon om å stille som kandidat til presidentvalget i 2027, eventuelt at de er svært «aktuelle» som kandidater. Ytterligere kandidater kan melde seg. Imidlertid er det neppe flere enn rundt 10 (og maksimum 13-14) personer som vil være i stand til å komme så langt at det på valgdagen vil finnes en stemmeseddel med deres navn.

Jeg skal se nærmere på åtte personer som allerede en god stund har annonsert at de stiller som presidentkandidater. De er valgt ut ved å tilfredsstille minst ett av følgende to kriterier: 1) Jeg anser at kandidaten er kvalifisert til å inneha presidentembetet; 2) Primo juli 2026 anser jeg det som realistisk at kandidaten mulig vil kunne oppnå minimum 5 % av stemmene i første valgomgang av presidentvalget.

Jeg har dessuten gjort en skjønnsmessig vurdering av kandidatene ut ifra deres politiske «retning», representert ved dimensjonen venstre/sentrum/høyre samt

dimensjonen suverenist/ikke-suverenist.[9] Denne innsikten skal sikre at utvelgelsen gir en viss spredning i kandidatenes politiske ståsteder. På dette grunnlaget har jeg valgt ut følgende kandidater å se nærmere på (satt opp etter familienavn i alfabetisk rekkefølge): François ASSELINEAU (sentrum, suverenist, partiet *UPR*); Gabriel ATTAL (sentrum, ikke-suverenist, partiet *Renaissance*); Juan BRANCO (venstre, suverenist, bevegelsen *Les Ruches*); Nicolas DUPONT-AIGNAN (høyre, suverenist, partiet *DLF*); Marine LE PEN (høyre, kvasisuverenist,[10] partiet *RN*); Jean-Luc MÉLENCHON (venstre, kvasisuverenist, partiet *LFI*); Edouard PHILIPPE (sentrum/høyre, ikke-suverenist, partiet *Horizons*); Bruno RETAILLEAU (høyre, ikke-suverenist, partiet *LR*).

I denne artikkelen rettes ikke oppmerksomhet mot kandidatenes partipolitiske tilknytning. De fleste i utvalget er grunnleggere av partiet eller av den politiske bevegelsen som de representerer; og i stor grad har organisasjonen vært bygd opp rundt deres presidentambisjoner. Dette gjelder Asselineau, Branco, Dupont-Aignan, Mélenchon og Philippe. Le Pen kan betraktes som en arvtaker av partiet som hennes far, Jean-Marie Le Pen, ledet gjennom årtier. Attal er siden 2024 leder av Macrons parti *Renaissance*. Retailleau har siden 2025 vært leder av *Republikanerne* – et konservativt parti som i likhet med *RN* har røtter mange tiår tilbake i tid.

Kildemateriale

Per juni/juli 2026 foreligger ikke endelige politiske programmer for kandidatene. Mine kilder for å vurdere kandidatenes posisjoner i forhold til de definerte «betingelsene for gjenreisning», er i hovedsak foreløpige programmatiske skrifter, politiske presentasjoner/foredrag/taler, samt uttalelser i debatter og intervjuer i media. I mindre grad har jeg også sett på eldre politiske programmer samt opplysninger og uttalelser gitt av franske journalister og analytikere. For tidligere statsministre (Attal og Philippe) har jeg vektlagt hvilken politikk de førte i deres tid i regjeringen. De aller fleste kildene er hentet fra elektroniske hjemmesider for kandidatene (eller deres politiske partier/bevegelser) og videoer tilgjengelige på *youtube.com*. I en del tilfeller har jeg sjekket mine oppfatninger opp mot kunstig intelligens (*Chatgpt*).

---

[9] *Suverenist* og *suverenisme* brukes her ikke i den quebecske men i den vanlige franske betydningen av ordet. Med andre ord dreier suverenisme seg som om å ta posisjon for staten og folket som øverste myndighet, eventuelt at supranasjonale organer ikke skal ha et mer omfattende ansvarsområde og en større myndighet enn det som er absolutt nødvendig. Den quebecske betydningen er primært en posisjon for at et land (en stat) skal være uavhengig av et annet land.

[10] Med «kvasisuverenist» mener jeg en kandidat som i noen sammenhenger – men ikke i andre – inntar en suverenistisk posisjon, eventuelt som tidligere har vært oppfattet som tilhenger av suverenisme, men som i nyere tid har mer uklare eller nyanserte posisjoner.

Kompatibilitet mellom forventet politikk til åtte presidentkandidater og de definerte betingelser for Frankrikes gjenreisning

1. En mindre konsentrasjon (en jevnere fordeling) av samfunnets ressurser
Kandidater som klart går inn for en slik politikk, er Asselineau, Branco og Mélenchon. Viktigste instrumenter vil være å heve inntektene til dem som har lav og moderat inntekt, en mer progressiv beskatning og å fjerne «skattegaver» til formuende og store foretak. Øvrige kandidater vektlegger i liten grad *omfordeling*. Deres inntektspolitikk er som regel rettet mot å øke disponibel inntekt gjennom høyere verdiskapning (økt sysselsetting og produktivitet) og nedsettelse av skatter/avgifter.

Av diverse tiltak som foreslås, nevner jeg at Philippe søker inntektsøkning ved å utvide arbeidsuka med flere timer og ved pensjonering i høyere alder. Attal er opptatt av å forenkle de arbeidsrettslige bestemmelser. Retailleau vil gjøre det mindre lønnsomt å leve av trygd og ønsker en politikk som gir omfordeling fra stønadsmottakere til de yrkesaktive.

Le Pen og Dupont-Aignan kan kanskje sies å inneha en mellomposisjon i spørsmålet om omfordeling. Le Pen prioriterer å skape økt kjøpekraft gjennom en reduksjon i merverdiavgift. Hun mener videre at en omfordeling av ressurser vil skje gjennom redusert innvandring, fordi lønningene da ikke presses nedover av utenlandsk arbeidskraft, samt gjennom økt proteksjonisme.

Dupont-Aignan mener at bekjempelse av plasseringer i skatteparadis og av optimalisert skatteplanlegging vil bidra til omfordeling; og styrket nasjonal produksjon vil gjøre at mer verdiskapning tilfaller lokale aktører. Økt inntekt oppnås dessuten ved å stimulere til at flere ansatte går inn som eiere i virksomhetene der de arbeider.

2. Bryte ned det oligarkiske systemet, oligarkenes dominans og predatormekanismene
Asselineau, Branco og Mélenchon støtter klart en slik politikk. Også Dupont-Aignan synes å gå i en slik retning; han uttaler seg sterkt kritisk til finansmarkedenes makt og spekulasjon, uhemmet internasjonal frihandel, multinasjonale foretaks innflytelse, konsulentbyråer som er statlige «hoffleverandører», samt frivillige organisasjoner finansiert av EU for å drive lobbyvirksomhet for kommisjonen. Han vil dessuten sette en stopper for pensjonsutbetalinger til dem som flytter utenlands og «aldri dør».

Le Pen kan neppe sies å ha en systematisk anti-oligarkisk politikk. Men hun stiller seg relativt kritisk til predasjon og økonomisk maktkonsentrasjon innenfor visse sektorer. For eksempel har hun tatt til orde for mer skatt på finansiell spekulasjon, og å nasjonalisere motorveiene kontrollert av private aktører. Retailleau synes ikke å prioritere en nedbryting av oligarkiet, men han understreker at stormakter og visse store multinasjonale foretak bedriver predasjon, som det er viktig å motarbeide.

Attal og Philippe er tilhengere av det eksisterende systemet. De har begge vært statsministre under president Macron, og i disse posisjonene utmerket de seg ikke ved å søke systembrudd eller større reformer for å regulere oligarkiet eller økonomisk predasjon.

3. Økt satsing på offentlig planlegging

Asselineau, Branco og Mélenchon ønsker generelt økt satsing på offentlig planlegging. De legger neppe det samme i offentlig planlegging, ei heller i planleggingens omfang, men det skal jeg ikke drøfte i denne artikkelen.

Dupont-Aignan vil styrke offentlig planlegging i den gaullistiske tradisjonen, der staten har en strategisk rolle og det offentlige systematisk tenker langsiktig, og der det føres en aktiv politikk for industriutvikling. Retailleau synes å ha en oppfatning tett opp til dette, med aksept for statlig planlegging for å gjenreise viktig industrivirksomhet. Men han vil bestemt avgrense offentlig planlegging til statens mest «tradisjonelle» domener, som energi, strategisk infrastruktur og forsvar. Le Pen er mer åpen for offentlig planlegging enn Retailleau, blant annet for å beskytte industrien mot utenlandsk konkurranse. Le Pen foreslår å etablere et statlig investeringsfond for innovasjon og strategisk industriutvikling.

Attal og Philippe har ingen politikk for generelt å styrke offentlig planlegging, men begge understreker behovet for mer offentlig planlegging innenfor utvalgte strategiske områder. Attal vil ha statlig planlegging for å utvikle kunstig intelligens. Philippe ser behov for statlig planlegging av investeringer i «tradisjonelle» sektorer som energiinfrastruktur, og da især innen kjernekraft.

4. Sikre gode kår for folkeopplysning, offentlig debatt og folkestyre

Asselineau, Branco, Dupont-Aignan, Le Pen og Mélenchon vil hindre inngrep i ytringsfriheten og redusere propaganda i dominerende media. I større eller mindre grad foreslår de strukturelle endringer i medialandskapet og redusert konsentrasjon av eierskap. Branco har uttalt at det første han vil gjøre som president, er å avskaffe oligarkenes eierskap til mediehusene, fordi den politiske debatt vil aldri kunne bli opplyst og rettferdig, med den sensur, kontroll og dominans som oligarkene utøver.

Også Retailleau er opptatt av ytringsfrihet. Han kritiserer politisk «korrekthet» som dominerer i media. Retailleau synes imidlertid ikke å ha utviklet en politikk for strukturelle reformer, som å redusere maktkonsentrasjon i mediebransjen. Attal og Philippe har ikke tatt til orde for systemendringer innen folkeopplysning og eierskap til media. Spesielt Attal har dog argumentert for økt beskyttelse mot falske nyheter, desinformasjon og mediemanipulasjon. Men Attal knytter problemene i liten grad til oligarker og dominerende eliter; han er mest opptatt av å demme opp mot påvirkning fra sosiale medier, små mediehus og ikke-vestlige aktører. Philippe synes mest å uttale seg i klassisk liberale ordelag, som at statlige medier må være av høy kvalitet.

Asselineau, Branco, Dupont-Aignan, Le Pen og Mélenchon vil innføre såkalt «folkeavstemming etter innbyggerinitiativ». Også Retailleau ønsker å anvende oftere folkeavstemminger; han går ikke så langt som de forannevnte og vil sette vilkår som klart avgrenser bruk av folkeavstemming. Attal og Philippe ser ikke positivt på folkeavstemming etter innbyggerinitiativ, men Philippe synes det vil være rimelig å myke opp vilkårene for å ha folkeavstemming etter initiativ fra parlamentarikere.

5. Gjeninnføre nasjonal suverenitet. Styrke Frankrikes uavhengige stemme

Gitt det eksisterende institusjonelle og politiske system, vil medlemskap i – og mer generelt forholdet til – EU utgjøre en avgjørende «indikator» for nasjonal suverenitet. De nest viktigste indikatorene kan sies å være forholdet til NATO samt forholdet til De forente stater. Jeg nøyer meg med å vurdere kandidatene opp mot EU og NATO.

Asselineau, Branco og Dupont-Aignan er «frexit»-politikere, altså går inn for å melde Frankrike ut av EU. Le Pen og Mélenchon er også svært kritiske til EU, og de har tidligere forsvart posisjoner som går i retning av å melde Frankrike ut av EU. Deres primære standpunkt nå er imidlertid å forbli i EU og «reformere EU innenfra», ved traktatendringer og å overføre makt fra EU-organene til nasjonene.

Attal og Philippe ønsker klart å videreføre Frankrikes eksisterende tilknytning til EU. Retailleau er i hovedsak tilhenger av dagens ordning, men er motstander av ytterligere overføring av myndighet til EU, eller å innpasse Frankrike i en føderal konstruksjon; han ønsker snarere å tilbakeføre noe myndighet til nasjonalstatene.

Hva angår tilknytningen til NATO, vil Asselineau, Branco og Mélenchon avslutte landets NATO-medlemskap. Dupont-Aignan og Le Pen forsvarer linjen til tidligere presidenter som De Gaulle og François Mitterrand, med å holde Frankrike utenfor NATOs felles militære kommandosystem, uten å si opp medlemskapet. Attal, Philippe og Retailleau vil opprettholde den politikk som er ført siden 2009, der Frankrike er tilknyttet NATO på ordinært vis, etter at Sarkozy tok initiativ til å gjeninntre i den felles militære kommando, som De Gaulle trakk landet ut av i 1966.

Mélenchon har i senere tid fremmet en større regionalisering av Frankrike. Videre vil han legge til rette for at spesielt Republikkens oversjøiske områder skal kunne oppnå større autonomi og eventuelt vedta med støtte i lokal folkeavstemming å løsrive seg fra Frankrike. Isolert sett blir dette å betrakte som en form for fransk anti-suverenisme, som vil medføre tapt geopolitisk styrke for Frankrike som nasjon.

Avslutning

Skal Frankrike bryte ut av den negative tilstanden og utviklingen som karakteriserer landet i dag, vil det være politikken til Asselineau og Branco som best ivaretar et slikt brudd, tatt i betraktning betingelsene som jeg har definert og presidentemnene som

jeg har vurdert. Attal og Philippe forsvarer den bestående orden. Om de får makt til å føre den politikk som de vanligvis annonserer, og som de tidligere førte i kraft av sine maktposisjoner i regjeringen, er det høyst usannsynlig at Frankrike på sikt vil kunne inneha en posisjon som økonomisk og/eller geopolitisk stormakt. Befolkningens behovsdekning vil da heller ikke bli markant styrket. Politikken til Dupont-Aignan, Le Pen, Mélenchon og Retailleau kan sies å befinne seg i mellomposisjoner i forhold til Asselineau/Branco og Attal/Philippe, dog slik at Retailleau posisjonerer seg klart nærmere Attal/Philippe, mens Dupont-Aignan, Le Pen og Mélenchon som regel (og samlet sett) inntar posisjoner som avviker mindre fra Asselineau og Branco.

Å forutsi måneder i forkant av valget hvem som blir landets neste president, er ingen lett øvelse. Men vi vet at kandidater som de store mediehusene ikke omtaler og ikke inviterer, og heller ikke tar med som et svaralternativ i sine meningsmålinger, har svært liten sannsynlighet for å nå opp. Man må også være forberedt på at det fram til valgdagen kan bli gjennomført så vel «mediebaserte statskupp» som «domstolbaserte statskupp», for å gjenta uttrykk brukt av professor Jacques Sapir.

Enhver nyvalgt president vil stå overfor krevende utfordringer med å få gjennomført sin politikk. Ved forsøk på brudd med det eksisterende system, vil press og sabotasje internt i Frankrike og motstand fra utenlandske og supranasjonale aktører bli av brutal karakter. Frankrike har dessuten langt flere utfordringer – eksempelvis på områder som innvandring og klima/miljø – enn dem som jeg har begrenset meg til under min vurdering av presidentkandidater. Jeg understreker også landets behov for å øke fødselstallene; med dagens fruktbarhetsnivå kan landet se langt etter en status som økonomisk og politisk stormakt utenfor det europeiske kontinent. På en del områder må man nemlig opprettholde en viss demografisk og økonomisk tyngde, for å sikre sin internasjonale innflytelse.

En konklusjon i lys av arbeidet som jeg har redegjort for i denne artikkelen, er at Frankrike har en lang og vanskelig vei foran seg, før landet eventuelt kan finne tilbake til i det minste *litt* av den glans og den «gloire» som i en svunnen tid gjorde landet til en referanse blant nasjonene. Første oppgave må være å komme ut av hengemyrene som Frankrikes økonomi og fransk politikk befinner seg i.

Referanser

Asselineau, François (2026): Samtale med journalist Elise Blaise om diverse aktualitetsstoff. *TVL*, distribuert på YouTube 20. juni 2026. Erklærer at han ikke er suicidal (1:10:30). www.youtube.com/watch?v=E-iCps5eQWI

Belgisch Staatsblad (2026): *Loi portant transposition de la directive (UE) 2024/1226 du Parlement européen et du Conseil du 24 avril 2024 relative à la définition des infractions pénales et des sanctions en cas de violation des mesures*

restrictives de l'Union et modifiant la directive (UE) 2018/1673 et autres dispositions. Belgisk lov av 15. juli 2026 (gjennomføring av EU-direktiv om straff ved brudd på sanksjonsbestemmelser). Belgisch Staatsblad, årgang 196, 28.07.2026, p. 39830-39846.

Davet, Gérard og Fabrice Lhomme (2021): *Le traître et le néant*. Librairie Arthème Fayard, Paris. Utgave i serien «Pluriel», 2022. ISBN 978-2-818-50679-0.

Endeweld, Marc (2018): Samtale med journalist Aude Lancelin om boka «L'ambigu Monsieur Macron». *Le Média*, distribuert på YouTube 7. februar 2018. www.youtube.com/watch?v=61FPs4A8SMA

Hwang, Dag Flater (2017): Sentrumspopulisten og 2022. *Klassekampen*, 25. april 2017, p. 23.

Janvier, Claude (2025): Samtale med journalisten Nicolas Vidal om den franske dypstaten og sin bok «L'Etat profond français». *Tocsin*, distribuert på YouTube 14. november 2025. Erklærer at han ikke er suicidal (0:30). www.youtube.com/watch?v=Pvz7poTmWu0

Mangenot, Michel (2023): Le légiste de deux «révolutions juridiques»: Maurice Lagrange, de Vichy à la Communauté européenne. *Civitas Europa* 2023/1 nr. 50, p. 9-31. DOI: 10.3917/civit.050.0009

Saint Michel, Marion (2026): Samtale med journalist Elise Blaise om perversitet i politisk styring og risikoen for å velge en ny pervers president i 2027. *TVL*, distribuert på YouTube 15. august 2026. www.youtube.com/watch?v=6dcy2EIA09E

Segatori, Adriano (2017): Redegjørelse om Emmanuel Macrons mentale tilstand. *Global INFOPRESS*, distribuert på YouTube 3. mai 2017. www.youtube.com/watch?v=ZoRcNlr4eHY

I media har jeg lyttet til en lang rekke debatter, intervjuer, foredrag og taler. Standpunkter for mulige presidentkandidater er også lest fra hjemmesidene til deres valgkampanjer eller politiske partier. Nedenfor oppgis nettsteder hvorfra politiske programmer, planer, erklæringer og tilsvarende kan hentes.

François Asselineau: https://upr.fr
Gabriel Attal: https://parti-renaissance.fr
Juan Branco: https://ruches.org
Nicolas Dupont-Aignan: https://www.debout-la-france.fr
Marine Le Pen: https://rassemblementnational.fr
Jean-Luc Mélenchon: https://melenchon2027.fr
Edouard Philippe: https://horizonsleparti.fr
Bruno Retailleau: https://www.avecretailleau.fr

Om forfatteren

Dag K. Flater Hwang er samfunnsviter utdannet ved *Université Toulouse Capitole*, *Sciences Po* i Paris og *Universitetet i Oslo*. Han har arbeidet i offentlig forvaltning,

eiendomsvirksomhet og ved høgskoler og universiteter, sist som førsteamanuensis ved *Oslomet – storbyuniversitetet*. Arbeidsområder har bl.a. vært offentlig økonomi, utdanningsøkonomi, befolkningspolitikk, forvaltningsekspertise, styrearbeid, boligrett, eierstyring av boligselskap, og fransk økonomisk tenkning. daghwa@oslomet.no

Forfatteren takker Harald Koht og Robert Salomon for solide kommentarer og innspill.

Medienes underrapportering av norsk medansvar for regimeskiftet i Syria

Rune Ottosen

Denne artikkelen undersøker i hvilken grad mediene dekket et mulig norsk medansvar for Assad-regimets fall i begynnelsen av desember 2024. Det empiriske grunnlaget er innholdsanalyse av dekningen av norske spesialstyrker tilstedeværelse i Syria i perioden 2016–2024. Forskere har tidligere fastslått at norsk militær deltakelse til støtte for de islamistiske opprørsgruppene som kjempet mot Assad-regimet, ville være et klart brudd på folkeretten. På tross av dette ble folkeretten i liten grad nevnt inn i den norske dekningen.

Etter at Assad-regimet kollapset 8. desember 2024 og islamister i Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) kom til makten, flyktet den forhatte diktatoren Bashar al-Assad til Russland. Burde norske medier ha reist spørsmålet om de islamistiske gruppene som Norge hadde trent, bidro til dette regimeskiftet? Tidligere forskning har vist at norske medier sjelden vurderer norsk deltakelse i kriger i utlandet i lys av folkeretten. Hypotesen er at denne unnlatelsessynden vil bli gjentatt i dekningen av regimeskiftet i Syria. Det empiriske grunnlaget for denne studien er funn fra forfatterens tidligere arbeid med dekningen av norsk militær tilstedeværelse i regionen. Dette suppleres med nye empiriske data samlet inn for perioden april 2018 til desember 2024. Metoden vil være en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse. Undersøkelsen vil bli gjennomført ved hjelp av kritisk diskursanalyse basert på Norman Faircloughs teori, og rammeteori (framing) basert på Robert Entmans arbeider (basert på Ottosen 2025).

Norske styrker rykker inn

I mai 2016 krysset norske spesialstyrker den syriske grensen fra den amerikanske Al Tanf-basen i Jordan. Dette var ikke godkjent av Syria og var

strategisk lokalisert i den sjia-muslimske aksen fra Bagdad til Damaskus. Dette ble knapt omtalt av norske medier (Ottosen 2021 og Grung og Heier 2021).

Bashar al-Assad ble styrtet i begynnelsen av desember 2024. Forskere, blant andre Cecilie Hellestveit og Øyvind Østerud, hadde tidligere fastslått at norsk militær deltakelse til støtte for de islamistiske opprørsgruppene som kjempet mot Assad-regimet, ville være et klart brudd på folkeretten (Østerud 2021, Hellestveit 2015, Ottosen 2021).

Etter at Assad-regimet kollapset 8. desember 2024 og islamister i Hay'at Tahrir al-Sham (HTS), med støtte fra andre militsgrupper, tok makten, flyktet diktatoren Bashar al-Assad til Russland. Et interessant spørsmål som mediene kunne ha undersøkt, er i hvilken grad de islamistiske gruppene som Norge trente, kan ha bidratt til dette regimeskiftet. Basert på tidligere forskning om mediedekningen av Norges deltakelse i Libya-krigen i 2011, er hypotesen at norske medier ikke vil minne leserne om tidligere erfaringer med norske kriger som del av USAs/NATOs samarbeid (Ottosen 2019). Tidligere forskning har vist at norske medier sjelden dekker Norges medansvar for brudd på folkeretten (Ottosen 2019). Det empiriske grunnlaget for undersøkelsen vil være norske mediers dekning av Norges militære rolle i Syria fra 2016 og de mulige konsekvensene for regimeskiftet i desember 2024.

Syria: en kort historisk bakgrunn

Syria har vært en republikk siden landet ble selvstendig i 1946. Under Hafez og senere Bashar al-Assad ble Syria styrt som et autoritært diktatur fra 1970 til desember 2024. Baath-partiet tok kontroll over statsapparatet i 1963. I perioden etter utviklet Assad-familien en totalitær stat med omfattende overvåkning og undertrykkelse av politisk opposisjon.

Store deler av Syria er blitt ødelagt av mangeårig krig. En FN-rapport meldte i 2021 om 350 209 drepte i perioden mars 2011 til mars 2021. Krigen har handlet om mer enn makten i Syria. Syria ble en arena for rivalisering mellom regionale stormakter, i en kamp om politisk innflytelse. I tillegg til den omfattende ødeleggelsen av det syriske samfunnet har krigen ført til redusert stabilitet i hele Midtøsten.

Assad-regimet styrte gjennom et omfattende sikkerhetssystem, inkludert et sterkt hemmelig politi (mukhabarat). Inspirert av protestene under den arabiske våren var det demonstrasjoner mot regjeringen i Syria i mars 2011. Assad-regjeringen svarte med voldelig undertrykkelse, noe som førte til eskalerende uro.

Konflikten utviklet seg raskt til en borgerkrig med flere parter, der blant andre følgende aktører deltok:

- den syriske regjeringen og dens allierte (Russland, Iran og Hizbollah)
- ulike opprørsgrupper i opposisjonen, inkludert både sekulære og islamistiske fraksjoner
- kurdiske styrker i nord og nordøst
- fremveksten av ISIS (Den islamske staten) rundt 2014.

ISIS kontrollerte i en periode store områder i Syria og Irak. Den USA-ledede koalisjonen intervenerte primært mot ISIS fra 2014. Russland startet militære operasjoner i 2015 for å støtte Assad, noe som snudde utviklingen i regimets favør. Tyrkia intervenerte også i nord, hovedsakelig rettet mot kurdiske grupper med tilknytning til PKK.

ISIS mistet sitt siste territorium i Syria i 2019, men spredte angrep forekom fortsatt. Assad-regimet gjenvant kontrollen over det meste av landet, men store deler forble utenfor dets kontroll, særlig i nordvest (Idlib) og i de kurdisk-kontrollerte områdene i nordøst.

Millioner av syrere ble internt fordrevne eller har flyktet til utlandet, særlig til Tyrkia, Libanon og Europa. De humanitære forholdene forble svært vanskelige, med økonomisk kollaps, ødelagt infrastruktur og begrenset tilgang til nødhjelp. En politisk løsning forble utenfor rekkevidde, og det ble ikke oppnådd noen omfattende fredsavtale. Den økonomiske krisen fortsatte, forverret av sanksjoner, korrupsjon og ødeleggelsene etter krigen.

Arabisk normalisering

Flere arabiske stater, blant annet De forente arabiske emirater og Saudi-Arabia, har gjenopptatt diplomatiske forbindelser med Damaskus etter regimeskiftet i 2024.

Det vakte internasjonal oppmerksomhet at den nye lederen Ahmed al-Sharaa ble leder for Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) fram til 29. januar 2025. Han ble deretter utnevnt til president i Syria av den syriske generalkommandoen under konferansen Syriske revolusjonens seierskonferanse i Damaskus. Før dette hadde han fungert som de facto leder etter Assad-regimets fall. Dette var kontroversielt siden han hadde bakgrunn fra ISIS og al-Qaida. Overraskende nok klarte han å bli akseptert som den nye lederen, også blant tradisjonelle motstandere av Assad-regimet i den vestlige verden (Abrahams 2021) (Store norske leksikon).

Historisk bakgrunn og tidligere forskning

Denne studien har bakgrunn i forskningsprosjektet *Journalism in the New World Order*, som ble ledet av meg selv og min svenske kollega Stig A. Nohrstedt.

Gjennom komparative studier av krig og konflikter i Gulfkrigen (1991), krigen i det tidligere Jugoslavia (1999), Irak-krigen (2003) og Libya-krigen i 2011 var et hovedfunn at det finnes en sammenheng mellom dekningen av krig og konflikter i et gitt land og landets sikkerhetspolitiske orientering (Nohrstedt og Ottosen 2001, 2005).

Av særlig interesse for denne studien er den komparative studien av svenske og norske mediers dekning av krigen i det tidligere Jugoslavia i 1999, der norske piloter var involvert, mens Sverige ikke hadde militær deltakelse. På dette tidspunktet var svenske medier mer kritiske til NATO-bombingen enn norske medier (Nohrstedt og Ottosen 2014).

Under bombingen av Libya i 2011 var både norsk og svensk militær involvert. Norge gjennom aktiv bombing og Sverige gjennom støttefunksjoner. I dette tilfellet var både svenske og norske medier støttende. En konklusjon i oppsummeringen av prosjektet var at medier har en tendens til å underrapportere juridiske spørsmål når eget land er involvert (Nohrstedt og Ottosen 2014).

Et eksempel på dette er at de fleste medier i Norge støttet bombingen av Libya i 2011, selv om en av Norges ledende professorer i folkerett, Geir Ulfstein, skrev en artikkel med tittelen «Norge brøt folkeretten i Libya» (Ulfstein 2019).

Bakgrunn – tidligere norske publikasjoner om Syria

Flere norske forfattere har skrevet bøker og artikler om Syrias nyere historie i sammenheng med konflikten i Midtøsten, med relevans for denne artikkelen. Jeg vil her foreta en litteraturgjennomgang, siden noen av disse artiklene og bøkene inneholder viktig bakgrunnsinformasjon og viser de ideologiske forskjellene blant intellektuelle som arbeider med Syria.

De publiserte bøkene og artiklene om Syria representerer et bredt spekter av sjangre. To av bidragene er tydelig akademiske. Det første er Hilde Henriksen Waage, som i 2023 publiserte boken *Spillet om Syria*. Waage, historiker og anerkjent Midtøsten-ekspert, presenterer Syrias moderne historie med søkelys på stormaktenes rolle og hvordan regionale og nasjonale konfliktlinjer har påvirket landets utvikling.

Den andre akademiske boken er Cecilie Hellestveits *Syria – en stor krig i en liten verden* (2018). For mitt formål er den sistnevnte mest interessant. Hellestveit foretar en analytisk gjennomgang av Syria-konflikten i en regional og global kontekst. Hun beskriver de ulike aktørene og interessene samt krigens dynamikk. Hun diskuterer flere spørsmål knyttet til norsk tilstedeværelse og folkeretten. Jeg kommer tilbake til

dette i analysen. Hellestveit er også en aktiv deltaker i den offentlige debatten i Norge om Midtøsten, med en tydelig stemme. Hun satt også i Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland og har vært aktiv i den offentlige debatten om Israels mulige folkemord på palestinerne.

Det faktum at flere norske kvinner forlot Norge for å gifte seg med soldater fra Den islamske staten, er relevant for min problemstilling. Noen av disse soldatene endte opp i islamistiske grupper som hadde betydning for Norges militære tilstedeværelse i Syria. En bok som fikk stor internasjonal oppmerksomhet, var Åsne Seierstads bok *To søstre*, utgitt i 2016. Den er en dokumentarisk fortelling om de norsk-somaliske søstrene Ayan (19) og Leila (16) fra Bærum. De forlot Norge i 2013 for å slutte seg til terrororganisasjonen ISIS i Syria. Boken handler om deres vei inn i radikalisering og den påfølgende reisen til et krigsherjet land. Boken gir også innblikk i familiens liv, særlig farens reise inn i ISIS-kontrollerte områder i Syria i et forsøk på å redde døtrene sine. *To søstre* er mer enn en fortelling om to jenter; den tar opp større spørsmål om integrering, identitet og radikalisering blant ungdom i Vesten.

En beslektet bok er Kristin Solbergs *Jakten på Aisha*. Hun undersøker historien om Aisha Shezadi Kausar, en norsk kvinne som reiste til Syria for å slutte seg til ISIS. Boken bygger på Solbergs egne reiser og møter med Aisha i interneringsleirer i Syria.

I boken *Farvel Syria* diskuterer Emil Andrë Erstad (2016) hvordan Norge og verdenssamfunnet kan hjelpe flyktninger fra Syria, basert på egne erfaringer og politisk engasjement.

Eva (Synnøve) Thomassen er en norsk sosiolog og forfatter som har skrevet flere artikler og blogginnlegg om konflikten i Syria på det venstreorienterte nettstedet Steigan.no. Hun har blant annet hevdet at norske bistandsmidler i Syria har gått til opprørsgrupper og terrororganisasjoner på bekostning av mennesker som bor i områder kontrollert av Assad-regimet. Hun har også kritisert norske bistandsorganisasjoner for manglende åpenhet om finansieringen av hjelpen. Thomassen har også uttrykt støtte til president Bashar al-Assads kamp mot sanksjonene. Flere av Thomassens påstander er blitt kritisert og faktasjekket av Faktisk.no som udokumenterte.

Faktasjekk-NGO-en Faktisk.no har tilbakevist påstander om at norske bistandsorganisasjoner ikke redegjør for bruken av skattebetalernes penger i Syria. Thomassen har gått til motangrep mot Faktisk.no og mener at de bidrar til å dekke over realitetene rundt Vestens bidrag til at islamistene kom til makten i Syria. Thomassen skrev flere kritiske artikler om regimeskiftet i Syria i desember på Steigan.no (Thomassen 2024).

Den siste boken som er relevant her, er Lars Birkelunds *Norges krig mot Syria* (2020). I boken utfordrer Birkelund den etablerte fortellingen i de fleste norske medier om konflikten i Syria. Han hevder at krigen ikke primært bør betraktes som en borgerkrig, men snarere som en krig for regimeskifte støttet av vestlige land, inkludert Norge. Boken hevder at Norge har deltatt i konflikten gjennom militær tilstedeværelse og økonomisk støtte til opposisjonskontrollerte områder, samt gjennom sanksjoner som har rammet den syriske sivilbefolkningen.

Birkelund kritiserer også norske medier for å ha formidlet et ensidig bilde av konflikten, og han mener dette har bidratt til å legitimere Norges deltakelse i krigen. Etter regimeskiftet i desember 2024 har Birkelund kritisert norske myndigheters bidrag til å styrte regimet (Birkelund 2024).

Birkelund har hevdet at Norge siden 2015 var involvert i Syria. Han beskriver et viktig motiv for USAs tilstedeværelse gjennom flere år, nemlig å stjele Syrias og andre råvarer som hvete. Han minnet også om at Israel har okkupert de syriske Golanhøydene siden 1967, og at Israel de siste årene har tatt enda mer av Syria. Israel har bombet Syria flere hundre ganger i den pågående krigen i Midtøsten og kontrollerer områder i sørvest nær grensen i tillegg og deler av Daraa-provinsen og Hermon-fjellet.

Teori og metode

Min innholdsanalyse av nyhetsmedier i Norge vil være en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode. Min teoretiske tilnærming vil bygge på Robert Entmans rammeteori (framing) og diskursanalyse basert på arbeidene til Norman Fairclough og Teun van Dijk.

I dette prosjektet vil jeg forsøke å besvare følgende forskningsspørsmål:

Forskningsspørsmål 1
Nevnte norske medier tidligere militær tilstedeværelse og støtte til islamister i dekningen av Assad-regimets fall i desember 2024?

Forskningsspørsmål 2 (for den kvalitative delen)
Hvordan blir den norske militære tilstedeværelsen rammet inn i mediene, og blir den nevnt i forbindelse med regimeskiftet?

Hypotese 1
Basert på tidligere forskning er hypotesen at det i dekningen i dekningen av Assad-regimets fall i desember 2024 vil være få referanser til norsk militær tilstedeværelse.

Hypotese 2
Dekning av norsk tilstedeværelse i Syria vil ikke bli plassert i en folkerettslig kontekst.

Norge som fredsnasjon

En del av det større bildet som ligger til grunn for denne analysen er forestillingen om Norge som en «fredsnasjon». Terje Tvedt er blant dem som har skrevet godt om hvordan Norge profilerer seg selv som en fredsnasjon. I sin siste bok *Norske tenkemåter – tekster 2016–2024* argumenterer Tvedt for at norsk utenrikspolitikks erklærte fredsintensjoner de siste 15 årene er blitt skadet av 20 år med krig i Afghanistan. Han hevder at Norge ikke bidro til det erklærte målet om demokrati og kvinners frigjøring i Afghanistan i 2024. Tvert imot ble Norge en del av den ydmykende tilbaketrekningen fra USA og NATO. Dette er godt beskrevet i NOU 2025:9 med tittel "Nederlaget". Norsk bombing av Libya i 2011 bidro til en «failed state», mindre velstand, statskollaps, kaos og mer menneskehandel (Tvedt 2024, 2009, 2003). Normalt burde dette føre til en utfordring av Norges selvbilde. Men det er få tegn til selvrefleksjon blant norske politikere og i toneangivende medier (Ottosen 2025).

Teori: Kritisk diskursanalyse (CDA)

Norman Fairclough definerer CDA som: «et tredimensjonalt rammeverk der målet er å kartlegge tre separate analyseformer opp mot hverandre: analyse av (muntlige eller skriftlige) språktekster; analyse av diskursive praksiser (prosesser for produksjon, distribusjon og konsum av tekst); og analyse av diskursive hendelser som tilfeller av sosiokulturell praksis». (Fairclough 1995: 2) (min oversettelse)

I den kvalitative delen av dette prosjektet bygger jeg på Faircloughs teori om at språkbruk eller diskursive handlinger er en del av en ideologisk og politisk helhet («language use conceived as social practice», Fairclough 1995:135). Dette betyr at språkbruk bør analyseres i en maktanalytisk sammenheng.

Formålet med diskursanalyse er blant annet å synliggjøre ubevisste forbindelser mellom språkbruk og utøvelse av makt. Faircloughs uttalte formål er også å oppnå endring gjennom sine analyser. Når eliter bruker språk for å uttrykke makt på en bestemt måte, har journalister derfor et valg mellom å gjengi språket ukritisk eller å analysere det, og sette det inn i en større kontekst (Ottosen 2009).

Forskningsdesign og tidslinje for studien

Tidslinjen for denne forskningen kan defineres gjennom følgende hendelser som er relevante for forskningsdesignet:

Tidslinje med sentrale datoer og hendelser med relevans for forskningen

1. I 2014 gjorde statsminister Erna Solberg det offentlig klart at Norge ikke ville sende tropper til Syria.
2. I desember 2015 ba USA og Frankrike om Norges bidrag med fly og piloter. Etter en viss nøling avslo Norge.
3. I mai 2016 sendte Norge, etter anmodning fra USA og som del av «Operation Inherent Resolve», 60 spesialstyrker for å trene opposisjonsgrupper på baser i Jordan nær den syriske grensen.
4. I juli 2016 besluttet regjeringen, med liten offentlig oppmerksomhet og uten åpenhet, å tillate at de norske styrkene krysset grensen fra Jordan til Syria.
5. Den 20. mai 2017 hevdet flere utenlandske nyhetsrapporter at norske styrker hadde krysset grensen mellom Jordan og Syria. Det kom ingen offisiell uttalelse fra den norske regjeringen, og det var liten medieoppmerksomhet.
6. I februar 2018 returnerte de norske soldatene til Jordan med liten medieinteresse.
7. I desember 2024 ble Assad-regimet styrtet av opprørsstyrker.

Min tidligere forskning som er relevant for denne artikkelen

Jeg vil bygge på funn fra tidligere forskning og tre publiserte artikler om konflikten i Syria. Her vil jeg gi en kort oppsummering av disse artiklene og trekke frem relevante funn for denne artikkelen.

Sammen med Belinda Jørandli Rudsengen publiserte jeg en artikkel på norsk i tidsskriftet *Internasjonal politikk* med tittelen «Ambivalent og historieløst? Norske avisers dekning av norsk militært nærvær i Irak og Syria». I artikkelen analyserte vi hvordan de norske avisene *VG, Aftenposten, Klassekampen, Dagsavisen* og *Dagbladet* dekket en forespørsel fra USA om å delta i krigen mot ISIS i Syria i 2016.

Perioden som ble undersøkt, var fra forespørselen ble sendt i desember 2015 til beslutningen om å sende tropper for å bekjempe ISIS i juni 2016. Tanken var at dette kunne gi et mulighetsrom for kritisk journalistikk. Jeg identifiserte totalt 30 artikler i de fem avisene som relevante for forskningsspørsmålene.

De fleste artiklene var nyhetsartikler, og bare to ledere tok tydelig stilling til forespørselen om norsk militær støtte til krigen mot ISIS i Syria. De fleste artiklene var nyhetsartikler uten en tydelig innramming av spørsmålet om norsk militær tilstedeværelse i Syria. Dette kan delvis forklares med at de fleste artiklene i utvalget var nyhetsartikler, og at nyhetssjangeren etter tradisjonelle journalistiske normer forventes å være balansert og nøytral (McCombs 2004).

Dagsavisen var den eneste avisen som hadde en kommentar på lederplass tydelig tok standpunkt mot militær tilstedeværelse i Syria uten et FN-mandat. En separat undersøkelse av kildebruken i artiklene viste en klar overrepresentasjon av elitekilder som militære tjenestemenn, eksperter og politikere (for detaljer, se Ottosen & Rudsengen 2016). Konklusjonen var at de utvalgte avisene i liten grad benyttet mulighetsrommet til kritisk å undersøke spørsmålet om norsk deltakelse før den norske regjeringen besluttet å sende tropper i juni 2016.

Den andre relevante forskningsartikkelen ble skrevet sammen med Sjur Øvrebø og hadde tittelen «Who's to Blame for the Chaos in Syria? The Coverage of Syria in Aftenposten with Libya as Doxa». Dette ble publisert som et kapittel i antologien *Journalism in Conflict and Post-Conflict Conditions. Worldwide Perspectives* (Orgeret og Tayeebwa 2016).

I artikkelen undersøker vi forholdet mellom mediedekningen av krigen i Libya i 2011 og de pågående hendelsene i Syria i 2013. Hypotesen vår var at de politiske og juridiske aspektene ved Norges rolle i Libya var underrapportert, slik tidligere forskning hadde dokumentert (Ottosen 2019).

Den underliggende antakelsen var at siden Norge spilte en viktig rolle i bombingen av Libya, burde Norge også ta et visst ansvar for utviklingen i Midtøsten-regionen etter at bombingen var avsluttet. Med utgangspunkt i tidligere bøker og artikler om propaganda var antakelsen at en del av en propagandakrig er å holde kontroversielle spørsmål borte fra mediene (Ottosen 2019). Forskningsmaterialet var dekningen av Syria-konflikten i *Aftenposten*. Vi fant at det i flertallet av de undersøkte artiklene var liten vilje til å analysere forbindelsen mellom regimeskiftet i Libya og de påfølgende hendelsene i Syria. I de artiklene der Libya eksplisitt ble nevnt, fant vi en begrenset vilje til å trekke historiske linjer til Libya-krigen. Hypotesen ble dermed delvis bekreftet (Orgeret og Tayeebwa 2016: 19).

Av min tidligere forskning er den mest relevante for denne artikkelen en artikkel publisert i tidsskriftet *Nordlit* med tittelen «Norway's New(s) Wars—Syria in the Norwegian Mass Media» (Ottosen 2019b).

Tidslinjen i den studien var begrenset til dekningen av norsk militær tilstedeværelse i Syria fra mai 2017 til mars 2018. Forskningsspørsmålet i denne casestudien var: «Hvordan behandlet norsk presse de juridiske aspektene ved dekningen av norske styrker i Syria?» Undersøkelsen, gjennomført av min forskningsassistent Ida Bing, dekket perioden fra 20. mai 2017 til 18. februar 2018, da de norske soldatene ble trukket ut av Syria. Relevante søkeord i Retriever-databasen, som dekker de fleste norske aviser, identifiserte 59 artikler som var relevante for forskningsspørsmålet.

Metoden i denne delen av studien var en kvantitativ innholdsanalyse basert på Teun A. van Dijks (1988) «main story», dvs. tittel, ingress og artikkelstart. Artikkelene ble deretter plassert i følgende kategorier:

A: Støttende til norsk militær tilstedeværelse uten betingelser.

B: Støttende dersom deltakelsen er forankret i folkeretten.

C: Nøytral.

D: Annet.

(For flere detaljer, se Ottosen 2019b.)

Perioden som ble undersøkt, var fra desember 2015 til januar 2016, da Norge ble bedt om å sende fly og piloter til Syria. Etter flere ukers nøling sa den norske regjeringen nei til forespørselen. Den andre perioden var fra mai 2017 til mars 2018, da Norge fikk en ny forespørsel om å bidra med tropper i Syria. Det var liten offentlig debatt rundt dette, og det norske folket fikk gjennom noen få nyhetsmeldinger vite at Norge hadde ombestemt seg og sendt tropper over grensen til Syria i mai 2017.

Konklusjonen fra denne forskningen var at den norske regjeringen ikke ønsket offentlig oppmerksomhet rundt tilstedeværelsen av norske spesialstyrker. På dette tidspunktet var det ingen debatt i Stortinget og liten medieoppmerksomhet rundt hendelsen. Venstreorienterte aviser publiserte enkelte kritiske reportasjer om de norske soldatene etter at de hadde returnert til basene sine i Jordan. En artikkel i *Klassekampen* hevdet at norske soldater hadde trent islamistiske grupper som var ansvarlige for brudd på menneskerettighetene (Shanmugaratnam 2018).

Norges daværende forsvarsminister, Inge Marie Søreide, uttalte offentlig etter at troppene var trukket ut, at norsk tilstedeværelse «selvsagt» var innenfor rammen av folkeretten (*Klassekampen*: 16. juni 2017; se Braanen 2017). Lovligheten ble imidlertid bestridt av eksperter i folkerett. I sin bok, omtalt tidligere, skrev Cecilie Hellestveit at norske styrker kunne ende opp med å støtte væpnet kamp mot Assad-regjeringen. Dette ville klart være et brudd på folkeretten siden Norge fortsatt hadde diplomatiske forbindelser med Assad-regimet (Hellestveit 2017).

Med en diskursanalytisk tilnærming kan vi konkludere med at dekningen i norske medier manglet grunnleggende fakta om hva de norske styrkene på bakken faktisk gjorde. De fleste artiklene var imidlertid kritiske til den norske tilstedeværelsen i Syria. De juridiske spørsmålene ble behandlet overfladisk og var til liten nytte dersom hensikten var å skape en offentlig debatt om den videre utviklingen.

I perioden etter vår undersøkelsesperiode dokumenterte avisen *Klassekampen* at de norske soldatene ga praktisk støtte til såkalte «moderate islamistiske» grupper. Selv om det erklærte formålet med oppdraget var å bekjempe ISIS, uttalte representanter for opprørerne åpent at de også kjempet mot Assad-regimet (*Klassekampen*: 29. august 2018).

Det var overraskende at en norsk militæroperasjon i utlandet fant sted uten en offentlig debatt. Et relevant spørsmål fra en kritisk journalist kunne være hvilke skader den norske støtten til opprørerne kunne påføre Norges bilaterale forhold til Syria. Assad-regimet var tross alt anerkjent av Norge som landets lovlige regjering. Mangel på dekning kan også forklares med mangel på ressurser i redaksjonene.

Demonstrasjonene i Egypt og Tunisia ble i likhet med opprøret i Syria sett i sammenheng med den arabiske våren. I Syria var Norges offisielle posisjon å støtte den «moderate syriske opposisjonen». På den annen side kunne det hevdes at opprørere med bakgrunn fra ISIS og al-Qaida neppe kunne karakteriseres som «moderate». Cecilie Hellestveit hevdet i boken nevnt ovenfor at opposisjonen mot Assad-regjeringen i praksis besto av islamistiske grupper, i mange tilfeller med forbindelser til al-Qaida og ISIS (Hellestveit 2017).

Hemmelighetskremmeriet og mangelen på åpenhet i den norske regjeringen var et annet problem. Her lærte norske myndigheter av USAs praksis fra Irak-krigen. Når juridiske eksperter som professor Geir Ulfstein tydelig påpekte mangelen på et rettslig mandat for norsk militær tilstedeværelse, kunne journalister ha stilt vanskelige spørsmål om Norges respekt for folkeretten (Ulfstein 2019).

I et innlegg til *Klassekampen* (2015) skisserte Cecilie Hellestveit flere scenarier for hvordan norsk militær tilstedeværelse kunne finne sted innenfor et holdbart juridisk rammeverk. Hellestveit nevnte tre mulige scenarier (alle gjengitt i Ottosen 2019b):

a. En invitasjon fra Assad-regimet om å støtte kampen mot ISIS (det minst sannsynlige scenariet, siden det kunne innebære en allianse med russiske styrker mot NATO).

b. FNs sikkerhetsråd hadde slått fast at selvforsvar mot ISIS kunne være lovlig. Men ISIS hadde ikke angrepet Norge, og norske styrker kunne ikke kjempe i Syria mot Assad-regimets vilje (som faktisk hadde protestert mot Norges involvering).

c. Et mandat fra Sikkerhetsrådet kunne gjøre det lovlig å kjempe i Syria i henhold til kapittel VII. Et slikt mandat eksisterte ikke.

USA besluttet å starte bombingen i september 2014 før et møte i FNs sikkerhetsråd. I en separat avgjørelse med henvisning til resolusjon 2249 autoriserte Sikkerhetsrådet et begrenset angrep mot ISIS på syrisk territorium. Den norske regjeringen hadde tidligere innrømmet at denne avgjørelsen ikke kunne brukes til å rettferdiggjøre en norsk militær involvering.

Hellestveit advarte om at norske tropper kunne ende opp i en konflikt med syriske og russiske styrker, og dermed indirekte støtte Saudi-Arabia og USA. Dette kunne skape en potensielt farlig situasjon med vårt naboland Russland (Hellestveit 2015).

Spørsmål til presidentskapet i Stortinget

Som oppfølging av min tidligere forskning sendte jeg spørsmål til Stortingets presidentskap om det formelle grunnlaget for norsk militær tilstedeværelse i Syria (Ottosen 2021). Svaret jeg mottok, var datert 27. juli 2020. Det viser til at Grunnlovens §§ 25 og 26 «regulerer det rettslige rammeverket for norsk utenrikspolitikk og bruk av de væpnede styrkene i internasjonale operasjoner». Det vises videre til at regjeringen offentliggjorde det formelle vedtaket om norsk deltakelse i kampen mot ISIL i statsråd 26. september 2014 (Regjeringen 2014).

Problemet er at dersom man leser uttalelsen, finnes det ingen spesifikk henvisning til bruk av tropper i Syria. Det vises også til at «2. mai 2018 kom en redegjørelse fra utenriksministeren og forsvarsministeren om kampen mot ISIS». Det forsvarsministeren sier om Syria, er:

> «De siste ukene har det vært meldinger i mediene om det norske spesialstyrkebidraget som tidligere opererte i Syria. De opererte i 2016–2017 sammen med lokale partnere i Syria for å bekjempe ISIS-grupper som truet Irak.»

Problemet med dette svaret er at *Klassekampen*, som nevnt ovenfor, hadde intervjuet representanter for islamistene som Norge hadde trent. De la ikke skjul på at deres ambisjon var å bekjempe president Assad. Det ble også avslørt at militsen Norge trente, var skyldig i alvorlige menneskerettighetsbrudd, noe som i ett tilfelle førte til at en fange ble mishandlet til døde. Dette førte til kritikk fra Amnesty International (*Klassekampen*, 29. august 2018).

Forskningsdesign: den kvantitative studien

Med utgangspunkt i forskningsspørsmålet nevnt ovenfor og ambisjonen om å se «det store bildet» i norske mediers dekning brukte jeg databasen Retriever (a-tekst), som dekker de fleste norske nyhetsmedier. Jeg utformet et søk som dekket perioden etter min tidligere forskning, med start i april 2018 og frem til 15. desember 2024, én uke etter Assad-regimets fall.

Formålet med søket var å identifisere artikler med henvisninger til forholdet mellom Norge og Syria i lys av tilstedeværelsen av norske soldater. Jeg la særlig vekt på diskursen om juridiske spørsmål knyttet til Norges rolle i regimeskiftet.

Søket ble utformet for å gi svar på følgende variabler:

A: Publiseringsdato

B: Artikkelens tittel

C: Publikasjonens navn

D: Sjanger

E: Er de juridiske spørsmålene dekket? 1. ja 2. nei

F: Innramming av holdningen til Norges juridiske ansvar: 1. kritisk 2. nøytral 3. støttende

Funn

Søket identifiserte 21 artikler innenfor kriteriene i forskningsdesignet (se Ottosen 2025 for mer detaljert oversikt).. Dette må sies å være et overraskende lavt antall publiserte artikler. Det var også en bekreftelse av funn fra tidligere forskning. Juridiske spørsmål er av liten interesse for de toneangivende mediene. Det er liten interesse i nyhetsmediene for å dekke kritisk og potensielt problematiske sider ved norsk militær tilstedeværelse i utlandet. Nedenfor vil jeg oppsummere funnene for hver av variablene.

A. Dato

Hovedfunnet var at det ikke ble funnet noen artikler etter juni 2023. I perioden da Assad-regimet falt i desember 2024, var det ingen artikler som hadde som formål å minne den norske offentligheten om potensielt problematiske juridiske spørsmål knyttet til norske militæroperasjoner.

De fleste artiklene ble publisert i perioden 2018–2020 (18 av 21). Da tidspunktet for regimeskiftet nærmet seg, var Norges militære tilstedeværelse glemt av mediene.

B. Titler

Tittelen er en tydelig indikasjon på hovedhistorien (van Dijk 1988). Følgende temaer kunne leses ut av tittel og ingress:

- Norsk sikkerhetspolitikk: 5
- Norsk politikk: 4
- Norsk-syriske relasjoner: 4
- Mediekritikk: 3
- FN-NATO-spørsmål: 2
- Sikkerhet i Midtøsten: 2

De fleste artiklene gjenspeilte en «norsk vinkel» av dekningen, med søkelys på norsk politikk. Av de fire artiklene om norsk-syriske relasjoner var det en kritisk artikkel om oppførselen til islamistene som var trent av Norge.

C. Avisens navn

Avisens navn gir en indikasjon på politisk orientering. Et slående funn er det totale fraværet av de største mediehusene, inkludert de to største avisene *Aftenposten* og *VG*.

Den største kategorien var venstreorienterte publikasjoner, inkludert *Klassekampen* (4), *Steigan.no* (2), *Radikal Portal* (1) og *Ny Tid* (1). Den neste gruppen kan betegnes som liberal/sentrumsorientert: *Dagbladet* (3), *Dagsavisen* (2), samt to lokalaviser, *Halden Arbeiderblad* (1) og *Bodøposten* (1).

Ytre høyre var representert av nettstedet *Reset* (1). Til slutt var det en gruppe fagblader, ett fra mediesektoren, *Journalisten* (1), og ett fra juss-sektoren, *Rett24* (1).

D. Sjanger

De fleste artiklene var innenfor kategorien kronikk/debatt. Ni av artiklene tilhørte denne gruppen. Fire artikler var kommentarer og tre var ledere, som representerte avisens offisielle syn. Bare to nyhetsartikler forekom i utvalget, og én var et intervju.

Mønsteret er tydelig: juridiske spørsmål knyttet til potensielt kontroversielle handlinger fra norske militærstyrker er nesten fraværende i nyhetsdekningen. Dette er også en bekreftelse av funn fra forskning på lignende kriger og konflikter, som Libya-krigen. Retorikkforskeren Berit von der Lippe har kalt dette fenomenet «taushetens retorikk» (Lippe 2019).

E. Juridisk innramming

Alle artiklene ble gjennomgått for å se om de tok opp juridiske spørsmål. Funnet var at alle artiklene i utvalget nevnte ett eller flere av de juridiske spørsmålene, selv om dette ikke var «hovedfortellingen».

F. Kritisk? Ja eller nei

Oppfølgingsspørsmålet var å undersøke om de juridiske spørsmålene ble behandlet med en støttende, kritisk eller nøytral vinkling overfor norske myndigheters respekt for folkeretten. Det overveldende flertallet (18) hadde en kritisk vinkling, mens én var støttende og to var nøytrale.

Konklusjon på den kvantitative undersøkelsen

En mulig tolkning av disse funnene er at motivasjonen for å skrive disse artiklene, både de få redaksjonelt initierte artiklene, og det store flertallet av kommentarer og kronikker, var en reaksjon på mangelen på dekning i de store mediehusene av de kontroversielle juridiske spørsmålene.

Kvalitativ analyse

For å undersøke forskningsspørsmålene nærmere valgte jeg én artikkel fra forskjellige sjangre for kritisk diskursanalyse. For den kvalitative analysen valgte jeg eksempler fra hver av sjangrene: nyheter, ledere og kronikker/meningsinnlegg.

Nyhetsartikler

Nyhetsartikkelen som ble valgt, ble publisert i ABC Nyheter 18. april 2018, umiddelbart etter amerikanske luftangrep i Syria. Dette var en av de sjeldne amerikanske militæroperasjonene i utlandet under den første Trump-administrasjonen, og et brudd på hans løfte om ikke å starte nye kriger. Artikkelen hadde tittelen «Uklart om norsktrent milits kjempet mot Assad».

Dette var et sjeldent eksempel på en nyhetsartikkel der juridiske aspekter ved norsk krigføring i utlandet var «hovedfortellingen». Artikkelen fremhever prinsipielle spørsmål og konfronterer politikere med sakens juridiske sider. Fra et diskursanalytisk perspektiv er dette et sjeldent eksempel på journalistisk innramming der tidligere historiske hendelser brukes til å kaste lys over hendelser som utspiller seg. Ingressen reiser kritiske spørsmål til politikerne:

> «Statsministeren kan ikke svare på om militsene Norge støttet i Syria, kjempet mot Assad-regimet mens de ble trent av norske soldater».

Kritiske spørsmål rettes til statsministeren, som svarer:

> «– Hvis du ønsker å gå inn i slike detaljer i spørsmålene, må du spørre Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet, sier statsminister Erna Solberg (H) til NTB.»

Deretter kommenterer journalisten:

> «Hun viser til at Norge 20. oktober i fjor, ett år etter at oppdraget startet, avsluttet det og flyttet det til Irak».
>
> – Men man kan ikke utelukke at norsktrente militser i perioden fra treningen startet høsten 2016 til den ble avsluttet i fjor høst, også kjempet mot Assad-styrkene?
>
> – Det kan jeg ikke kommentere, sier Solberg».

Resten av artikkelen fortsetter å forfølge kritiske spørsmål og er et sjeldent eksempel på kritisk journalistikk som inkluderer juridiske spørsmål. Det er bare synd at ABC Nyheter ikke minnet sine lesere om dette under regimeskiftet i desember 2024.

Lederartiklene

For å besvare forskningsspørsmålene vil jeg vise til en relevant leder i *Dagsavisen*. *Klassekampen* hadde også to ledere mot norsk deltakelse i militære operasjoner i regionen (*Klassekampen*, 20. august 2018 og 25. april 2018). Dette var ikke overraskende siden *Klassekampen* alltid har vært motstander av Norges deltakelse i USA-initierte kriger.

Dagsavisen har imidlertid en historie som partiorgan for Arbeiderpartiet, og er nå en uavhengig avis og del av eiergruppen A-pressen, med røtter i den gamle arbeiderpressen. Lederen ble publisert 20. april 2018 og må ses som en kommentar til den nylige amerikanske bombingen i Syria. Fra et diskursanalytisk perspektiv er det interessant at lederen både kritiserer bombingen i Syria uten et FN-mandat, og trekker en historisk linje til de norske soldatenes tilstedeværelse:

> «I mai 2016 kunngjorde regjeringen at norske soldater skulle trene og gi råd til syriske opprørere som en del av kampen mot IS. Oppdraget ble utvidet i fjor og ble offisielt avsluttet i mars i år. (…) *Klassekampen* har avslørt at norske soldater har trent militsgrupper som også fører krig mot Assad-regimets hær. Vi har ingenting imot at tyrannen Assad blir fjernet fra denne jorden. Dersom det er riktig at norske soldater har trent opprørssoldater som også kjemper mot regimet, er det i direkte motstrid med det regjeringen sa at soldatene skulle gjøre».

Dette er et eksempel på en uventet kritisk posisjon fra *Dagsavisen*, men det er synd at *Dagsavisen* ikke fulgte opp dette spørsmålet under perioden med regimeskiftet i Syria i 2024.

Kronikker og debattinnlegg

I gjennomgangen av kronikker og debattinnlegg har jeg valgt én fra kategorien «støttende» til norsk militær tilstedeværelse og én som representerer den «kritiske» innrammingen.

Jeg bør her nevne at denne forfatteren står overfor et etisk dilemma, siden to av kronikkene i kategorien «kritisk» er skrevet av meg selv, én sammen med Ida Bing som medforfatter. Jeg finner det problematisk å analysere min egen tekst i ettertid, og av etiske grunner vil jeg ikke gå inn i detaljene i disse to tekstene.

Den eneste støttende artikkelen ble overraskende nok skrevet av Cecilie Hellestveit, som den tidlige omtalte boken, ment at et norsk militært bidrag mot Assad-regime ville være et brudd på folkeretten.

Hellestveit argumenterte i et innlegg i *Klassekampen* for at den norske basen kunne bli et verktøy for å «forsvare norske interesser». Hun hevder at basen også

kunne være en mulig forsvarsstyrke for norske borgeres interesser i utlandet, som i fremtiden potensielt kunne bli utsatt for angrep fra terrorister og fiendtlige regimer. Avslutningen av artikkelen har en retorikk som ligner den norske politikere bruker:

> Er det ikke slik at USA nå trekker seg ut av steder rundt om i verden? Har Norge ambisjon om å være en erstatning for dem? Kan Norge risikere å bli involvert i konflikt med Russland, som nå er til stede i et økende antall land i ørkenen? Dette er også en del av bildet. Men det er i Norges interesse å bekjempe IS, bekjempe radikale ideologier, krig og sult i områdene i sør. (---)
>
> Når et lite land som Norge sender militære styrker til land langt borte, er det alltid vanskelige prioriteringsspørsmål. Men i Jordan er utgangspunktet at styrkene ivaretar norske interesser – både i snever og bred forstand.

Med denne tilnærmingen endrer Hellestveit sin posisjon fra en kritisk til en støttende tilnærming til norsk militær involvering i regionen. Hun reiser ikke spørsmålet om norske styrker i Jordan også mulig kunne brukes i situasjoner som et verktøy for amerikansk hegemoni og regimeskifte i regionen.

Som eksempel på en kritisk kronikk har jeg valgt Bjørnar Moxnes' artikkel i *Dagbladet* 16. desember 2020 med tittelen «Hvem bestemmer når vi skal gå til krig?». Bakgrunnen var arbeidet i en parlamentarisk komité kalt Harberg-utvalget. Denne komiteen hadde mandat til å gjennomgå Stortingets kontroll med norske styrker i utlandet. Moxnes, partileder for Rødt, plasserer troppene i Jordan i en bredere kontekst:

> «Spørsmål om krig og sikkerhetspolitikk er blant de mest alvorlige beslutningene en regjering kan ta. Likevel er det over 20 år siden Stortingets kontrollfunksjoner når det gjelder krigføring og andre forhold ble evaluert. Siden den gang har Norge vært involvert i ulike kriger og militære operasjoner av forskjellig art, i land som Irak, Mali, Libya og Syria. I tillegg har vi hatt operasjonene i Kosovo/Serbia og Afghanistan, som fant sted omtrent samtidig som den forrige evalueringen. (…) Bruk av militær makt er blant de mest alvorlige beslutningene en regjering kan ta. Regjeringen – og Stortinget – har derfor et stort ansvar når de velger å sende kvinner og menn ut i militære kampoperasjoner».

I motsetning til Hellestveit setter Moxnes denne hendelsen inn i en kontekst av tidligere eksempler på Norges brudd på folkeretten, blant annet i Libya og Syria. Hans svar er at Stortinget trenger mer kontroll over militære operasjoner i utlandet. Regjeringen kan ikke alene ta beslutninger som potensielt setter Norge i fare, hevder han. Han hevder også at Norge kan bli et mulig krigsmål:

> «Når regjeringen beslutter å gå til krig, er konsekvensen at motparten etter folkeretten har adgang til å gjennomføre angrep mot norske militære mål,

> også i Norge. For å si det rett ut: Når Norge deltar i en krig i Libya som er ulovlig etter folkeretten, kan norske militære installasjoner, nær sivile områder, for eksempel i Bodø og Rygge, bli legitime krigsmål. Da har Libya og dets allierte full rett til å bombe mål i Norge. Det er derfor svært viktig at offentligheten og Stortinget får klar informasjon om hvorvidt regjeringens beslutning innebærer at Norge er i krig eller ikke».

Tre år senere vant Moxnes og Rødt en liten seier. Harberg-utvalget på Stortinget konkluderte i sin sluttrapport fra februar 2021 med et forslag om å styrke Stortingets posisjon i beslutninger om utenlandsoperasjoner (Stortinget 2021). Utvalget konkluderte med at de eksisterende reglene for norsk deltakelse i militære operasjoner i utlandet er «uklare». Utvalget foreslo at «for å sikre demokratisk legitimitet mener utvalget at det kan være nødvendig at regjeringen i tillegg må ha et klart mandat fra Stortinget før man går til krig» (Ottosen 2025).

Diskusjon og konklusjon

Konklusjonen av min analyse er at begge hypotesene ble bekreftet. Jeg fant ingen referanser til norsk militær tilstedeværelse i mediedekningen av regimeskiftet i Syria etter 2023. Dekningen av regimeskiftet i Syria besto av et stort antall artikler med kritisk dekning av den nye lederens bakgrunn i Syria, der det ble uttrykt bekymring for hans evne til å være en inkluderende leder gitt hans bakgrunn.

Det faktum at norske spesialstyrker de facto hadde bistått de islamistiske gruppene som tok makten, syntes å være glemt.

Hvis vi ser på hele perioden for undersøkelsen, må denne konklusjonen nyanseres. Som jeg har dokumentert i min gjennomgang av dekningen fra april 2018 til desember 2024, finner vi eksempler på kritiske synspunkter på den norske militære rollen i et begrenset antall nyhetsartikler, kommentarer, kronikker og ledere frem til 2023. Disse er svært relevante for hypotesen min. Hvorfor disse spørsmålene ble glemt under perioden med regimeskiftet, kan være et tema for videre forskning.

Hypotesen to ble også bekreftet. Mitt utvalg for den kvantitative og kvalitative forskningen har dokumentert at juridiske spørsmål til en viss grad ble nevnt i perioden 2018–2022. De fleste kritiske artiklene ble funnet i venstreorienterte mediekanaler. Et begrenset antall artikler om disse spørsmålene ble også funnet i mer etablerte medier. De største nyhetsmediene, som *VG* og *Aftenposten*, ser ut til å unngå slike prinsipielle spørsmål.

Referanser

Abrahams, A.B. (2021) *World War in Syria. Global Conflict on Middle Eastern Battlefields.* Oiedmont Clarity Press.

Birkelund, L. (2024) Avledningmanøvrer. Steigan.no, 13. desember 2024.

Birkelund, L. (2019) *Norges krig mot Syria. J'accuse ...! Norge på tiltalebenken.* Oslo: epic.no

Braanen, B. (2017) "Ut av Syria", *Klassekampen*, June 16. available online, June 16: https://www.klassekampen.no/article/20170616/article/170619972 [

Entman, Robert M. (1993) Framing. Toward clarification of a fractured paradigm, *Journal of Communication* 43 (4).

Erstad, E.A. (2016) *Farvel Syria – om eit folk på flukt.* Oslo: Samlaget.

Fairclough, N. (1995) Critical Discourse Analysis. London: Longman.

Grung, M. E., Heier, Tormod (red.) (2021) *Stortinget og den lange krigen 1991-2021.* Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Hellestveit C. (2020) Hvorfor vi trengs i Jordan. *Klassekampen* 16. oktober 2020.

Hellestveit C. (2017) *Syria. En stor krig i en liten verden.* Oslo: Pax forlag.

Hellestveit, C. (2015) «Syria-krigen og folkeretten.» *Klassekampen* 15. desember 2015

Lippe, B. Von der (2019) Beskyttelse av hva og for hvem – hvordan og nå, i Heier, Tormod, Ottosen, Rune og Tvedt, Terje (red.) (2019) *Libya. Krigens uutholdelige letthet.* Oslo: Cappelen akademiske.

McCombs, M. E. 2004 (2001) *Setting the Agenda: The Mass Media and Public Opinion*. Reprint edition. Cambridge: Polity Press.

Nohrstedt, S. A. and Ottosen, R. (2014) *New Wars, New Media and New War Journalism: Professional and Legal Challenges in Conflict Reporting*. Göteborg: Nordicom.

Nohrstedt, Stig A., & Ottosen, R. (red.) (2005) *Global War – Local News. Media Images of the Iraq War*. Göteborg: Nordicom.

Nohrstedt, Stig A., & Ottosen, Rune (red.) (2001) *Journalism and the New World order. Gulf War, National News Discources and Globalisation*. Göteborg: Nordicom.

Orgeret K. and Tayeebwa W. (2016) *Journalism in Conflict and Post-Conflict Conditions. Worldwide Perspectives.* Göteborg: Nordicom.

Ottosen R. (2025): The media's underreporting of Norwegian co-responsibility for the regime change in Syria. Paper presented Nordic media in Odense October 2025, published on Substack.

Ottosen, R. (2025b) Underrapportering av juridiske spørsmål i medienes dekning av USAs og Norges kriger. *Norsk mediehistorisk tidsskrift* no. 1

Ottosen, R. (2021) 30 år i krig hvordan kan vi forstå norsk mediedekning. I Grung, Michelin Egge, og Heier, Tormod (red.) (2021). *Stortinget og den lange krigen 1991-2021.* Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Ottosen, R. (2019) Fra kald krig til out of area. Mediene og dekningen av NATOs nye kriger 1999-2018. *Norsk mediehistorisk tidsskrift* nr. 2 2019.

Ottosen, R (2019b) Norway's New(s) Wars—Syria in the Norwegian Mass Media». Nordlit, nr. 42 (november), 303–326. https://doi.org/10.7557/13.5017.

Ottosen R. & Rudsengen B. (2018) Ambivalent og historieløst? Norske avisers dekning av norsk militært nærvær i Irak og Syria. *Internasjonal politikk*

Ottosen, Rune og Øvrebø, Sjur (2016) Who´s to Blame for the Chaos in Syria? The Coverage of Syria in Aftenposten with Libya as Doxa. Orgeret, Kristin Tayeebwa, William (red.), Journalism in conflict and post conflict conditions. Worldwide perspectives. Chapter 3. s. 63-80. Nordicom.

Regjeringen (2014) Norske bidrag til bekjempelse av ISIL i Irak. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Norske-bidrag-til-bekjempelsen-av-ISIL-i-Irak/id2001852/ Nedlastet 27. august 2020.

Shanmugaratnam, Y. (2018) *Klassekampen*: August 29, 2018.

Seierstad, Å. (2017) *To søstre.* Oslo: Kagge forlag.

Stortinget (2024) Rapport fra utvalg til å utrede Grunnloven §§25 og 26 mv. Dokument 20 –2023-2024.

Stortinget (2021) Rapport om Stortingets kontrollfunksjon. Harbergutvalgets innstilling https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Nyhetsarkiv/Hva-skjer-nyheter/2020-2021/harbergutvalget-har-levert-sin-rapport/ nedlastet 22. september 2024.

Thommessen, E. (2024) Veien til Damaskus, steigan.no December 24. https://steigan.no/2024/12/veien-til-damaskus-del-2/ nedlastet 5. desember 2025.

Tvedt, T. (2024) *Norske tenkemåter - tekster 2016-2024.* Oslo: Aschehoug forlag.

Tvedt, T. (2019) Libya-krigen og fraværet av etterpåklokskap i Heier, Tormod, Ottosen, Rune og Tvedt, Terje (red.) (2019) *Libya. Krigens uutholdelige letthet.* Oslo: Cappelen akademiske.

Tvedt, T. (2003) *Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt: den norske modellen,* Oslo: Gyldendal akademisk.

Ulfstein, G. (2021) Stortingets kontroll med militær maktbruk i utlandet. I Grung, Michelin
Egge, og Heier, Tormod (red.) (2021) *Stortinget og den lange krigen 1991-2021.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Ulfstein, G. (2020) Norge er tjent med å ratifisere forbudet mot angrepskrig. *Rett 24*28. oktober 2020. https://rett24.no/articles/om-norsk-ratifikasjon-av-tillegg-til-roma-vedtektene-om-aggresjonsforbrytelser, lastet ned 20. september 2020.

Ulfstein, G. (2019) Norge brøt folkeretten i Libya. I Heier, T., Ottosen, R. og Tvedt, T. (red.) (2019). *Libya. Krigens uutholdelige letthet.* Oslo: Cappelen akademiske.

Van Dijk, T, (1988) *Ideology: A Multidisciplinary Approach.* London: Sage.

Waage, H. H. (2013) *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten.* Oslo: Cappelen Akademisk.

Østerud, Ø. (2021) Nye kriger og parlamentarisk krigsmakt. I Grung, Michelin Egge, og Heier, Tormod (red.) (2021. *Stortinget og den lange krigen 1991-2021.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Om forfatteren

Rune Ottosen (f.1950) er professor emeritus ved Fagsenter for seniorer, OsloMet-storbyuniversitet. Han er utdannet statsviter og journalist og arbeidet mesteparten av karrieren som professor ved Institutt for journalistikk og medievitenskap ved OsloMet-storbyuniversitetet. Ottosen er og faglitterær forfatter med en rekke bøker om mediehistorie, medienes rolle i krig og konflikt og om journalistprofesjonen.